

**Roskilde
University**

Ekskursionsrapport

Geografisk Feltkursus 1989 Færøerne

Brandt, Jesper

Publication date:
1989

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Brandt, J. (red.) (1989). *Ekskursionsrapport: Geografisk Feltkursus 1989 Færøerne*. Roskilde Universitet. Publikationer fra Institut for geografi, samfundsanalyse og datalogi. Meddelelse Nr. 46

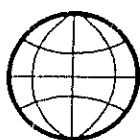
General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

ROSKILDE UNIVERSITETSCENTER

INSTITUT FOR GEOGRAFI, SAMFUNDSANALYSE OG DATALOGI

Postbox 260

4000 Roskilde

Tlf. (02)757711

EKSKURSIONSRAPPORT GEOGRAFISK FELTKURSUS 1989

FÆRØERNE

Redaktion:
Jesper Brandt

Genoptrykt marts 1993

PUBLIKATIONER FRA INSTITUT FOR GEOGRAFI, SAMFUNDSANALYSE OG DATALOGI

MEDDELELSE NR. 46

1989

ISSN 0904-5031-46

Denne publikation refereres således:

Ekskursionsrapport, geografisk feltkursusm 1989, Færøerne. Publikationer fra Institut for Geografi, Samfundsanalyse og Datalogi. Meddelelse nr. 46, 1989, Roskilde Universitetscenter.

EKSKURSIONSRAPPORT
GEOGRAFISK FELTKURSUS 1989

FÆRØERNE

Redaktion:
Jesper Brandt

Indholdsfortegnelse:

Forord.....	1
Kilder.....	3
Betingelser for græsproduktionen.....	5
Havbrug på Færøerne.....	47
Bygdeoverlevelse på Svinoy.....	79
Fælles program.....	137

NB. *Der er separat indholdsfortegnelse i starten af hvert afsnit*

Det har længe været et ønske at kunne gennemføre geografisk feltkursus på Færøerne: Her har man indenfor et ganske lille geografisk område mulighed for at studere centrale geografiske problemstillinger på en utrolig instruktiv måde, og samtidigt råder institutet over en meget bred og varieret ekspertise på dette område: Center for nordatlantiske studier har længe inddraget Færøerne i deres studier af udviklingsmulighederne i lokalsamfund indenfor det nordatlantiske område. Fra Centret har Peter Friis og kandidatstipendiat Jørgen Ole Bærentholdt bidraget ved planlægningen og gennemførelsen af feltkurset.

Adjungeret Professor Kai Lemberg har lige siden slutningen af 1940'erne været aktivt involveret i økonomisk, herunder fysisk planlægning på Færøerne i tilknytning til indførsel og udvikling af det færøske hjemmestyre.

Jesper Brandt har i mange år beskæftiget sig med historisk-geografiske problemstillinger på Færøerne, herunder ikke mindst landbrugserhvervets udvikling, samt med de naturmæssige betingelser for erhvervets udøvelse.

I forberedelsen af feltkurset har vi efter den generelle introduktion til Færøerne lagt hovedvægten på en gruppemæssig forberedelse af et egentlig selvstændigt feltarbejde, idet der udkrystalliseredes følgende 3 arbejdsgrupper:

1. Det moderne landbrug og de naturmæssige betingelser for dets udøvelse.
2. Udviklingsproblemer i havbruget som ny erhvervsform på Færøerne.
3. Bygdeoverlevelsesproblematikken.

Det kan umiddelbart virke overraskende, at Færøernes vigtigste erhverv, fiskeri og fiskeindustri, ikke er blevet gjort til genstand for gruppearbejde. Men faktisk har de tre emner vist sig tilsammen at kunne danne et glimrende grundlag for en indføring i de regional-geografiske udviklingsproblemer, der kendetegner Færøerne idag. De mange små bygders overlevelsesmuligheder har i årevis været en grundlæggende regionalgeografisk problemstilling i færøsk politik, og her spiller såvel landbruget som havbruget en afgørende rolle, når der skal peges på realistiske løsningsmuligheder.

I planlægningen af selve feltkurset søgte vi at holde den fælles ekskursionsaktivitet på et minimum, som generel fælles geografisk ramme om feltkurset, og med en vis vægt på væsentlige problemstillinger som ellers ikke ville komme ind i feltarbejdet: To af de 3

fællesdage drejede sig således om en indføring i hovedstaden Thorshavn og dennes historie, samt virksomhedsbesøg i tilknytning til fiskeri og fiskeindustri.

Afgørende hovedvægt har været lagt på at skabe indsigt i geografisk feltarbejde via det projekt-orienterede gruppearbejde. Vel har det ikke sikret, at alle studerende har fået en generel indførsel i alle de gængse samfundsgeografiske som naturgeografiske feltteknikker, man kunne ønske sig: Men til gengæld har entusiasmen indenfor de valgte emneområder været ganske imponerende, forståelsen for grænser, muligheder og vanskeligheder i de valgte metoder så meget desto mere skærpet, og der er blevet indsamlet og bearbejdet et væld af primærmateriale, som i sig selv repræsenterer en stor værdi.

En særlig tak skal rettes til Elin Dahl Johannesen ved Studentskulan i Hoyvík, der ikke blot sikrede, at vi kunne få indkvartering i en periode, hvor Thorshavn ellers var befolket af deltagere i et stort internationalt sportsstævne, men endog, at skolens biologi- og geografilokaler blev stillet gratis til vor rådighed. Det øgede vore muligheder for at lave "hjemmearbejde" betragteligt, og det gjorde det muligt at gennemføre turen indenfor et budget, der end ikke kunne slå bunden ud af en students økonomi.

En utroligt stor hjælp og imødekommenhed har vi mødt fra Olavus Danielsen og en række af hans medarbejdere ved Matrikulstovan, der har brugt megen tid og stillet et stort materiale og lokaler samt faciliteter til rådighed for alle 3 grupper.

En tak skal også rettes til Kristjan à Neystabø, der som formand for havbrugernes forening (og tidligere RUC-studerende) har hjulpet dels med det fælles introduktionsprogram, dels har været en uvurderligt hjælp for den gruppe, der har arbejdet med havbrug. Endvidere en tak til Joannes Hansen, Tofte (ligeledes tidligere RUC-studerende), for hans hjælp med at fremskaffe bolig for bygdeoverlevelseshgruppen på Svínø, samt en tak til Vøgg Guttesen for hans bistand ved tilrettelæggelse af byekskursionen i Thorshavn samt i forbindelse med mange praktiske problemer, vi stødte ind i under opholdet.

For opsætning og layout af rapporten takker vi Ingrid Hastrup Jensen og Marius Møhl Madsen.

Jesper Brandt

KILDER

Fælles ekskursioner

Rundviser på Skansen, Høgni Mohr

Kjartan Kristensen, direktør, Menningarstovan (Udviklingskontoret),
Hoyviksv. 51 Thorshavn

Ditleif Eldevig, direktør, I/F Havsbrún (Fiskemelsefabrik), Fuglefjord

Jon Jonsen, Trawl-fabrik, Fuglefjord

Peter Knudsen, Fiskefiletfabrik, Fuglefjord

Sverre Joensen, Smoltstation, Við Air

Andreas Reinart, P/f Fiskaaling, Oyrarbakki

Jógvan Dalsgarð, administrator, Royndarstöðin. (Landbrugsforsøgsstationen), Kollafjørður

Landbrugsgruppens kilder

Jógvan Dalsgarð, administrator, Royndarstöðin. (Landbrugsforsøgsstationen), Kollafjørður

Jakup Eidesgarð, bonde, Eiði

Michael Pattington, bonde, Vesturdalur

Niels L. Thomsen, bonde, Innan Glyvur

Thomas Eikholm, bonde, Hvalvik

Össur Midjord, Matrikulstovan, J. Broncksg. 27, Thorshavn

Joannes Dalsgarð, Jordbrugsráðet, R.C. Effersøesg. Thorshavn

Olavus Danielsen, Matrikulstovan, J. Broncksg. 27, Thorshavn

Havbrugsgruppens kilder

Kristjan á Neystabø, Børkug. 29, Thorshavn

Finnboga Hansen, havbruger, P/F North Atlantic Fishbreeding, Kollafjørður

Suna Duurhus, P/f Vestlaks, Vestmanna

Egil Toftegaard, P/f Laxá (Smoltstation), alistød, Hellur

Føroya Fiskasøla L/f, Yviri vid Strond 2, Thorshavn

Jákup Kristensen. P/f Sjóvinnubankin, Thorshavn

Fiskirannsókonarstovan, (Fiskeriundersøgelserne,) Debesartrøð, Thorshavn

Sverri Joensen, driftsleder, P/f Sundalaks, Oyrarbakki

Andreas Reinart, P/f Fiskaaling, Oyrarbakki

Bygdeoverlevelsesgruppens kilder

Eyðna, Matrikulstovan, J. Broncksg. 27, Thorshavn

Ulla Bøje Rasmussen, filminstruktør, Det danske filmstudie, Lyngby

Jukim Olsen, Matrikulstovan, J. Broncksg. 27, Thorshavn

Jens Justinussen, fiskeopdræter, Smoltstationen, Svinoy

Simon Hansen, bygderådsmedlem, Svinoy

Eyðun Jacobsen, bygderådsformand, Svinoy

Udover ovenstående, har Bydgeooverlevelsesgruppen interviewet et antal mænd og kvinder boende på Svinoy.

Betingelser⁵ for græsprодукtionen på Færøerne

Eike Stubsgaard, Kristine Kristensen
Marius Madsen, Torben Olsen

BETINGELSER FOR GRÆSPRODUKTIONEN**(Landbrugsgruppens feltarbejde)****INDHOLD**

Indledning og metode.....	7
Dagbog.....	9
Samfundsmæssige forhold	
Baggrund.....	10
Offentlig støtte til landbruget.....	12
Andre forhold af betydning for nyopdyrkninger.....	12
Andre muligheder i landbruget.....	13
Delkonklusion.....	13
De naturmæssige betingelser for græsproduktion.....	15
Fugtighed.....	16
Varme.....	16
pH.....	16
Næringsforhold.....	16
Delkonklusion.....	17
Produktionsmetoder.	
Anlæg.....	18
Dræn.....	18
Græs.....	18
Gødning og pH.....	18
Okkerforurening.....	19
Maskiner.....	19
Græsning.....	20
Delkonklusion.....	20
Afslutning/konklusion.....	21
Billag:	
1. Landmænd med nyopdyrkninger.....	22
2. Kort over landbrug med nyopdyrkninger.....	24
3. Noter til kartering fra flyfoto.....	25
3.a Potentiale.....	27
4. Interview med landmænd.....	28
5. Forsøgsstationen.....	33
6. Jordprøver og efterbehandling.....	38
7. Mikroklima (mastresultater).....	41

INDLEDNING OG METODE.

Under forarbejdet blev gruppen samlet under begreb som bl.a. naturgeografiske forhold, færøske nyopdyrknings og landbrug.

Foranlediget af Jesper Brant samt en artikel i Færø-kompendiet om lokal mælkeproduktion samlede vi en gruppe, der ville beskæftige sig med den moderne græsprøduktion til kvægbestandene.

Ud fra et ønske om at lave felt-laboratorie arbejde valgte vi at fokusere på de naturmæssige betingelser for græsprøduktionen. Vi ville altså prøve flest mulige analysemetoder, som f.eks. jordbundsanalyser, tærrenbeskrivelser samt meteorologiske målinger. Vi ville derudover kortlægge markerne ud fra flyfotos for at kunne opdage flere årsager til deres placering. For at begrænse emnet valgte vi kun at beskæftige os med de ny opdyrkede marker (20-30 år). Disse marker udgør en markant afgrænset gruppe dels pga. deres placering væk fra bygderne dels pga. registreringen af dem af hensyn til tilskudsordninger. Vi har desuden begrænset arbejdet ved kun at beskæftige os med marker på Stremoy og Oysteroy, da vi kunne nå disse med bil fra vores base i Torshavn.

Ved ankomsten til Færøerne kontaktede vi derfor straks jordbrugsrådet for at blive orienteret om markernes lokalisering, da det er dem, der administrerer tilskudene. Vi kontaktede også matrikelstuvan for at låne flyfotos, og desuden kontaktede vi nogle landmænd for at få lov til at tage prøver af deres marker og opsætte vores meteorologiske mast. Besøget hos den første landmand (Eidesgaard) forløb imidlertid anderledes end vi havde beregnet idet han var yderst inødekommende og informativ så besøget hurtigt ændrede sig fra prøveindsamling til et interview. Vi indså, at interview langt hurtigere gav materiale vi kunne bruge til noget end, hvis vi selv skulle indsamle det. Hos de næste landmænd koncentrerede vi os derfor mere om landmanden og mindre om prøvetagningerne. Projektet tog således en mere social drejning, så vi også fik indblik i bl.a. støtteordninger og landmændenes egen historie (og køernes). Projektet indeholder derfor mere kultur og mindre natur end vi først havde tænkt os.

Kursets opbygning gjorde, at den del af forarbejdet, som ikke var oplæg fra forelæsninger, lå i projektafleveringsfasen i april/maj '89. Koordinationen og gruppens forarbejde var mærkbart præget deraf, på samme måde som af at efterbearbejdningen måtte foregå i sommerferien mellem planlagt ferie og feriejobs. Med de ydre rammer er det ikke sært at vores arbejdsproces har været mere famlende end egentlig målsøgende, omend vi har forsøgt på det sidste. Vi har derfor valgt stadigt at bevæge os bredt inden for de discipliner vi har villet afprøve under feltkurset, og har nedprioriteret de discipliner, som også indgår i det almindelige projektarbejde. F.eks. indsamling af større mængder af litteratur, nedredigering og grundig teorigennemgang.

Efter denne afgrænsning vil vi gennemgå strukturen og arbejdsgangen af vores feltarbejde med for- og efterbearbejdning samt hvad vi synes at vi har fået ud af feltkurset.

Feltrapporten er opbygget om fire kodeord: 1) de samfundsmæssige forhold, 2) de naturmæssige forhold, 3) sammenfatning/konklusion og 4) bilag.

1) - er et (under kurset opprioriteret) ønske om gennem interviews om andet end de direkte

naturmæssige forhold for den enkelte bonde og for det færøske samfund, at få perspektivere mælkeproduktionen i forhold til de samfundsmæssige forhold.

- 2) - indeholder en opsummering af de mest nødvendige oplysninger om Færøernes naturmæssige forhold i forbindelse med græsproduktion til mælkeproduktion.
- 3) - er vores forsøg på at opsamle trådende, mere end et ønske om en egentlig konklusion på vores arbejde. Kan vi konkludere noget på vores arbejde er det godt - men kan vi ikke, mener vi ikke at udbyttet af feltkurset er mindre af den grund. Vores udgangspunkt har hele tiden været, og er stadig, at få kendskab til og indsigt i metoder der knytter sig til feltarbejde, hvilket stemmer overens med studieplanens udlægning af feltkravet.
- 4) - dækker alle indsamlede data, der kræver en nærmere præsentation og gennemgang, så som referater af interviews og laboratoriarbejde med måledata. En nærmere præsentation af metoden til analysen af jordprøver findes i bilag.

Som tidligere nævnt har interviewene vist sig at være en effektiv og dækkende kilde, og de følgende afsnit er bygget på disse interview. Det drejer sig primært om 4 landmænd fra Østeroy og Strømoy og interview fra landbrugsforsøgsstationen i Kollafjord på Færøerne. Disse interview er refereret i bilag 4.

Landbrugsgruppens dagbog for hele turen 1/7-11-7 1989.

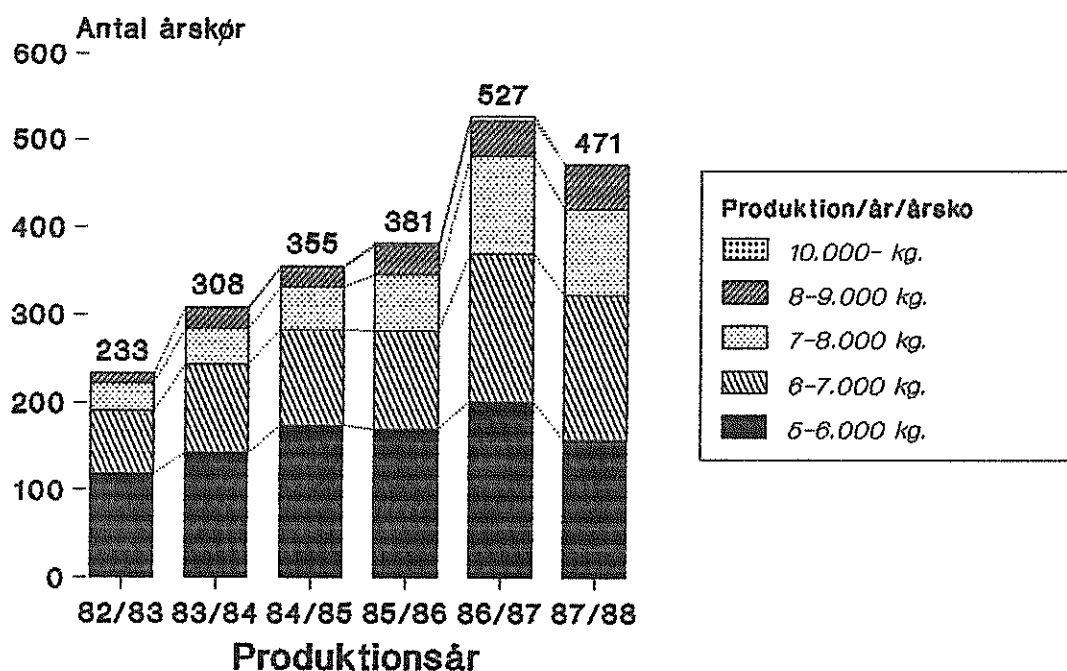
- Torsdag: På Matrikelstuva og hos Jordbrugsrådet. (Marius)
- Freedaag: Fri (Marius)
- Lørdag: Øvrige gruppemedlemmers ankomst kl. 15. Telefonnummer-søgning og kontakt-etablering. Gennemgang af nyopdyrknings placering.
- Søndag: Formiddagen blev brugt til besigtigelse af forskellige nyopdyrknings. Om eftermiddagen et langt (og hyggeligt) interview med landmanden Eidesgård, opsætning af meteorologimast på en af Eidesgårds marker samt indsamling af jordprøver.
- Mandag: Hele dagen på Matrikelstuva til kartering af nyopdyrkning ved hjælp af sort/hvid- og farve-flyfotos. En s/h-serie fra 1970, en s/h-serie fra 1984 og en farve-serie fra 1984. Desuden overføring af data om nyopdyrknings-potentialer. Aftenoplæg ved Kai Lemberg om Thorshavn.
- Tirsdag: Fællesprogram.
- Onsdag: Fællesprogram.
- Torsdag: Fællesprogram.
- Fredag: Interview med Jøgvang Dalsgård på Forsøgsstationen, afskrivning af Forsøgsstationens jordbrugsanalyse-resultater. På Matrikelstovan for færdiggørelse af kartering af nyopdyrknings-potentialer.
- Lørdag: FRI (delvis!!): Koordinationsmøde, samt kontakt med Pattington, Thomsen og Eidesgård angående besøg.
- Søndag: Interview og jordbundspøvetagning mv. hos Pattington, Thomsen og Eidesgård samt nedtagning af meteorologimast.
- Mandag: Indkøb til fællesspisning, koordinationsmøde for videre arbejde samt forberedelser til aftenens fællesarrangement. Planlægning af efterbehandling, samt oplæg om hvad vi beskæftigede os med på Færøerne.
- Tirsdag: Hjemrejse kl. 8.00. Ankomst København 23:45. GODNAT!!!

Baggrund.

Kun 2% af befolkningen på Færøerne er beskæftigede ved landbrug. Moderne landbrug er der kun tale om ved 60-70 brug som er baseret på mælkeproduktion. Denne produktion, er relativ ny, startet sidst i 1970erne, efter at man politisk gjorde det økonomisk attraktivt at producere mælk. Tidligere importeredes UHT-be-handlet mælk. Politisk satsede man på at gøre Færøerne selvforsynende med frisk mælk. Nyopdyrkningerne på Færøerne er startet med baggrund i denne politik.

GRAF OVER MÆLKEPRODUKTION!!!!!! (HG).

Mælkeproduktion Færøerne 1982-88

Landbrugsforsgsstationen, Kollafjord

Der findes på Færøerne ca 1100 køer, hvoraf 700 årskøer er med i forsøgsstationens statistikker. (= 60-70 ejere). Den totale produktion af mælk var i 1988 5,2 mill. l., og Færøerne er nu stort set selvforsynende med mælk (Ost og mange forædlede mælkeprodukter importeres stadig). I Thorshavn findes landets eneste mejeri, der behandler mælken, og laver tykmælk og youghurt. Mejeriet administrerer mælkesubsidierne.

Offentlig støtte til landbruget.

Støtteordningerne startede sidst i halvfjerdserne, og vi har kunnet opsumere følgende støtte til landbruget, som gives idag:

1. Mælkeproduktionen kan ikke betale sig uden subsidier. Subsidierne ligger i dag på 1,50kr/l, plus 5 øre/l til ferieafløsning. Mælkeprisen til bonden er derfor temlig høj, og ligger i dag på gennemsnitlig ca. 6 kr/l.
2. Landbrugsrådet yder støtte på 3,50kr/ha ved nyopdyrkning, efter den er foretaget og indhegnet.
3. Landbrugsrådet betaler knusning af skaller (hvilket er en lokaludviklet kalkningsmetode). Bonden skal kun selv betale transport som pris for skallerne.
4. Landbruget har specielle lånemuligheder på 3% rente/år med en løbetid på 39 år, mens de normale lånemuligheder er på ca 14% rente/år, hvilket vil sige at der ydes støtte på 10-11% ≈ 100.000 kr støtte pr. 1 mil.kr.-lån.
5. Forsøgsstationen, der ud over at fungere som forsøgscenter, også arbejder med uddannelse af unge landbrugselever, samt arrangerer kurser for de etablerede landmænd, samt som rådgivende organ til landbrugene. Forsøgsstationen er nærmere beskrevet i referaterne for fællesprogrammet, Onsdag. Videre er indsamlede oplysninger fra forsøgsstationen vedlagt i bilag 5.
6. Konsulentordningen, der er en landbrugsrådgiver, og en fåreavlslrådgiver på Færøerne. Samt nogle inseminører.

Alle disse støtteordninger er af betydning for græsproduktionen på Færøerne, og nogle af ordningerne går direkte til forøgelse af græsproduktion, for at få så stor egenproduktion på Færøerne, at man kan minimere importen af foder. Men dette er ikke rigtig lykkedes. EF-støtten har betydet meget billig kraftfoder i de sidste tre år. Derfor er der sket en minimering af grovfoderproduktionen (= græsproduktionen). Priserne går nu den anden vej på kraftfoder og dette kan føre til en udvidelse af grovfoderproduktionen, og dermed større udnyttelse af egne ressourcer. Af og til er der opstået mangel på grovfoder, så hidtil er der importeret Islandsk hø, som koster 3-4kr/kg.

Andre forhold af betydning for nyopdyrkninger

Ejerforhold: Det har været vanskeligt for andre end de der i forvejen har adgang til store ejendomme (de tidligere kongsbønder) at etablere et moderne malkekvægs-landbrug. Dette skyldes de traditionelle ejerforhold på Færøerne. (se f.eks. Kompendium nr 58, 1989. s 143. Danielsen, Hans Olavus: Udsiftningen på Færøerne. -Også i Landinspektøren, december 1981 s. 686-713). De eneste bønder, der har skabt et moderne ladbrug udenfor den traditionelle kongsjord på Færøerne, er Bonde nr. 1. Eidesgård og bonde nr.12. Eikholm (se liste bilag 1. samt bilag 4 interviews med landmænd).

Potentialer: Der er store opdykningsmuligheder på færøerne. Disse begrænses dog meget, da det umiddelbart, på grund af de naturmæssige forhold, og med den nuværende teknologi, kun kan lade sig gøre i umiddelbart sammenhæng med det etablerede vejnet på Færøerne, men selv da er der mange områder, som kan indrages til græsproduktion. (Se i øvrigt bilag 3.a. potentialer)

Teknologi: Andels/landbrugsrådets maskinstation gik dårligt, dels var der mangel på vedligeholdelse af maskinerne som blev lånt ud, dels er der så få dage hvor man kan komme i marken, at hver landbrug skal ud på marken på samme tid. Naturforholdene gør det således nødvendigt for landmanden at have adgang til en maskinpark som kan udføre alle arbejdsopgaver. Alligevel er maskinparken overdimensioneret, både hvad angår størelsen på de enkelte maskiner, og antallet af maskiner. Dette kan skyldes gode økonomiske vilkår (via lån), for maskinindkøb, andre forhold kan være at man tager højde for alle spidsbelastninger, og for transportproblemer.

Andre muligheder i landbruget

De gode økonomiske vilkår for mælkeproduktion i landbruget, kan være en hindring for alternative produktioner af en vis størrelse inden for landbruget. Naturgrundlaget kan bære andre produktioner.

Der er muligheder i form af nicheproduktioner:

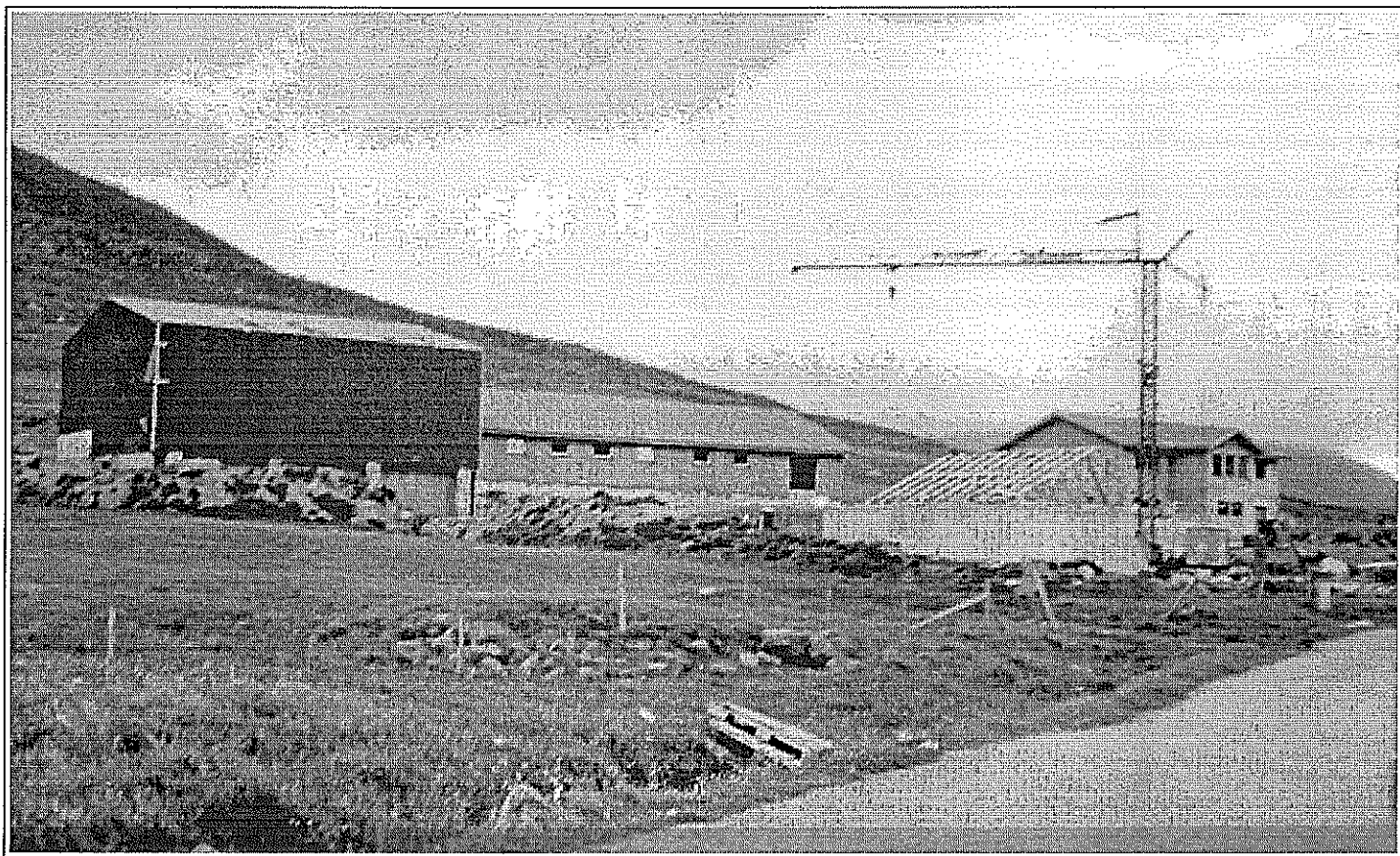
- Kartoffler kan dyrkes i langt større mængder på Sandoy's sandjorde.
- Kålrabi giver et større udbytte (målt i forderenheder = 20t/ ha; som giver 20kr/ kg. = 400.000 kr/ ha), men denne produktion er besværlig, teknologi er her en begrænsende faktor, idet jordarbejdet er besværligt.
- Der er desuden et potentiale i at dyrke korn på terrasserne i indmarken, en produktion, som i høj grad er opgivet.
- Af andre muligheder for dyrehold nævnes gæs, der dog pga. deres hurtige stofomsætning er hårde ved græsset.
- Fåreproduktiviteten kan effektiviseres. På Island fås 1,6 lam pr. får, mens det på Færøerne ligger på en halv. Får er nu en hobby. Det er muligt at det traditionelle fårehold kan få en opblomstring, der impoterer fårekød fra New-Sealand, men denne kan kvalitetsmæssigt (i færøske øjne) ikke måle sig med den færøske, som man er villig til at betale 3-4 gange så meget for.

Delkonklusion

Landsstyrets produktions- og finanspolitik, der har gjort det rentabelt for landmænd at oprette græsproduktion og mælkeproduktion, har betydet at Færøerne - som målet var - er blevet selvforsynende med mælk. Dog ikke selvforsynende med hverken grovfoder eller kraftfoder.

Det har samtidig betydet beskæftigelse og, har muligvis været hensigtsmæssigt rent politisk.

For den enkelte bonde betyder politikken med dens mange subsidier, at han/hun kan tjene betydeligt mere end ved fårehold, mens politikken for Færøerne som samfund er en underskudsforretning. Samtidig er det tydeligt, at der - måske også økonomisk - er potentialer til andre former for hjemmeproduktion på Færøerne. Begrænsninger er rådgivning, udvikling af teknologi og evt. traditioner og ikke mindst ejerforhold.

De naturmæssige betingelser for græsproduktion.

Færøerne ligger i den nordlige tempererede zone omkring 62°N og 7°W. Den gennemsnitlige månedstemperatur varierer ml. 2°C og 11°C og det varmeste der er målt på Færøerne er 22,1°C. Små temperatursvingninger skyldes det maritime klima, og Færøernes beliggenhed i Golfstrømmen. (2).

Nedbøren er stærkt varierende over dage, måneder og år (2), men ligger på op til 3500mm/år (1). Samtidig er fordampningen ubetydeligt lille: ml 227mm og 662mm for henholdsvis aktuel og potentiel fordampning (2). Så selv om den aktuelle fordampning for tørveområder, (som er typisk for Færøerne) kan være lige så stor som den potentielle, vil der stadig være et overskud af vand.

Færøernes kolde humide og vekslende vejrforhold har sammen med slid og nedgræsning fra får betydet, at der stort set ikke er træer på Færøerne, men en vegetativ dominans af græs, star og siv. Selv om dette indikerer, at de naturmæssige betingelser for græsproduktion er gode, er det førnævnte overskud af vand alligevel et problem, idet der skal anvendes maskiner til effektiv græsproduktion (såning og/eller gødning og/eller sprøjtning og høst), og når jorden er for våd, synker eller glider maskinerne.

Der er en del flere faktorer, der gør Færøernes vandbalance til det naturmæssige hovedproblem ved græsproduktion. På trods af store højdeforskelle indenfor små distancer¹ - der umiddelbart indikerer gode afstrømningsmuligheder - er jorden alligevel ofte sumpet, fordi landskabet er ujævnt, mens flader, hvor afstrømningsmulighederne er gode, er oftest for stejle til at opdyrke med maskiner, og flader med mindre hældning har en lille afstrømningshastighed. I landskabet ses disse forskelle i hældninger bl.a. i "hamrene" eller lodrette klippevægge, som skyldes at mindre erosionsresistente lag forvitrer, hvorved de øvre liggende lag undermineres og styrter.

Det humide klima og de geomorfologiske forhold har sammen betydet, at der dannes f.x. tørvemoser som tegn på mere eller mindre vandresistent vegetation. Jordbundens fugtighed skyldes også, at de underliggende lag har en meget lav permeabilitet. Der findes sprækker i grundfjeldet - basalt - men det er vores indtryk, at disse, sommetider ikke er dybe eller sammenhængende, og dermed ikke virker som "drænrør" til havet eller åer, fordi det er almindeligt at der findes kilder på markerne - altså et tegn på udmundning af mindre sprækker, hvori nedbør er samlet. Dette medvirker til en langsom dræning, men også selve jordbestanddelene er af betydning: Jordbundsprofilen er oftest 20-40 cm (2), men enkelte steder intet forvitret materiale under vegetationen, mens der i dalene er aflejret et tildække på 4-5 m de fleste steder (2)(se også bilag 6). Dalsgaard (1) betegner dette tildække som impermeabelt "blåler" (ikke det samme som dansk blåler (Se også bilag 6)). Disse jordbundsforhold betyder, at der ikke findes grundvand/ at vandet ikke har mulighed for at sive ned under rodzonen.

De fugtige jorde virker som stressfaktor for græssets vækst (mangel på ilt), procentdelen af græsser i vegetationen falder med stigende fugtighed, og jorden bliver surere således at næringsforholdene forringes (3). Bl.a. næringsforholdene vil blive gennemgået i det følgende, for at beskrive hvilke problemer den færøske græsproducent står overfor, og fordi de begrænsninger de naturmæssige betingelser sætter, vanskeligt eller kun til dels kan løses under producentens økonomiske forhold og adgang til teknologi.

Vækstbetingelser.

Fugtighed.

Som beskrevet ovenfor er der rigeligt med vand, og ofte for meget. Alle stikprøver af fugtighedsprocent på feltkurset viste 100% fugtighed. Når det har regnet 3-4 mm er det ikke muligt at arbejde med maskiner i marken før 2-3 dage efter. De fugtige forhold nedsætter omsætningen af det organiske materiale, og dermed f.x. mulddannelsen og næringsfrigivelsen. Det er således et problem for regnorme, at der er for meget vand (1) (svømme, svømme), hvilket mht vækstbetingelser betyder forringede iltforhold og forringet jordstruktur.

Varme.

En mekaniseret græsproduktion kan høste op til tre gange på en sommer (Vesturdalen; Østerø), men det almindelige er 1-2 gange, hvilket til dels skyldes højde (og dermed gennemsnitstemperatur), orientering/insolation, og udsættelse for vind. Temperaturerne er således ikke optimale, men det er muligt at dyrke. Midjord (4) har sat højdegrænsen for potentielle opdykningsområder til 400moh, mens Dalsgaard (2) mener, at højden ikke har nogen praktisk betydning. (loven om at gennemsnitstemperaturen falder med $1/2^{\circ}\text{C} / 100\text{m}$ stigning gælder dog også færøerne).

pH.

Jordene er som nævnt surere med stigende vandmætningsgrad og konstant fugtige forhold. De færøske jorde er sure, dog i mindre grad sandjordene, som findes på Sandoy og lidt på Süderoy (1). Jordprøver fra Strømø og Østerø viser pH-værdier på mellem 4,4 og 5,4 (1), og vores egne prøver viste pH-værdier ml. 4,5 og 6 (Se bilag) De lidt højere værdier skyldes, at jordene er kalkede med skaller eller andre Ca-forbindelser i mere letopløselige former. Den sure jord er en begrænsende faktor i græsproduktionen, idet betingelserne for næringsoptag er optimale ved neutral pH. (Se også bilag 5 og 6)

Næringsforhold.

Færøerne er dannet af tre serier af basaltlag, som træder frem i hver deres regioner (2). Basalten udgør de Færøske jordes modermateriale, men både fordi basalten er ung og forvitringen ringe, og på grund af de klimatiske forhold, er der ikke nogen egentlig kolloidudvikling (1). Dvs, at basalten ikke udgør en næringsreserve ved plantevækst/ græsproduktion.

Det øverste jordlag har et højt indhold af organisk materiale (oftest 20-35% humus og dertil andet organisk materiale (2) (Se også bilag 6 for vores egne resultater). Under intensiv dyrkning (som mekaniseret græsproduktion jo er) er de lave og langsomt frigjorte næringsmængder i humus kun af ringe betydning (5). Egentlig humusjord med over 30% organisk materiale eller rene tørvejorde kræver tilsætning af ret store mængder næringsstoffer (og evt kalkning og afvanding) (5).

Der er mangel på fosfor, kalium, kalcium og nitrogen (se også bilag 5 og 6). Udskillelsen af disse stoffer og magnesium og svovl stiger med stigende pH. Jernudfældningen falder derimod med stigende pH, fordi dræning af sure jorde medfører jernudfældelse. Denne udfældning er på drænede jorde på Færøerne så kraftig, at drænrør tilsiltes i løbet af få år.

Delkonklusion.

Disse vækstbetingelser fører frem til, at det for græsproducenten gælder om at dræne, kalke og tilføre nærringsstoffer. Dertil kommer, at hældning, beliggenhed, tilgængelig jord, teknologi og knowhow, økonomiske forhold og politiske forhold har en betydning.

Færøernes græsproduktion er stadig et ungt foretagende og skal som vist ovenfor foregå under nogle specifikke naturmæssige forhold. Begge dele påvirker de teknikker eller den teknologi som anvendes eller er til rådighed. Hvad - og hvor meget - Færingerne kan gøre ved de naturmæssige forhold de producere under, vil blive gennemgået i det følgende.

Kilder:

- (1) Jógran Dalsgaard, Landbrugsforsøgsstationen, Kollafjorddalen.
- (2) Vagar, Færøerne. Skrevet af deltagerne i naturgeografisk hovedfagskursus 1988, Geografisk centralinstitut, Kbh.
- (3) Johannes Dalsgaard -artikel efter Midjord- potentialer, se bilag 3.a.
- (4) Midjord se bilag 3.a.
- (5) Jord, vand, næring ("Væksthusinfo"). Mogens Hansen og Andreas Bjerggård 1976. Fyens Stiftsbog.

Noter.

- 1 Færøerne består af 18 øer der til sammen udgør 1399 km² (2). Dvs ca halvdelen af Fyn. Det højeste punkt er 882moh. (Slættaratindur, Østerø), og de fleste øer har arealer op til og over 400moh. Dette indikerer Færøernes stejle og ujævne landskab.

Produktionsmetoder.

Færøernes græsproduktion er stadig et ungt foretagende og skal som vist ovenfor foregå under nogle specifikke naturmæssige forhold. Begge dele påvirker de teknikker eller den teknologi som anvendes eller er til rådighed. Hvad, og hvor meget, Færingerne kan gøre ved de naturmæssige forhold de producerer under, vil blive gennemgået i det følgende.

Ved nyopdyrkninger forstår man jord, der inden for de sidste årtier er blevet pløjet eller lignende og tilsået med græs. Jorden kan enten være jord der aldrig før har været dyrket eller jord der har været dyrket for længe siden.

Anlæg

Da vandet er det store problem på færøerne bliver der først gravet dræn hvorefter den nye mark for lov til at ligge et års tid. Derefter bliver jorden planeret, sten fjernet og græsset sået. Det tager 2-3 år for græsset at vokse op. Man kan også dyrke havre det første år pga. dets jordforbedrene egenskaber. Som regel vil der her også blive tilsat skaller for at hæve pH da græs helst vil gro ved en neutral pH, og da er næringsforholdene også bedst. Skallerne forbedrer desuden jordstrukturen idet den er med til at forbedre afdræningen af jorden og derfor er vigtig allerede i anlægsfasen. Det er ikke et problem med jordskred ved den anvendte teknologi, fordi markens hældning er under glidevinklen.

Dræn

Ligger marken på en skråning skal der også graves drænrør da der her kan være problemer med kilder og skulle man nøjes med grøfter skulle de ligge for tæt. Ligger en mark i dalbunden er det mest overfladevand der er problemet og markerne skal derfor hælde ud mod drænene. Michael Pattingsson mente således at drænrør ikke havde nogen effekt på hans jord. Derudover kan man lave grøfter langs konturlinierne med skærver i, hvilket er et effektivt dræn. Endelig kan man dræne som forsøgsstationen, der med bulldoser planerer grundfjeldet ned mod drænene eller sprænger render i fjeldet som dræn for vandet. Under denne proces får jorden lov til at ligge oppe i en dyng to til tre år for at blive iltet og dermed mere nedbrudt og derefter blandes jordene (tørv og tilldække). Dette giver bedre jordstruktur, og dermed også dræningsforhold.

Græs

De græsser der bliver sået er egne blandinger, norsk fjeldgræs eller "Færø-blandingen" fra danske frøforsyninger (Almindelige racer er. Timotei, vingul, raigras, hundegræs, faksegras, husagras, finagras), hvilket er det billigste. Disse kulturgræsser er noget følsomme og kræver gødning osv. Det hele bliver dog indvaderet af færøsk græs efter nogle år, især hvis der ikke sprøjtes. De gamle græssorter klarer sig bedre, men giver ikke så meget i udbytte og indeholder uheldige planter samt foderværdien er mindre. Der er stor uenighed om hvilken græstype der er bedst.

Gødning og pH.

Foruden skaller bruger flere landmænd importeret kalk til deres marker hvilket skal gives hvert år for at have effekt da det udvaskes. Skallerne opløses langsomt over 20 år. En forhøjet pH-værdi (neutral) betyder øget frigivelse af næringsstoffer, der er essentielle for græsserne.

Forsøgsstationen lavede i 1986 en række forsøg med kalk, skaller og gødnings betydning for græsudbyttet. Forsøgene viser at skaller alene (7,5 t/ha) øger udbyttet 50 % mens kalk alene (5 t/ha) øger det med 180 %. Ved samtidigt at gøde med P-K (35-41 kg/ha) er forholdet det samme dog er merudbyttet større. Bliver der samtidigt gødet med N (160 kg/ha) eller N-P-K (160-35-41 kg/ha) er merudbyttet (200-400%) for skaller lige så højt eller højere end for kalk. Et forsøg med at gøde udmarken på Sandoy gav en 15-dobling af væksten! For at få et ordentligt høst udbytte på færøerne er det derfor nødvendigt at kalke og gøde jorden. Da de fleste ny opdyrkninger har kvægbestande kan de bruge gyllen. Gyllen bliver pumpet ud på marken ved hjælp af rør, så det ikke er nødvendigt at køre på jorden. Der ud over bruger mange NPK gødning der skal importeres.

En gruppe er nedsat under forsøgsstationen til at undersøge mulighederne for at udnytte fiskeaffald, der nu udledes, til gødningsproduktion. Også tang, foder- og afføringsrester fra havbrugene og gylle kan der være muligheder i. Eidesgaard, der har startet disse undersøgelser, mener også at det vil være rentabelt at køre biogasanlæg til nedbrydelsen og tørringen af råstofferne. Både fiskeaffald og rester fra havbrugene er nu med til at forurene de færøske vande, og der er kommet lov om, at det ikke længere skal være tilladt at udlede fra fiskefabrikkerne. Det er derfor muligt, hvis forsøgene viser sig at være rentable, at disse gødningsmetoder vil have en fremtid....Og at Færøerne også kan blive selvforsynende med nogle former for gødning, hvilket kan øge potentialerne.

Okkerforureningen.

Når jord, der normalt er vandmættet, drænes og dermed iltes, vil der frigives jernforbindelser, som i det mekaniserede landbrug er et problem. Eidesgårds drænrør tilsiltes af okkeren i løbet af et par år, Thomas Eikhols kan holde op til 5 år (Bilag 4). De forskellige landmænd og forsøgsstationen prøver sig nu frem med forskellige metoder til at mindske problemet. Eidesgaard vil "løsne" underliggende lag med dynamit, for at nedbøren kan sive bort i de revner og sprækker der bliver skabt. Eikholt graver grøfter vinkelret på konturlinierne, mens forsøgsstationen både løsner og planerer grundfjeldet og vil grave grøfter langs med konturlinierne med skærver. Disse fremgangsmåder forsøges både mhp dræning og okkerproblemet.

Maskiner

Som før nævnt er vandet det største problem ved dyrkningen og foruden at udvaske næringsstoffer og sænke pH betyder vandmasserne at det reelt er meget få dage landmændene kan køre på markerne. Regner det således 3-4mm er det ikke muligt at arbejde på marken før efter mindst 2 dage efter. Man anlægger derfor om vinteren selvom det var bedst om sommeren af hensyn til græsset. De mest anvendte danske traktore er tunge således at der skal flere dages tørvjer og varme til før de kan komme ud og gøde, høste eller sprøjte. De store maskiner er et modefænomen. Det ville være mere effektivt med andre maskiner og samarbejde. Andels/ landbrugsrådets maskinstation gik dog dårligt. Maskinerne er for tunge (5-6 tons.) 1000 kg/ 35HK er bedre end 5-6000 kg/135 HK. Det ville mindst fordoble antallet af dage, hvor det er muligt at være i marken, hvis disse lettere maskiner anvendtes. Disse forhold gør, at mange har anskaffet sig en norsk "reform" slættemaskine, ud over den almindelige traktor. Disse maskiner er dog stadig for tunge. Det sidste der er overvejet er en dansk produceret "rørskæremaskine der kan køre på vand" (-Thomas Nielsen, landmand, Innan Glyvor, Bilag 4).

Græsning

Nogle landmænd har deres kvier og goldkøer på græs om sommeren, hvilket nedsætter høstudbyttet. Et større problem er dog at nogle af landmændene skal have får på deres opdyrkede marker om vinteren. De har således enten egne får hvis de selv ejer jorden eller er nød til at åbne for andres hvis de ikke ejer den. Marken må dog godt være lukket de 3 første år så græsset kan gro op.

Delkonklusion

For at få en effektiv græsproduktion skal der sås med bestemte græsblandinger, gødes, sprøjtes, og kalkes, og der skal anvendes lette maskiner.

Produktionsmåden er et udtryk for, at der til dels findes teknologi til at løse naturmæssige barrierer. Samtidig viser f.x. udvalget af maskiner i landbruget, at den Færøske græsproduktion befinder sig på et ungt stadie, hvor den forhåndenværende teknologi ikke er udviklet efter færøske forhold.

Vand- og næringsproblemer kan således til dels løses, og samtidig er der forsøg i gang med forskellige drænings-, kalknings- og gødningsmetoder til at forbedre udbyttet. Dertil kommer, at der stadig er områder, som kan opdyrkes med den nuværende teknologi mhp på øget græsproduktion eller anden landbrugsproduktion. Dette vil blive gennemgået i det følgende.

AFSLUTNING/KONKLUTION

Vi vil her kort ridse nogle forhold op som vi anser for problematiske både ved græsproduktionen og i forholdene omkring mælkeproduktionen. Samtidig vil vi påpege nogle ting som måske kunne være med til at forbedre produktionsbetingelserne samt udnyttelsen af naturressourcerne på Færøerne.

Den samfundsmæssige investering som er foretaget for at sikre en selvforsyning af mælk til Færøerne har været meget stor, og det er spørgsmålet om samme resultat ikke kunne være opnået med færre midler. Således forekommer produktionsapparatet; bygningerne og især maskinparken på Færøerne at være meget stor i forhold til det areal som dyrkes.

Det er et spørgsmål om ikke den ensidige satsning, har spærret for mange andre nishproduktioner. En anden satsning kunne måske have gjort det mere attraktivt at producere får, gæs, kartofler, kollerabi ?

Udvikling af specielle maskiner og produktionsmetoder til de færøske naturforhold ville kunne afhjælpe mange problemer som landmændene står over for i ager-produktionen.-

- lettere maskiner, specielt til høstning af græs (selvkørende).
- bedre dræningsforhold.
- øge mulighederne for andre afgrøder end græs.

Undersøge andre potentialer, med henblik på udnyttelse af de ressourcer som er til stede på Færøerne. (naturmæssige, menneskelige,) F.eks. i lighed med de undersøgelser som Eidesgård har foreslået i forbindelse med udnyttelse af produktions-affald i fiske-industrien. Eidesgård eksemplet viser også stor initiativ blandt færinger, (som det også ses i andre produktioner). Denne foretagsomhed, og villighed til at gå igang med noget nyt, er også en ressource, som måske kunne udnyttes bedre ved en bedre planlægning af støtteordninger etc.

Ser man på de naturmæssige betingelser er det klart at det store nedbørsoverskud, undergrundens beskaffenhed samt det milde klima er afgørende for planteproduktionen. Det store nedbørsoverskud kombineret med de manglende afdræningsmuligheder giver meget fugtig, blød og sur jord, der må drænes og kalkes meget for at kunne opdyrkes, mens maskiner til brug på markerne skal være specielt beregnet til brug på bløde jorde. Vækstsæsonen giver kun mulighed for planter, der ikke skal modnes for at kunne bruges i produktionen. Derfor er græsser mest anvendt. De kan klare det milde og fugtige klima samtidig med at det holder sammen på jorden. Den ligger aldrig "åben" hen. Også lokale klimapåvirkninger er af afgørende betydning. Et højt fjeld som hel eller delvis skygge for solen giver væsentlig dårligere væksebetingelser end en sydvent fritliggende letskrånende flade.

BILAG 1.**Landmænd med nyopdyrkninger.**

Jordbrugsrådes administrative leder Johannes Dalsgård udpegede alle landmænd som havde nyopdyrkede arealer, på Strømø og »sterø. Ved vores undersøgelse af fly fotos stødte vi ikke på andre nyopdyrkninger, så vi går derfor ud fra at vi har alle nyopdyrkninger med. Følgende er en liste over ejerne af nyopdyrkningerne med oplysning om, hvor de bord, om vi har jordprøveoplysninger på dem, og hvor mange malkekøer landbrugene havde i 1987/88. På næste side Bilag 2. er de samme landbrug's nyopdyrkninger indtegnet på et kort, hvor den samme nummerering har været benyttet.

No	Navn	Jordpr.	Bygd	Årskøer*
1.	Jakup Eidesgaard. tlf. 23071	**	Eide	18,8
2.	Michal Pattingson tlf. 41347	**	Funningsfjærdur 25,1	
3.	Lous Houmann	**	Oyndarfirdi	29,2
4.	Mogens Heinesen			
5.	Liggjas Husgart	**	Sydrugøta	30,3
6.	Jøgván Z. Joensen	**		
7.	Jakup O. Joensen			
8.	Gunnleivur Joensen		Nordagøtu	35,1
9.	Niels Nahe			
10.	Niels Thomsen tlf. 48215	**	Innan Glyvur	33,2
11.	Rasmus Skorheim		Selatrad	21,1
12.	Thommas Eikholm tlf. 22081	**		
13.	"Rejndarstrødin" (Forsøgsst.)			
14.	Ola Chr. Debes tlf. 21040	**	Oyrareingir	15,8
15.	Jøgrán Johansen		Hvalvik	
16.	Bartal Vang		Kaldbak	
17.	?		Kaldbaksbotnur	
18.	Hanns Vang tlf. 13709	**		
19.	Gudny Rubeksen (fåreavler)		Torshavn	
20.	O.J. Müller tlf. 14160		Torshavn	27,0
21.	Djóni Z. Frydal		Velbastad	19,6
22.	Torfinnur Dalsgard	**	Velbastad	
23.	Johan P. Brekkstein tlf. 28 019		Velbastad	17,5
24.	Danjal Steinum tlf. 28094	**		
25.	Jakup Reinart			
26.	J. O Andressen			

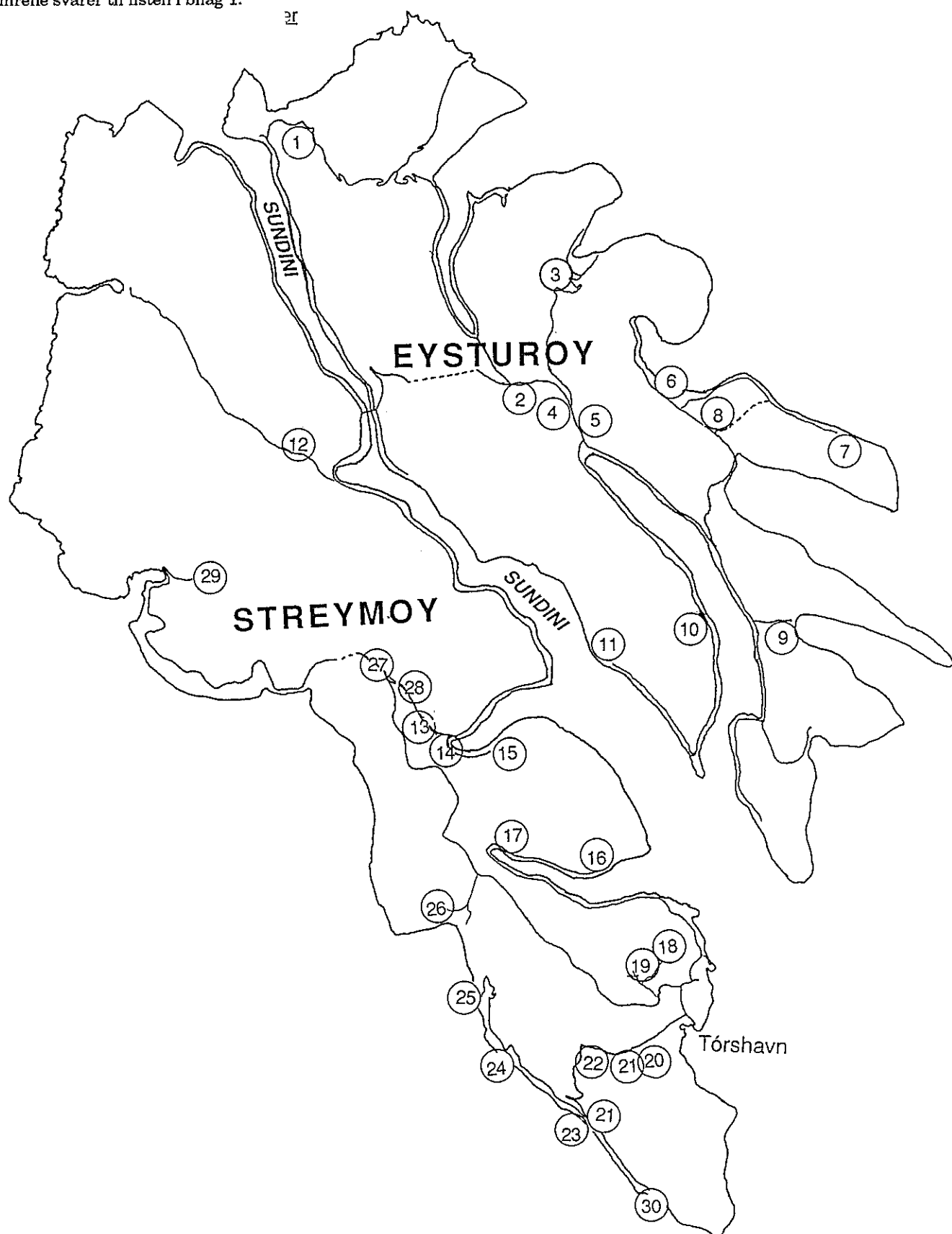
27. Mads i Horum tlf. 21175	**	Kollafirdi	17,4
28. Rólvur Djurhuus tlf. 21160	**	Kollafirdi	11,6
29. Thomas ?		Vestmanna	
30. Páll Patturson 28089	**	Kirkjubø	22,9

* Forsøgsstationens statestik "Neytaertirlitid" 1987/88.

** Jordprøver fra jordbrugsrådet se side.

Kort over nyopdyrkninger på Eysturoy og Streymoy.

Numrene svarer til listen i bilag 1.

BILAG 3**Noter til nyopdyrkninger karteret fra flyfotos**

Karteringen skedte ud fra 3 flyfoto sæt. Nyopdyrkningerne blev karteret ud fra Sort hvid serie fra..... Nogle gange brugtes farvefotos af..... Som samligningsgrundlag brugtes flyfotos fra 1970.

Skråstreger betyder at der er nyopdyrkede arealer.

Prikker betyder at marken er under behandling, men ikke tilplantet endnu. (Stendynger er f.eks. samlet, og jorden er forholdsvis bar. Nogle steder er der ved at blive drænet)

1. Eide: 10/5-70 Ingen marker. 7/6-82 3 marker
2. Funningsdalur. 10/5-70 Ingen marker. 7/6-84, Udflyttergård, stor markareal.
3. Hjordardalur. 10/5-70 lille hus. 8/6-84 ny vej til en ny bygning ved gamle opdyrkede områder. Derudover en nyopdyrkning med en ny bygning samt drænet område med tegn på at det skal opdyrkes. Ligeledes en ny vej.
- 4-5. 8/6-84. 2 nye gårde og et stort drænet område der ikke ser ud til at blive dyrket endnu, eller lige er tilsået. 10/5-80 Der er et drænet område mellem de 2 kommende gårde.
6. 8/6-84 ny bygning og helt ny mark uden sammenhæng med gammel bø, mere under forberedelse.
7. 10/5-70 indtet. 8/6-845 ny mark hvor den gamle vej ender. Ny bygn, samt et stykke jord der måske skal opdyrkes ovenfor.
- Ny bygning med et aflangt stykke nyt jord oven for Lervik. Ikke med på vores liste.
8. 8/6-84 Ny vej samt ny bygning, ny mark som forlængelse af gammel indmark.
9. Ny bygning med ny j9ord der dog ikke ser ud til at være drænet eller tilsået. Ny vej.
10. Ny bygning, omkringliggende jorde, ny vej, gammel indmark, stort område noget af det ser dårligt forberedt ud (måske opgivet?)
11. 7/6-84 Nyopdyrkning findes ikke. Må være opdyrket efter 1984. Ikke karteret.
12. Ikke noget på det gamle foto. 6/6-84 ny gård, nyt dræn men ikke grønt. Nyopdyrkningen er foretaget efter 1970.
13. Nyopdyrkningen er foretaget efter 1970.

14 Nyopdyrkningen er foretaget efter 1970.

15 Nyopdyrkningen er foretaget efter 1970.

16 Nyopdyrkningen er foretaget efter 1970.

17 Nyopdyrkningen er foretaget efter 1970.

18 Nyopdyrkningen er foretaget efter 1983.

19 Nyopdyrkningen er foretaget efter 1983.

20 -

21 -

22/23 2 nyopdyrkninger foretaget efter 1970. Den ene ligger S» for vejen til Thorshavn 1km fra Velbastad. Den anden ligger S» for Velbastad ved Breidaelven. (Se også kommentar til 30 nedenfor.)

-Til de sidste numre her ovenfor skal siges, at der sker en del nyopdyrkninger omkring Thorshavn, hvor vi kun har ejerens navn på enkelte af dem. Alle nyopdyrkninger er indtegnet.

24 Nyopdyrkningen er foretaget efter 1970.

"24" Syd for førnævnte 24 findes en nyopdyrkning. Små marker. -Indtegnet. -Ejer ukendt (for os).

25 Lille nyopdyrkning øst for gamle bø.

26 Nyopdyrkningen er foretaget efter 1970. Den ældre opdyrkning er tilsyneladende mindre end kortblad angiver.

27 Opdyrkningens størrelse tilsyneladende ikke ændret.

28 Nyopdyrkningen er foretaget efter 1970.

29 Nyopdyrkningen er foretaget efter 1970.

30 Der er en nyopdyrkning ml. Velbastad og Kirkeby, som muligvis kan tilhøre 23. Der er givet støtte til nyopdyrkninger i Kirkebys gamle bø (dvs sydspidsen af Strømø), men her kunne ikke registreres nogle nyopdyrkninger.

BILAG 3.a.**POTENTIALER:** (Bilag til kortarbejde)

Udarbejdet af Midjord, Matriklen, Torshavn: 1:20000 kort anvendt

Betingelser:

1:4 højeste hældning på området for at maskinernes væltevinkel ikke overskrides. (væltevinklen er i dag, i følge en piece fra Fiat/ Italien på 1:3)

Området må højst ligge 400moh..

Potentialerne er opdelt efter om de ligger ved vej, nær vej eller tilgængeligt eller utilgængeligt. Der er 8910 ha ved vej; 3800 nær vej, 12920 ha tilgængeligt; og 560 ha utilgængeligt.

Jorden skal kunne pløjes, sås og/eller sprøjtes og eller gødes. xx (Der er mere).

Der er desuden taget hensyn til hvilke bygder potentialerne traditionelt tilhører. Dvs, at potentialerne er delt ved markskel - ? - xx

"Alt i alt vil de 14000 ha, der kan opdyrkes indenfor og udenfor gærdet betyde mere end en 5-dobling af udbyttet." Der regnes med under 3% opdyrket her. Der nu er 6% opdyrket.

Vi har i vores feltarbejde set, at der for en del af potentialernes vedkommende ligger et stort anlægsarbejde forud for dyrkninger. -F.x kan området være overstrøet med store klippestykker, som ikke har kunnet ses på kortbladenes højdekurver. Men samtidig er det tydeligt, at der er store arealer, som godt kunne tænkes opdyrket (1). Eidesgård (bilag 4) har i 350 meters højde anlagt en mark, som kan slettes 1-2 gange årligt, på et område, som ingen af bygdeboerne har anset for nogen værdi, heller ikke til vintergræsning for fårene.

Midjords tal kan således anses som et udtryk for at der rent naturmæssigt findes potentialer til en udvidet landbrugsproduktion. Denne produktion ville dog ske på bekostning af fårehold, idet hele det uopdyrkede land på Færøerne anvendes til græsning for fårene, hvilket nedsætter potentialeværdien noget.

Bearbejdning af kartering

Ved hjemkomst har vi forsøgt at digitalisere de oplysninger vi optegnede fra flyfotos og fra Midjords potentialer. Herved ville vi beregne de potentielt opdyrkelige arealer (efter klasse), de aktuelle nyopdyrkninger, samt de gamle opdyrkninger. Desværre er dette arbejde ikke færdigt, dels havde vi problemer med programmet, og dels har det taget meget tid at lære at digitalisere. Vi har dog ikke opgivet, dette arbejde, men afventer afklaring af de programielle problemer.

BILAG 4.**INTERVIEW MED 4 LANDMÆND**Referat fra søndag 2.7.1989 hos**Jakup Eidesgaard, Eidi. Nr. 1.** (nummerering iflg. bilag 1.)

Eidesgaard som er født i sidste halvdel af 1930'erne, er oprindelig fisker. I 1960 blev han uddannet telegrafist, og arbejdede som sådan ved vejrstationen i Eide indtil dette blev nedlagt. I 1977 startede han så med at opbygge et landbrug. I hans barndomshjem havde de haft nogle køer, og det var det kendskab han havde til landbrug da han startede.

- Jorden:** ca 11 ha ialt. dyrket med græs til engelage og hø. Tre forskellige marker, alle placeret i udmarken. Første mark (1977) ligger i 350 m højde og blev valgt opdyrket af taktiske grunde. Eidesgaard havde ikke selv jord, men måtte overtale bygden til at udleje noget af udmarken til ham, han valgte jord, som var brugbar for ham, og af mindre betydning for bygdens fårehold. Anden mark, opdyrket i perioden 1979-82 og, beliggende i 210 m højde. I samme område har han ret til opdyrkning af endnu 8 ha. Treide mark er beliggende i 180-90 m højde, opdyrket i 1988 og tilplantet i 1989. Alle marker ligger ved offentlig vej. De to ældre marker er beliggende ved gammel tørvevej som blev anlagt i 1951. og den nyeste mark er beliggende ved vejen op til den nyanlagte dæmning. Jorden er forbedret ved anlægning af drænrør i selve marken, og med grøfter uden om marken. Jorden er tilført kalkskaller, og tromlet jevn. Første år tilsås den nye jord med havre, som dels giver jorden struktur, og dels giver et godt udbytte, havren bruges til grøntfoder (kan ikke modnes). Han betegner jorden som meget lerholdigt, og fortæller at jordlaget ikke må være for tykt, da det så ikke vil tørre, hvilket yderligere vanskeliggør anvendelsen af maskiner. Okker er et problem idet det tilstopper drænrørene.
- Køer:** Bestanden søges stabiliseret omkring 20 malkekøer. Kviekalve foretrækkes og indgår i avlen. Tyrekalve slagtes så hurtigt som muligt, det kan ikke betale sig at producere kød p.g.a. EF priser. Eidesgaard opfodrer dog kalvene, men dette giver tab.
- Får:** Deltager i bygdens fårehold.
- Græs:** Eidesgaard dyrker kulturgræs, norske og danske blandinger. Udbytte ca 150 læs encilage pr. år. Han høster kun en gang om året, men kunne høste to gange, hvis fårene ikke græssede markerne i vinterperioden (indtil Maj). De første 3 år hvor Eidesgaard har dyrkningsret i udmarken har han dog lov at holde fårene ude.
- Teknog.** Stor traktor. Høvender. Skallespreder. Lille firhjulet traktor, græsslette mask.. Reform lastvogn m. græsoptag. Teknologi til en værdi af 1 mill. kr. Eidesgård betragtede de tunge maskeiner som det største problem, da de ikke kan køre på de våde marker. Der er kun få

dage hvor man kan køre i marken, så dagene skal udnyttes optimalt, bl.a. derfor er maskinparken så stor. Han udtrykte at man kan ikke have maskinstationer på Færøerne, da alle skal i marken de dage hvor det er muligt, for i det hele taget at opnå en produktion. Maskinerne til spredning af kalkskaller er ikke særlig gode.

Bygning	Nyopført stald lige udenfor bygden i 1977 udvidet i 1984, Eidesgård bor selv i hus inde i bygden. Stalden har plads til køer og ungkreaturer, samt nogle får. Desuden er der maskinrum, samt 4 siloer. Siloerne tager 150 læs græs. 3 siloer a 36 m ³ 1 silo a 100 m ³ .
Overvej-
elser:	Dræning på en anden måde, nemlig ved at løfte jorden ved at sprænge den underliggende klippe, således at dræning af jorden foregår mellem de løsnede klippeblokke. At opdyrke endnu 7-8 ha. ved den mellemste mark. Han oplyste at der ca. er 900 ha potentiel opdyrkelig jord omkring Eide. Han er den eneste mælkeproducent på den nordlige del af øen.
Ideer	Eidesgaard har udført nogle eksperimenter ud fra traditionel opskrift på at lave gødning. I gamle dage lavede man gødning med tang fra havet sammen med kogøgødning og vand, dette havde man i en tønde, hvor man så smed fiskehoveder og indvolde ned i. Ved samme metode oplevede han at han kunne lave så koncentreret gødning at det sved græsset af, hvilket vil sige det i modsætning til gylle har et stort kvælstofsindhold. Ideen er idag at producere gødning til lokalt brug ud af fiskeaffald fra fiskeindustrien og gylle. Problemet ved gødningen, er smittefare ved fiskeaffaldet. Dette kan dog løses ved at producere gødningen i et biogasanlæg. Man er kommet frem til en blanding af 70% gylle 25%fiskeaffald og 5 % minkgødning vil give et NPK forhold på 16-5-12, når det er produceret gennem biogas anlæget. Eidesgård arbejder sammen med forsøgsstationen, samt andre interesserede på at få et pilot projekt igang på færøerne.

Michael Pattington, Vesturdalur Nr. 2. (iflg bilag 1)

Michael Pattington er barn af en engelsk soldat og en færøsk pige, født og opvokset på Færøerne. Har tidligere sejlet og har arbejdet på et skibsværft. Han har en gård (stald) i Vesturdalur ved Funningsfjodur på Eysteroy. Selv bor han i Funningsfjodur. I 1980 overtog han jorden, der er gammel kongsjord, fra sin morfar og fik senere bygget stalden.

Han har ingen medhjælper, men kan få aflastning ved spidsbelastninger.

Stalden ligger i bunden af dalen sammen med markerne. Ialt har han 18 ha. opdyrket jord, hvoraf 2 ha. er opdyrket for nylig. Markerne er ca. 20 m. brede med 1 meter dybe dræn imellem. Der er ikke brugt drænrør i de senest anlagte marker, da de ikke vil virke. Ikke pga. okkerforurening, men fordi afstrømningen foregår oven på jorden, da den ikke kan sive ned i tørvejorden til eventuelle drænrør. De første marker blev anlagt med for stor afstand mellem grøfterne.

Køer: 26 malkekøer på stald, hvor de er fastspændt og bliver fodret via ny automatisk grovfodermaskine. Kun mælkeproduktion men ingen kødproduktion pga. EF's billige kød.

Får: 65 stk.

Foder: Eget græs bruges mest som strukturfoder da køerne får 8-9 kg. kraftfoder om dagen. Han har derfor ikke brug for at opdyrke flere arealer, selv om det vil kunne lade sig gøre. Der bliver høstet til encilage, og han har plads til 200m³.

Jorden: Markerne bliver ikke sprøjtet, men gødet med kunstgødning (NPK-gødning med 20% kalk) samt med gylle fra køerne. Skaller bruges kun ved anlæg af nye marker. Jorden er flere meter dyb, da den ligger i bunden af dalen, og der er meget få sten, hvorfor problemerne ved forarbejdningen udelukkende skyldes at jorden er sumpet.

Græs: Den dyre (nord-?)norske blanding (med bl.a. rødnebb) og giver 5-6 FE. Græsset bliver kun høstet en gang hvert år, da det gror langsomt, selv om der ikke går får på det om vinteren.

Maskiner: En stor ny traktor, en ny Reform med ladst og græsoptag samt en manuel græsslættemaskine, der er meget let.

Niels L. Thomsen, Innan Glyvur Nr. 10.

Niels L. Thomsen (Dansker) er uddannet inden for landbruget i Danmark, hvor han også havde en gård før han flyttede til Færøerne (færøsk gift). Da han flyttede til færøerne, var han først ansat ved en gård, senere, blev han ansat ved den ejendom han nu har overtaget, da bonden i Innan Glyvur blev syg. Ved bondens død overtog han gården, som er beliggende på tidligere kongsjord. Han mener at færøsk mælkeproduktion kun i få tilfælde vil kunne lønbe rundt uden subsidier. Deriblandt hans eget.

- Køer:** Han har ≈20 ha., 40 NRF-malkekøer. 4-5 gøde køer går ude om sommeren, men der er ingen gode steder at sætte dem. Malkekøerne står bundet i båse på stald hele året. Tyrekalve skydes ved fødsel og kasseres, da det ikke på grund af konkurrence fra EF-kød er økonomisk rentabelt at fæde dem til senere slagting.
- Får:** 93/106 stk får i egen udmark. Niels Thomsen har været med til at "privatisere" fåreavl i Innan Glyvur, hvor man har opgivet den fælles fåreavl. Niels Thomsen har hævet fødselsraten på lam fra 0,5 til 1, og hævder at det er muligt at hæve fødselsraten til 1,5, ikke alene hos ham selv, men på færøerne generelt.
- Foder:** Niels henter mask på bryggeriet i egen (gammel) lastbil, svarende til 1 ton/dag. Han supplerer med kraftfoder og eget græs fra sin 250 m³ ensilage-beholder. Sidstnævnte for at skaffe "struktur" i maven til drøvtyggeriet. Hø blev dog sidste år/i år (?) importeret fra Island.
- Jorden:** De ≈20 ha. udskiftet jord (meget usikker på størrelsen), som han har overtaget fra den forrige bonde, er tilsået med græs. Den bliver sprøjtet med ukrudsdræber og gøddet med (bl.a.) gylle. Skaller er også spredt på dele af jorden. Han "nåede" ikke det hele i fjor.
- Græs:** Den oprindelige, der er ved at udrydde den indkøbte udsåede græsblanding. Den oprindelige græs er den mest hårdførre græs, men den giver ikke så stort udbytte som kulturgræs.
- Maskiner:** En lille gammel M.F.-traktor, en større ældre traktor, en gammel stor lastbil m/specialbygget "kasse" til mask samt et mobilt røranlæg til gyllespredning. Desuden en lille slettemaskine med opsamling efter. Grunden til at han ikke har investeret i nye maskiner er at han med de redskaber han har idag klarer sig teknisk lige så godt som med nye dyre lånefinansierede redskaber. Niels Thomsen arbejder på at få en dansk siv og rør høster indrettet til at slå græs, derved vil det ikke være et problem at høste græs, selv i meget regnfulde perioder.

Thomas Eikholm, Hvalvik.

Vi vid ikke meget om Thomas Eikholm ud over at han er 30-40 år, og har en gård i Hvalvik, som ikke har gammel kongsjord, og at det er 6 år siden han startede sine nyopdyrkninger.

Han har 40 ha, 40 malkekøer, ialt 70 køer.

- Jorden: Ved besøget var 40 ha. opdyrket med græs. Den er placeret nederst i en dal, uden dog at være vandretliggende. Jorden er som følge af 3500 mm årligt nedbør, forbedret med drænrør af plast, der dog pga. okkerforurening ikke kan holdes åbne mere end ca. 5 år. Derfor er han begyndt at grave åbne dræn (grøfter). Grøfter er også bedre, idet nedbøren løber væk som overfladevand pga. tørvejorden. Som gødning bruger han gylle, men om han også bruger kunstgødning ved vi ikke.
- Køer: Han har ialt 70 køer, hvoraf 40 er malkekøer. De kommer ud 2 måneder om året. Resten af året går de inde i stalden, hvor de er tøjret i båse. På den måde holder de (2 til) 6 år.
- Får: Ialt 200 får har han også. Det er ifølge Thomas Eikholm fårene, at Færingene tjæner penge på.
- Græs: Græsset er ikke sået, men det oprindelige græs. Det slettes en gang om året og bruges såvel til de 70 kreaturer, som de 200 får. Når græsset er slettet bliver det lavet til encilage, der giver 6-7 foderenheder. Ialt er hans encilagebeholder på 1200 m³ (måske 400 m³), som også er til hans 200 får.
- Maskiner 4-16 hjuls traktor.

BILAG 5.REFERAT FRA FØRSØGSSTATIONEN.

Lidt indledning:

Førsøgsstationen er ikke rigtig kommet i gang med forsøg endnu, men det de har lavet, har koncentreret sig om opdyrkning. Dvs gødnings- og kalkningsforsøg, plus at de har taget jordprøver overalt på færøerne på typisk 20 cm dybde. Desuden tilbyder de landmænd lactose, protein og tørstofsprocent analyser.

Udover førsøgsstationen er der af service for landbruget kun en fåreavlserådgiver, som er mellem 75 og 85 år, og en landbrugsrådgiver. Dertil en mængde "tillidsmænd", som virker som kontrollører ifm. subsidietildeling.

Der findes på færøerne ca 1100 køer, hvoraf 700 årskøer er med i førsøgsstationens statistikker. (= 60-70 ejere). Den totale produktion af mælk var i 1988 5,2 mill. l., og Færøerne er nu stort set (?) selvforsynende med mælk. I Thorshavn findes landets eneste mejeri, der "laver" mælk, tykmælk og yoghurt, og administrerer mælkesubsidierne.

Der er ca. 70000 får; 35-40000 slagtes/år.

Jordbundsforhold.

Bestanddele Humus 20-25% (Anden note: Humusindholdet varierer meget), dertil andet organisk materiale. Ved førsøgsstationen er det underliggende lag halvforvitret klippe, kaldet "blåler". Impermeabelt. Blandet leragtigt eller siltagtigt materiale (og) halvforvitret klippe. Forskellige kornstørrelser. Det er ikke næringsholdigt og har ikke kolloidudvikling. Er godt at blande op med tørven. (Det er vistnok karakteristisk for store dele af Færøerne?, mens der) på Sandoy og lidt på Suderoy er sandjord.

Fugtighed og dræning: Vand er problemet, og fugtigheden er stort set altid på 100%. Når det har regnet 3-4mm er det ikke muligt at arbejde med maskiner i marken før mindst 2 dage efter. Man anlægger om vinteren men det ville være bedre at gøre det om sommeren...

Udover alm. rør- eller grøftdræning, er det muligt at anvende skaller, der forbedrer jordens struktur og nedbringer fugtighedsproblemerne.

Grøfter langs konturlinierne med skærver i er effektivt.

pH og kalkning:

Færøerne har en tæt sur jord. pH ligger normalt på 4-5 (anden note: 3-5(på Strømmø og »sterø)) og højere ved sandjord

Ca-tallet ligger under eller lig 200.

Forsøg med skaller har forøget pH med en værdi på halvandet år. Kalktilskud forøger udbyttet 4-5 gange ift. det oprindelige (Anden note: 2-3 gange).

;

N-P-K-Mg-Ca og S -udskillelse stiger med pH, mens jernudfældningen falder med stigende pH.

Skaller er ikke så godt i effektiviseret landbrug, men er så effektivt, at det er godt at starte en nyopdyrkning med.

Næringsforhold og gødsning.

Der er mangel på fosfor, kalium og calcium. Gødsning på Sandø i udmarken i 5 år har medført et vældigt udsving i produktivitet på 10-15 gange.

Der er muligheder i affaldsudnyttning. Gylle er godt, og der er muligheder i biogasprojektet. Der udledes nu fiskeaffald, som egentlig er godt gødning. Der er lovgivning imod udledning og forureningen fra udledningen og havbrugene er et problem. Disse former for affald kunne udnyttes til gødningsproduktion.

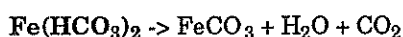
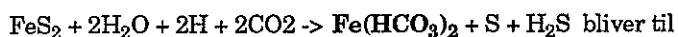
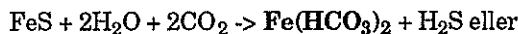
N-P-K-Mg-Ca og S -udskillelse stiger med pH, mens jernudfældningen falder med stigende pH.

Peter Haar (en anden mener "Haard") laver gødnings og kalkningsforsøg på stationen.

Kunstgødning dræber regnorme. For regnorme er det også et problem at der er for meget vand.

Okkerprobl.-	Filtre udsætter tilsiltningen. Savsmuld.... Spuling....
-	Filtre med høj hastighed har en rensende effekt.?
	Stor vandhastighed renser rør og grøfter.
-	Kalkning nedsætter okkerudskillelsesraten.

Okkerdannelse (FeCO_3):

Prøvetagning ved okkerforurenede jorde giver følgende måleresultater:

pH	3,6-7,1
C/N-forhold	11-30
Organisk indhold	25,5-53,5%
Fe ₂ O ₃ -indhold	3-65,9%

Græsser.

Timotei, vingul, raigras, hundegræs, faksegras, husagras, finagras. (arter brugt i blandinger, færøske navne).

Gamle græssorter klarer sig bedre, men giver ikke så meget i udbytte og uheldige planter...samt foderværdien er meget mindre. De nye græssorter er en blanding "Færø-blandingen" fås fra Danmark. Dette kulturgræs er mere følsomt og kræver gødning osv.

Tærræn, Erosion, Teknologi, infrastruktur.

De store maskiner er et modefænomen. Det ville være mere effektivt med andre maskiner og samarbejde. Maskinerne er for tunge (5-6 tons.) 1000 kg/ 35HK er bedre end 5-600 kg/135 HK. Det ville mindst fordoble antallet af dage, hvor det er muligt at være i marken.

Højeste hældning mulig v.dobbelthjul= 1:4; enkelthjul= 1:3 (Skal det ikke være omvendt?). Vi har en lille piece fra stationen med maskindata.

Det er ikke et problem med skred af jord på grund af den anvendte teknologi, fordi markens hældning er under glidevinklen.

Andels/ landbrugsrådets maskinstation gik dårligt.

Naturmæssige Potentialer.

Der er et problem i at indmarken - den bedste jord - i stigende omfang anvendes til bygninger. Ejerforholdene virker også hæmmende på udbyttet. Og infrastrukturen er en begrænsende faktor. Midjords potentialer OK/ der er stor potentialer.

Der er potentialer i form af nicheproduktion- Kartoffler på sandjordene og får på de små øer. Kålrabi giver et større udbytte (målt i forderenheder ...20t/ ha; 20kr/ kg. =300.000/ ha), men er besværligt og teknologi er en begrænsende faktor, og jordarbejdet er besværligt i forvejen, og Færingerne er ikke vant til det / er ikke så effektive. Der kan dyrkes korn på terrasserne i indmarken.

Potentialerne er størst på solsiden. Højden har ingen praktisk betydning.

Et forsøg på Sandø med gødskning af udmarken gav 5-10 gange mere græs.

Fåreproduktiviteten kan effektiviseres. På Island fås 1,6 lam pr. får, mens det på Færøerne ligger på en halv. Får er nu en hobby.

Økonomi.

Det færøske landbrug giver underskud.

Det er muligt at opdyrke mere, hvis der blev tildelt mere støtte. Støtteordningerne startede sidst i halvfjerdserne. Lammekød er den eneste "rigtige" pris, mens alt andet ynder støtte.

Mælkeproduktionen kan ikke betale sig uden subsidier. De ligger i dag på 1,50kr/l, plus 5 øre/l til ferieafløsere. Mælkeprisen til bonden ligger i dag på gennemsnitlig ca. 6 kr/l.

Der er ikke så mange/ingen andre end Eidesgård, der lejer jord. Ellers er det kongsbønder på gammel kongsjord, og de har specielle lånemuligheder på 3% rente/år med en tid på 40 år (eller hvad det hedder), mens de normale lånemuligheder er på ca 14% rente/år.

Landbrugsrådet koncentrerer sig om kongsbønderne.

Det ville være bedre at forbedre jord, end at yde lån til maskiner.

Der ydes støtte på 3,50kr/ha nyopdyrkning, efter den er foretaget og indhegnet. Det tager 2-3 år for græsset at vokse op!!!!

Landbrugsrådet betaler knusning af skaller. Bonden skal kun selv betale transport som pris for skallerne.

8 får svarer til 1 ko, som igen svare til mellem en halv og en hel hektar. (1ha = ugødet) (Det er hvad man regner med, men) traditionelt på Strømoey og »steroy er der 4 får/ha. I udmarken på Sandø er der 1 får/ha. (Indmarkstilskud ikke regnet med?).

Hvis en ha= en ko= 4 får:

En ko, der giver 6000 l/år (6200 er gennemsnit), hvortil der gives 6 kr / l. giver 36000kr/år.

(Hvis to køer kan leve af en ha er udbyttet 72000 kr)

4 får kan, hvis der regnes med 1,5 lam pr får give (1 lam= 13kg; 50kr/ kg) 3900 kr/år. (0,5 lam/får=1300kr/år).

(På Sandø med 1 får pr ha er udbyttet 325 kr/ha.)

(8 får= en ko svarer til et udbytte på 7800 kr.).

Prisen på oksekød er dårlig for landmanden pga EF's overskudslagre. Lammekødsprisen er god (50kr til butikkerne), mens fårekød ikke er til at komme af med til butikkerne.

EF-støtten har betydet meget billig kraftfoder i de sidste tre år. Derfor er der sket en minimering af grovfoderproduktionen. Priserne går den anden vej på kraftfoder og dette kan føre til en udvidelse af grovfoderproduktionen. Det er et problem at der er mangel på grovfoder, så hidtil er der blevet importeret Islandsk hø, som koster 3-4kr/kg. Egenproduktion af grovfoder giver støtte.

Tommelfingerregel: mindst 10 m³ encilage pr ko pr år plus 2 mnd ude.

"Eventuelt"

Der er forureningskonflikter mellem havbrug og landbrug. Det kan måske løses ved arealanvendelsesplanlægning, som måske er muligt.

Den danske Niels Thomsen er meget struktureret i sit arbejde, og har mindre investeringer end færingerne. Han har det grønne kort, som ikke kræves på Færøerne for at drive landbrug.

Færøerne importerer mere lammekød end de producerer.

Køer er oftest ude når de bliver golde, men ikke malkekøer.

Der er ikke registreret konstant økologisk nedbrydelse.

Tidligere importeredes UHT-behandlet mælk, men subsidier gav mulighed for hjemmeproduktion af frisk mælk.

Af andre muligheder for dyrehold nævnes gæs, der dog pga. deres hurtige stofomsætning er hårde ved græsset.

Eidesgård er eneste bonde der lejer jord. Ellers gives der kun støtte til kongsjord/kongsbønder.

Specialiseringen (niche-produktion) inden for det færøske landbrug er på vej frem.

Lånemuligheder: 5-års banklån til 14% eller 40-års landbrugslån til 3% (statsstøttet med 10-11% ≈ 100.000 kr støtte pr. 1 mil.kr.-lån).

Landbrugsrådet koncentrerer sig om kongsbønderne og mælkeproduktion.

Sandoy har pga. sandet jord mulighed for kartoffel-produktion.

Forsøgsstationen havde sidste år (1988) studerende på stationen, men nu køres der kun kurser af kortere varighed (1-dags??)

BILAG 6.**Jordprøver og efterbehandling.**

Ved besøgende på gårdene tog vi forskellige jordprøver for at få en fornemmelse af hvordan jorden var sammensat. Vi fandt dog hurtigt ud af at denne del af feltarbejdet måtte nedprioriteres hvis vi også ville behandle andre faktorer for det moderne landbrug på Færøerne. Desuden fandt vi ud af, at jorden stort set består af tørv på det meste af Færøerne. Derfor besluttede vi at tørre alle prøverne på feltstationen (skolen) og efter turen forsøge at bestemme indholdet af organisk materiale ved afbrænding. En enkelt prøve ville vi desuden sigte for at få et **overblik** over hvorledes partikelstørrelsernes fordeling er.

Prøvetagning:

Prøverne blev taget med et jordspyd med en rille i hele spydets længde. Dermed kunne vi umiddelbart få en gennemsnitsprøve, dækkende alle lag i den øverste meter af jordoverfladen. I to tilfælde udtog vi okkerholdige prøver fra et lag i en horisont for at måle jernindholdet, da det jo havde vist sig at netop udfældningen af okker er et stort problem ved nyopdyrkning. Alle prøver blev bragt til feltstationen i papirposer, hvorefter de blev tørret ved svag varme (110°C) i en lille ovn. Derefter blev de igen pakket i hver sin papirpose, som de derefter blev bragt til RUC's jordbundslaboratorie i.

I Laboratoriet fordelte vi de enkelte prøver i digler, der var varmebestandige nok til at kunne klare de 800-1000°C ved afbrændingen af humus'en og andre organiske materialer samt bl.a. kalk. Efter "afbrænding" i en ovn ved hhv. 1000°C for første halvdel af prøverne og 800°C for anden del, sammenlignede vi massen af de brændte prøver med tørvægten før afbrændningen. Resultaterne ser ud som følger (se tabel):

1. Eidesgaard, øverste marks øverste punkt, spydprøve, m/skaller, 50 cm. boreprøve, pH: øverst:5 nederst:6
2. Eidesgaard, øverste marks nederste punkt, uopdyrket sump, spydprøve, pH:5,5
3. Eidesgaard, Øverste mark, spydprøve, m/skaller
4. Eidesgaard, v/dæmning m/skaller, m/lille skovl
5. Eidesgaard, v/dæmning, potentialeprøve, spydprøve, pH: øverst:5 nederst:4,5
6. Eidesgaard, mellemste mark, spydprøve, 40 cm., m/skaller??
7. Thomsen, spydprøve, m/skaller, pH: øverst:6 nederst:5,5
8. Thomsen, spydprøve, u/skaller, blåler i bunden, pH: øverst:5,5 nederst:6
9. Thomsen, spydprøve, 35 cm, m/skaller, pH:6
10. Eikholm, m/skovl
11. Eikholm, m/skovl
12. Eikholm, m/skovl
1. Pattington, spydprøve, gul plet (hvor græsset ikke vil gro), pH:4,5
2. Pattington, spydprøve, ikke dyrket, pH:5
4. Pattington, spydprøve, ikke kalket
5. Pattington, spydprøve, u/skaller, pH: øverst:4-4,5 nederst:4,5
6. Pattington, spydprøve, m/skaller, pH: øverst:5,5 nederst:5,
- X. Saxun, lokal jerudfældning.

Den ene af prøverne var så stor, at vi også havde mulighed for at sigte en del af den. Vægtfordelingen af de enkelte partikelstørrelser fra en prøve er kun begrænset repræsentativ for alle prøverne, men giver alligevel et overblik over jordens sammensætning. Sammensætningen, der blev fordelt på amerikanske partikelintervaller, var nogenlunde jævn. Dvs. nogenlunde lige dele fint materiale og grovere materialer (h.h.v. ler, silt, sand og grus).

Tabeller: 1) Egne måleresultater.

2) Forsøgsstationens måleresultater.

Navn	Pose nr.	Vægt		Fuld	Efter	Jord /f	Jord /e	Jord/væk	% humus
		Tom	Fuld						
Eidesgaard	1	12,990	18,028	16,679	5,038	3,689	1,349	27	
Eidesgaard	2	14,241	19,948	17,390	5,707	3,149	2,558	45	
Eidesgaard	3	13,855	19,355	18,192	5,500	4,337	1,163	21	
Eidesgaard	4	13,720	18,711	16,310	4,991	2,590	2,401	48	
Eidesgaard	5	13,149	17,166	13,860	4,017	0,711	3,306	82	
Eidesgaard	6	13,322	19,119	17,606	5,797	4,284	1,513	26	
Thomsen	7	13,795	21,431	19,448	7,636	5,653	1,983	26	
Thomsen	8	13,568	18,364	16,706	4,796	3,138	1,658	35	
Thomsen	9	13,315	20,880	18,391	7,565	5,076	2,489	33	
Eikeholm	10	13,205	18,795	13,519	5,590	0,314	5,276	94	
Eikeholm	11	12,697	17,275	12,983	4,578	0,286	4,292	94	
Eikeholm	12	13,682	22,888	14,297	9,206	0,615	8,591	93	
Pattington	1	12,993	19,490	13,976	6,497	0,903	5,514	85	
Pattington	2	14,262	20,827	16,055	6,565	1,793	4,772	73	
Pattington	3	13,855	19,311	16,040	5,456	2,185	3,271	60	Væltet ved 3.vejning
Pattington	4	13,722	19,035	16,154	5,313	2,432	2,881	54	
Pattington	5	13,150	19,072	13,887	5,922	0,737	5,185	88	
Pattington	6	13,322	19,596	16,125	6,274	2,803	3,471	55	
Saxun	7	13,793	28,123	27,541	14,330	13,748	0,582	4	

Nr.	pH	Humus	Ng	K	P	Ca
		%	mg/g	mg/g	mg/g	mg/g
1	4,5	25,0	14,5	3,0	-	25
1	5,3	24,0	16,0	4,5	-	18
2	4,4	24,0	9,0	1,5	-	19
2	5,1	16,0	7,0	0,5	-	30
3	4,7	21,0	12,0	2,5	-	35
3	4,8	19,0	8,0	2,5	-	31
5	4,6	32,0	4,0	2,0	-	9
6	4,8	24,0	15,6	3,6	-	43
10	5,4	25,0	7,7	4,2	-	25
10	5,4	18,0	14,7	3,5	-	50
10	4,8	22,0	11,4	3,6	-	30
12	5,1	22,0	5,4	1,8	1,02	19
14	5,0	9,4	13,8	1,2	-	33
14	5,0	22,0	6,6	3,6	-	13
16	5,1	25,0	7,0	3,0	0,65	28
18	4,7	22,0	15,6	3,0	1,20	34
18	5,1	28,0	12,5	2,0	1,00	42
18	5,0	24,0	20,3	2,8	0,90	45
22	4,9	23,0	8,7	3,0	1,02	27
24	4,5	32,0	15,0	3,0	0,85	24
24	5,2	12,0	12,6	2,8	1,19	45
27	4,7	14,0	6,6	1,8	-	9
27	4,9	28,0	4,8	1,2	-	7
28	4,7	14,0	8,4	1,8	-	17
28	4,7	4,5	14,4	3,6	-	33
28	4,9	13,0	12,6	2,1	-	38
30	5,0	16,0	17,6	2,4	1,04	125
30	5,3	42,0	18,1	3,6	0,40	43
30	5,2	25,0	7,0	2,5	0,65	39

Bilag 7**Aanderaa-mastens indsamling af meteorologiske data.**

En af de mål vi havde med feltarbejdet var at prøve flere forskellige målemetoder. Derfor besluttede vi at opsætte en meteorologimast fra det norske firma Aanderaa. Den består af en 2-metermast, op til 12 forskellige sensorer samt et dataloggersystem. Alle målte data gemmes digitalt, og kan derefter aflæses af en alm. PC'er og udskrives på forskellige former på en printer. Af tidshensyn har vi valgt kun at benytte disse data meget perifært. Dvs. til at fastslå at der kommer meget regn på Færøerne, at det blæser meget, at størrelsen af indstrålingen er lokalt betinget som følge af terrænforhold samt at luftfugtigheden generelt er meget høj (pga. tekniske vanskeligheder er først- og sidstnævnte ikke vist på grafen). Alt dette betyder at fordampningen er relativ beskeden i forhold til nedbørsmængden (se også Feltrapport fra Geografisk Institut, KU).

Det ses tydeligt at temperaturen varierer mindre jo højere op over jordoverfladen man måler. Desuden er det karakteristisk at en stigning i indstrålingen er fulgt af en stigning i temperaturerne og et fald i den relative luftfugtighed. Det er desuden i dette tilfælde karakteristisk at det blæser mere i dagtimerne end i nattetimerne, hvilket bl.a. hænger sammen med solens opvarmning af jordoverflade og de marine vindforhold.

Brugen af masten var relativ enkel, mens tilpasningen af udskrivningsforhold krævede en del tid og printerpapir. Derfor nåede vi ikke at få gennemarbejdet dette materiale bedre.

Data Reading Program 3059

Date of Plotting: 2. October 1989

Identification:

Station-(Type/Name/Location) : 2. meter/aanderaa/EIDE

Instrument-(Type/Serial No.) :

First Measurement : Time: 1800 GMT Date: 1. July 1989

Last Measurement : Time: 1800 GMT Date: 9. July 1989

Sampling Interval in Minutes: 10

CHANNEL CONFIGURATION AND REMARKS

Ch No	SENSOR	TYPE	S.No	REMARKS
1	!Reference	!	!	!
2	!Temp 0 meter	!	2775 ! 870	!
3	!Temp 1 meter	!	2775 ! 869	!
4	!Temp 2 meter	!	2775 ! 871	!
5	!Solar instraaling	!	2770 ! 233	!
6	!Vindhastighed	!	2740 ! 1212	!
7	!Total instraaling	!	2811 ! 107	!
8	!Vindretning	!	2750 ! 1367	!
9	!Solar udstraaling	!	2770 ! 234	!
10	!Nedboer	!	2064 ! 20	!
11	!Lufttryk	!	2810 ! 454	!
12	!Relativ luftfugtighed	!	2820 ! 620	!

CALIBRATION COEFFICIENTS

Ch No	A	a	B	b	C	D	UNITS
1	0	0	!+1.000E+00!	0	0	0	!---
2	!-4.369E+01!	0	!+8.089E-02!	0	!+9.742E-06!	0	!Grader C
3	!-4.394E+01!	0	!+8.056E-02!	0	!+9.929E-06!	0	!Grader C
4	!-4.401E+01!	0	!+8.053E-02!	0	!+9.818E-06!	0	!Grader C
5	!-3.000E+02!	0	!+6.000E-01!	0	0	0	!mW/ccm
6	0	0	!+7.460E-02!	0	0	0	!m/e
7	!-2.256E+02!	0	!+4.410E-01!	0	0	0	!mW/ccm
8	0	0	!+3.490E-01!	0	0	0	!Grader -80
9	!-3.000E+02!	0	!+6.000E-01!	0	0	0	!mW/ccm
10	0	0	!+4.900E-02!	0	0	0	!mm/10 min.
11	!+8.994E+02!	0	!+2.082E-01!	0	0	0	!mbar
12	!-6.113E+01!	0	!+1.301E-01!	0	!+5.511E-04!	!-5.383E-07!	% RH

PLOT STATUS

Ch		43					
no	SENSOR	STATUS	LOWER	LIMIT	UPPER	LIMIT	
1	Reference	NO	0.00		1023.00		
2	Temp 0 meter	YES	5.00		20.00		
3	Temp 1 meter	YES	5.00		20.00		
4	Temp 2 meter	YES	5.00		20.00		
5	Solar instraaling	YES	0.00		100.00		
6	Vindhastighed	YES	0.00		20.00		
7	Total instraaling	YES	0.00		100.00		
8	Vindretning	YES	0.00		360.00		
9	Solar udstraaling	YES	0.00		50.00		
10	Nedboer	YES	0.00		50.00		
11	Lufttryk	YES	950.00		1050.00		
12	Relativ luftfugtighed	YES	0.00		100.00		

8 JUL 69

7 JUL 69

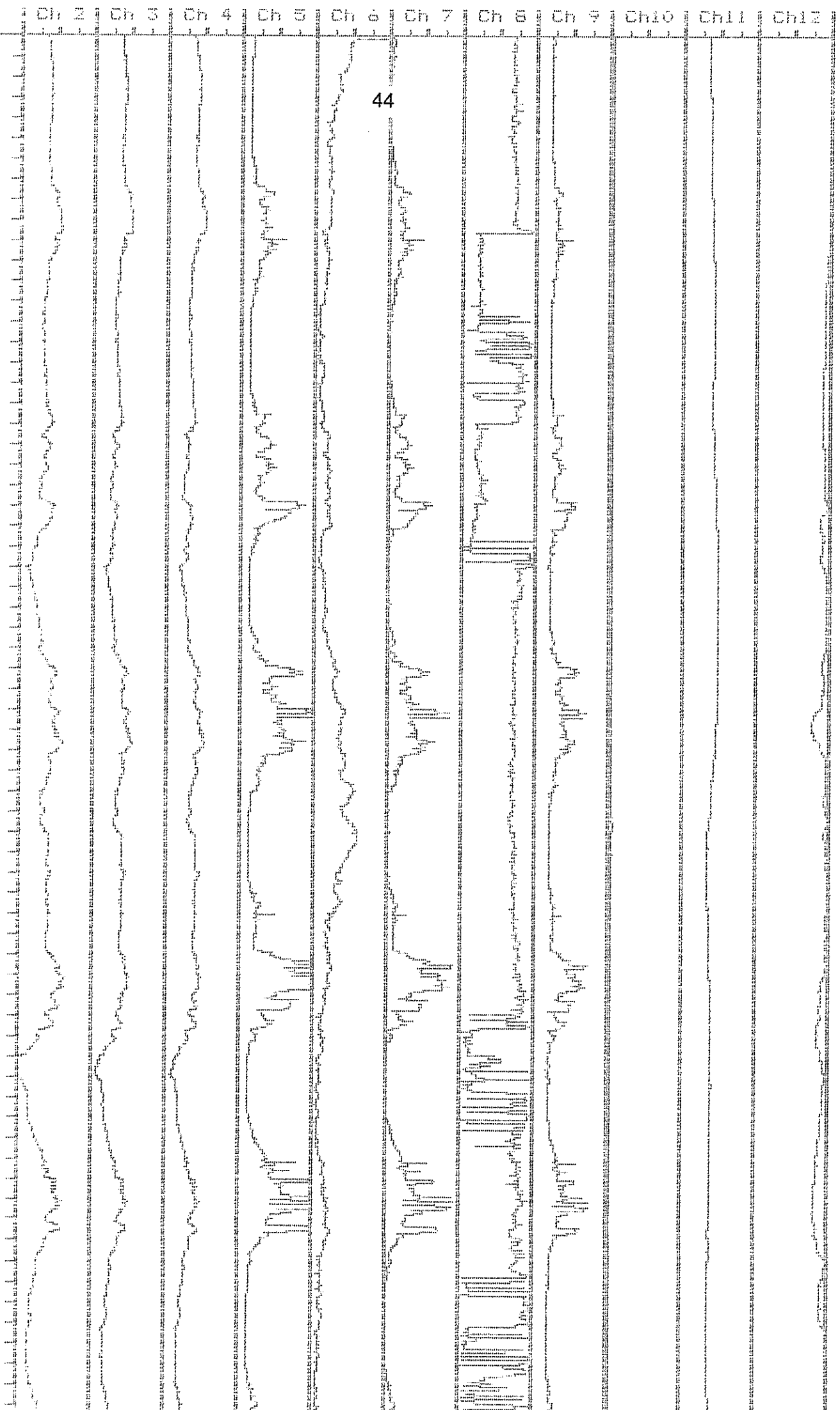
6 JUL 69

5 JUL 69

4 JUL 69

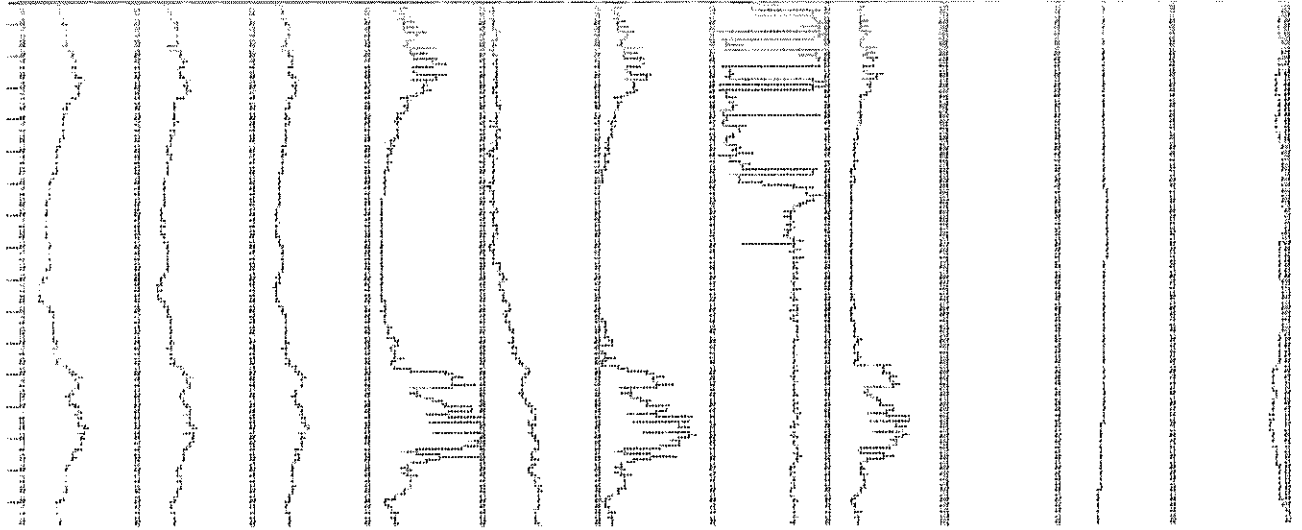
3 JUL 69

44

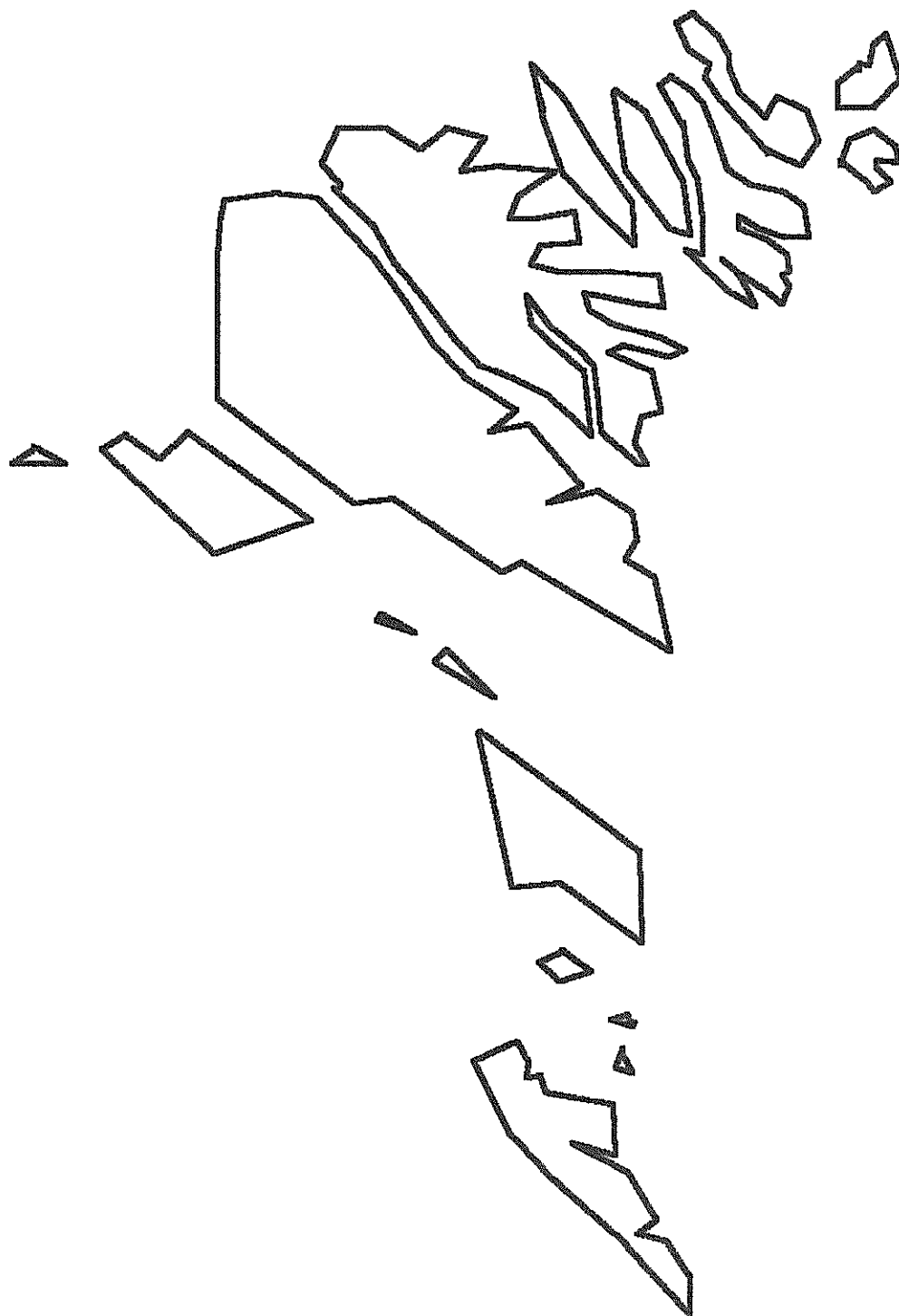

900000

Number of Plotted Records: 1006

Havbrug på Færøerne

En rapport om fiskeopdrættets problemer.

INDHOLD

1	dagbog	49
2	Indledning	52
3	Anlægstyper	54
4	Lakseproduktionen	58
5	Kartering af havbrugene i Kaldbaksfjødur	64
6	Tærskelfjorde og havbrug	68
7	Sygdommene	71
8	Økonomi	73
9	Opsamling og perspektivering	77

Feltkursus på Færøerne 1989

**Hanne Charlotte Plenaa, Peter Zeuthen, Inge Andersen,
Lena Søborg Jensen og Jens Søndergård**

I det følgende vil havbrugsgruppens program fra årets feltkursus blive gennemgået dag for dag. De tre dage med fælles program vil blive gennemgået mere detaljeret andet sted i rapporten.

LØRDAG: 1/7 89:

Formiddag: Vi mødtes i lufthavnen og under stor panik og forvirring kom vi endelig afsted.

Eftermiddag: Efter indkvarteringen gik vi ud for at se på omgivelserne, og her fandt vi en lækker varm klippe ved havet, hvor vi kunne drikke G.D.

Aften : Efter middagen tog vi ind til Thorshavn, men der skete ikke så meget, Istedet købte vi et spil kort, og spillede noget tid hjemme. Resten af tiden blev brugt til at planlægge næste dags program.

SØNDAG: 2/7 89:

Formiddag : Vi startede dagen med en tur i svømmehallen - lækker! - det ville vi gøre hverdag. Derpå lagde vi planer (igen) for dagen, efter at vi havde talt med vores mellemmand til havbrugerne, Kristian Nesterbø.

Eftermiddag: Kører vi til Kalbakfjord hvor vi besøger havbruget Havlaksur. Det er ikke en aftale vi havde i forvejen, men de gik og fodrede og vi var nysgerrige! Derefter karterede vi Kalbakfjord.

Aften: Læste vi litteratur om havbrug og spillede lidt boldt.

MANDAG: 3/7 89:

Formiddag : Tog vi ud til NAFB North Atlantic Fish Breating. Meningen var, at vi ville se havbruget og lave en livsformsanalyse. Vi fik set havbruget, men livsformsanalysen måtte vi undvære, da havbrugerne ikke var ordentligt informeret om vores interesser. Istedet fik vi en god beskrivelse af deres havbrug, og lidt om, hvordan det var at være havbruger.

Eftermiddag: Efter en hurtig frokost på et lokalt cafeteria tog vi videre nordpå op til Broen, hvor vi havde en aftale med Kristian Nesterbø. Efter mødet besøgte vi et andet havbrug, dog uden aftale.

Aften : Vi havde fællesmiddag og Kai Lemberg fortalte historier fra sine tidligere besøg på Færøerne. Da middagen var slut fik vi et tre timers langt foredrag om Færøerne og især Thorshavns historie.

Men så var det også tid til basketball...

TIRSDAG D. 4/7 89:

Fællesprogram - se andet sted.

ONSDAG D. 5/7 89:

UPS - lakseslagtning se sidst.

Fællesprogram - se andet sted.

TORSDAG D. 6/7 89:

Fællesprogram - se andet sted.

FREDAG D. 7/7 89:

Formiddag: Vores eget program var startede igen og vi sov længe!

Vi tog indtil Torshavn og handlede.

Vi diskuterede om hvorvidt vi skulle klø på med livsformsanalyserne, eller følge den nye tråd om organisering og økonomien i havbrugene, som vi lige havde fået øjnene op for. Vi valgte det sidste.

Eftermiddag: Kl. 13.00 var vi hos Kristian. Han havde arrangeret dagen idag for os. Vi startede med at køre til smolstationen Lakså P/F.

Her fik vi en god rundvisning og et langt interview. Smolstationen udvikler selv nogle af de redskaber de bruger til smolten, bl.a. vaccineringsmaskine. Det var meget tydeligt at se, at det gik stationen godt.

Efter besøget kørte vi op til Kristians havbrug. Først fik vi eftermiddagste. Da klokken var blevet mange og folkene der arbejdede på havbruget var gået hjem for at spise, aftalte vi at komme igen en time senere så vi kunne komme ud på bruget.

Mellemtiden brugte vi på at køre til Tjørnavik og se naturen.

Aften : Vi var tilbage på skolen temmelig sent og orkede ikke at lave mad, altså gik turen til Pizzariaet.

LØRDAG D. 8/7 89:

Formiddag : Dagen var udnævnt til turist-dag. Det første vi gjorde var at tage til Torshavn for at handle.

Eftermiddag: Udstyret med regntøj og fotoapparater drog vi afsted til Saksun-dalen. Vi parkerede bilen og gik en lang tur i regnvejrs langs med havet. Enkelte fjelde blev besteget undervejs.

Aften : Nu skulle vi i byen! Ind i bilen og afsted til Torshavns discotek. Men ak - det var vist ikke stedet for børn over 17 år.

Istedet spurgte vi om vej til en ølklub - Mimer.

På ølklubben var det muligt at få procent-øl, og straks steg humøret.

SØNDAG D. 9/7 89:

Formiddag : Dagen derpå!

Eftermiddag: Kørte vi til Vestmanna for at se på havbruget der. Bruget er meget moderne med bl. a. videokamera i et af bassinerne. Da vi, efter, at have været ude på bruget, sad inde i huset og drak kaffe, kunne vi følge med på videoskærmen, og se at fiskene gik tæt. På hjemvejen kørte vi ind på et cafeteria og fik stillede den værste sult. Turen gik videre indtil Torshavn, hvor vi lejede to videofilm.

Aften : Mad og drikke samt 4 timer foran videoen - tjaa...

MANDAG D. 10/7 89:

Formiddag : Vi var tidelig oppe da vi havde mange aftaler idag. Vi delte gruppen i to. Peter og Inge skulle til fiskeriundersøgelserne, købe gave til Kristian og tage ud og aflevere den.

Jens, Charlotte og Lena skulle besøge Fiskesøla og Sjøvinnubankin.

Eftermiddag: Vi mødtes ved 13.00 tiden på konditoriet for lige at høre hvordan det gik. Så tog vi en tur ned i havnen for at se på slopper (?). Kl. 14.00 startede mødet i banken, og de andre tog bilen for at køre til Kristian. På hjemvejen tjekkede vi Kalbakfjord m.h.t. karteringen. Kl. 17.00 skulle vi være hjemme igen for i plenum at evaluere feltkurset.

Aften : Festmiddag.

TIRSDAG D. 11/7 89:

Formiddag : Pakke, spise, rydde op og så afsted. Denne gang skulle vi være i lufthavnen i god tid - 2 timer før.

Vejret var elendigt og flyveren lod vente på sig.

Eftermiddag: Vente, spille kort, se de samme reklamer igen og igen.

Aften : Vente - og endelig kom flyveren nu skulle vi ikke vente så længe mere.

UPS-ONSDAG D. 5/7 89:

Efter dagens fælles program kørte vi til Kalbakkafjord hvor Havlaksur var i færd med at slagte laks. D.v.s. da vi kom var de færdige, og i gang med af rense dem. Vi diskuterede de problemer der havde været under slagtingen, og de problemer de havde nu (mangel på is). Og heldigvis fik vi en laks med hjem!

Indledning:

Der er blevet snakket vidt og bredt om havbrugenes store problemer. De kæmper mod faldende verdensmarkedspriser, sygdomme, gæld, politiske og organisatoriske konflikter. Sidst og ikke mindst er der nationale kræfter, der søger at rationalisere driften, så de små producenter tvinges ud. De små selvstændige havbrugere reagerer mod dette tryk på forskellig vis. De tager nye lån, de giver op, eller de sælger fra til større producenter, f.eks. smoltstationerne. Kilden til mange af disse problemer finder man i de faldende verdensmarkedspriser. Da havbrugsproduktionen rykkede ind på Færøerne fik producenten ca. 100 kroner pr. kg. laks. Udbyttet var stort, og mange "lugtede guld" ved denne produktionsform - koncessionsansøgningerne strømmede ind til landsstyret.

Der var fra starten gode politiske intentioner med havbruget. Udenlandsk kapital blev fornægtet adgang og opdrætsvirksomheden koncessioneres med landstyret som besluttende myndighed. Man ville opbygge en havbrugsproduktion efter norsk forbillede, og d.v.s. at opdrættet skulle udvikles i små enheder ude omkring øerne, for at støtte en aktiv bygdepolitik. Havbruget skulle være til nytte for det færøske samfund.

Men idag virker det som om som om at alle odds er imod det færøske fiskeopdræt. Man forventer en del kraks i 1989 og 1990, og for at dæmme op for virkningen af de nedadgående konjukturer på verdensmarkedet, er der kræfter, der søger at ændre driften mod mere rationeller driftsmetoder. Det vil i realiteten sige store private produktionsenheder, der så at sige styrer produktionen fra rogn til færdigpakket produkter - her kommer bygdepolitikken og den enkeltstående havbruger i klemme.

Formålet med rapporten er en kort gennemgang af det færøske havbrugs store problemer. Der fokuseres specielt på problemerne omkring økonomien, og miljøet, samt den øgede sygdomshyppighed. Derudover er der indledningsvist en kort beskrivelse af havbrugets historie og opdrætsprocessen.

Kimen til den eksplosive udbygning af det færøske laksebrug, "den blå revolution", blev sået i 1970¹, da P/F Fiskaaling blev oprettet. P/F Fiskaaling startede som et ørredopdrætsprojekt, med 50 % af aktiekapitalen på offentlig side. I 1973 overtog landstyret hele aktiekapitalen. Derefter skulle stationen arbejde som en slags praktisk arbejdende forsøgsstation, med formålet at klarlægge fiskeopdrættets muligheder på Færø-

¹ Der har faktisk været forsøg med ørreddambrug på Færøerne i slutningen af 40'erne og i 50'erne, men forsøget mislykkedes.

ørerne. Op igennem 1970'erne var P/F Fiskaaling den eneste opdrætsstation på Færøerne. Resourcerne blev fortrinsvist placeret i forsøg omkring opdræt af ørred. Mindre forsøg med laks blev gennemført, men forsøgene faldt ikke godt ud, for de kendte laksestammer² egnede sig ikke til effektiv opdræt. De vilde arter voksede for langsomt, og blev kønsmodne alt for tidligt. Derimod lykkedes det nordmændene at udvælge og krydse nogle gode hurtigtvoksende laksestammer, som blev kønsmodne sent og som passede perfekt til de færøske forhold. I december 1978 fik P/F Fiskaaling rogn fra denne stamme – den blå revolution var for alvor igang.

På figur 1 ses den eksplosive udvikling i lakseopdrættet. Figuren viser den totale opdrætsvolumen og udelingen af koncessioner i årsserien 1979 – 1988.

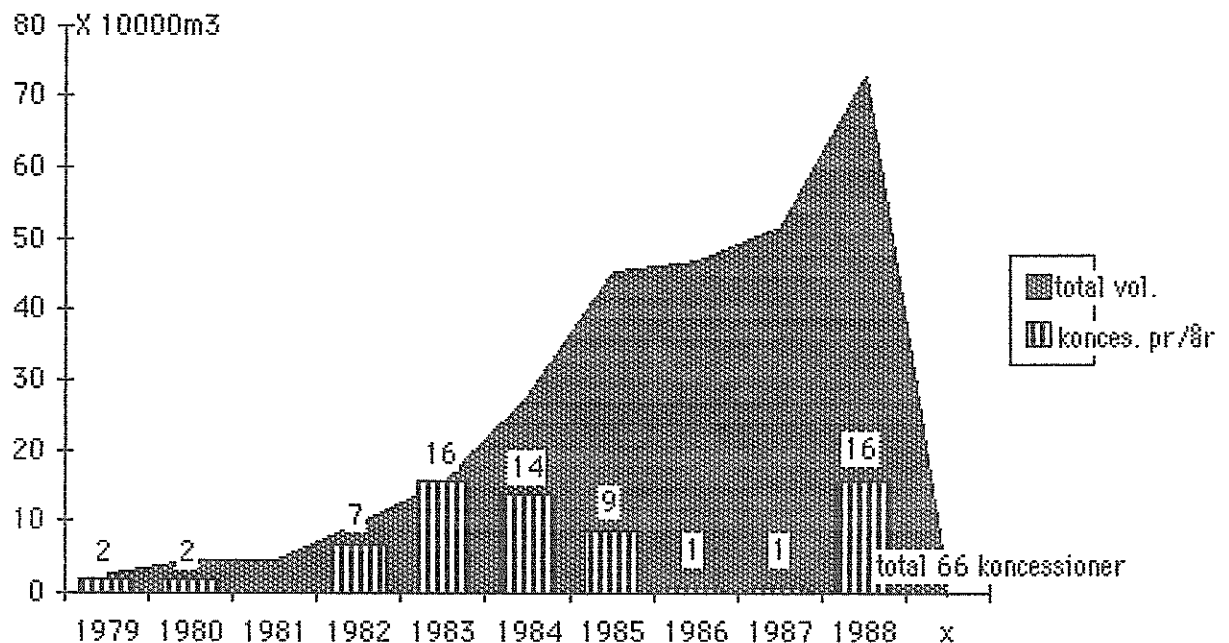

Fig 1. Tildelte koncessioner pr/år og opdrætsvolumen i 10000 m³
Tal lånt fra "havbrug på Færøerne" Tek-sam 1988.

²Forskellige stammer af færøske og islandske vildlaks

Havbrugsanlæggene kan inddeles i 4 typer, hvor den mest almindelige er den færøske polarcirkel. De tre andre typer er: Stålbursanlæg, Bridgestone ringe og landanlæg.

Tabel . Opdræts anlæg, antal typer og volumen pr. 1.1 1987.

Anlægstype:	Antal	Opdrætsvolumen i m3.
Landanlæg	4	47.500
Bridge stone	4	26.000
stålanlæg	4	29.060
færøsk polarring	40	369.840

Kilde: MATCON 1987

Færøske polarcirkler.

De første opdrætsanlæg man benyttede på Færøerne, var de såkaldte "norske polarcirkel-bure", men disse bure viste sig at være for skrøbelige til færøske forhold. Man har derfor videreudviklet de norske bure, så de passer til færøske forhold, og denne type netbure er idag den mest almindelige på Færøerne.

Den færøske polarcirkel består af to ringe af PEH-plastrør, som er fyldt op med plastskum for at give opdrift. De færøske polarcikler fremstilles idag i to størrelser. Standardringene er 12,75 meter i indvendig diameter, og de har en omkreds på 40 meter. De største ringe har en indvendig diameter på 19 meter og en omkreds på 60 meter.

Ringene bliver holdt sammen med nogle beslag af galvaniseret stål, og inderst på beslagene har man svejset nogle opstandere fast, som holder et rækværk.

Nettene er normalt - eller officielt, ca. 4 m. dybe, og det samlede opdrættsvolumen for en standard færøsk polarcirkel er således ca. 500 m³.

Idag fremstilles netburene på Færøerne. Prisen for en standard-ring er ca. 50.000 kr., og et not koster ca. 12.000 kr. Prisen for 20 ringe (et anlæg på 10 m³), bliver således ca. 1,3 mill. kr.

Bridgestone-anlæg.

Bridgestone-ringene fremstilles i Japan af dækfirmaet Bridgestone, og de er i princippet opbygget som den færøske polarcirkel. Dog er anlægget meget større, og ringene er fremstillet af et andet materiale.

Ringene er sekskantede, og de har en meget kraftig flydekrave, der er fremstillet i svær gummi. Hver side i ringen måler 16 meter, og omkredsen er således 108 meter (6 x 16 meter). Noten er ca. 10 meter dyb, og det samlede opdrættsvolumen ca. 6.650 m³.

Hver ring har både en inder- og en ydernote.

Ringene forhandles i Europa gennem den færøske agent Oli Arge. En bridgestone-ring koster ca. 1 mill. kr.

Stålbursanlæg.

De stålbursanlæg jeg har besøgt er enten fremstillet i Norge eller Irland. Anlægget er bygget op af et gangbrossystem i stål som holdes flydende af plast/glasfiber pontoner.

Anlæggene er typisk opbygget med en bred midterbro (2 - 3 m bred), med en række firkantede netbure på hver side. Og rundt om burene er der en mindre gangbro (1 - 2 m bred).

Hvert bur måler mellem 12 x 12 m. og 15 x 15 m., og antallet af bure varierer mellem 3 og 6 på hver side af midterbroen, således at der er fra 6 - 12 bure i hvert anlæg. Noterne er normalt - eller officielt, 4 - 5 m dybe.

Nogle anlæg har et lille hus eller skur som foderlager, opbevaringsrum for div. udstyr, og som "kaffestue". Og nogle anlæg er udstyret med en kran.

Nogle af anlæggene, eksempelvis P/F Laksa Foss, er landfast med en kørebros, mens andre ligger så langt ude på vandet, at man skal sejle ud til dem.

Landanlæg.

Idag findes der fire landanlæg på Færøerne. Det ældste er P/F Fiskaalings landanlæg ved Oyrabakka. Det er opbygget med faste bassiner, hvor vandet naturligt kan strømme igennem på grund af tidevandsstrøm og vindpåvirkning.

Et andet landanlæg er P/F Sundalaks store "indpumpningsanlæg" ved Oyrabakka. Her har man bygget 6 store bassiner i beton

(20 x 67 x 3,25 m³). Ved yderkanten af bassinerne har man sat nogle store el-drevne vandpumper, som pumper frisk vand ind i bassinerne.

Den samlede anlægpris var ifølge driftslederen og direktøren Sverre Joensen ca. 20 mill. kr. incl. administrationsbygning, slagteri samt andre hjælpemidler.

"Sikkerhed" og "tilgængelighed" varierer alt efter hvilken anlægstype havbrugerne vælger. Nedenfor er beskrevet arbejdsforholdene ved de tre typer anlæg.

Polarcirkler og bridgestoneanlæg har ingen gangbroer, så man udfører alt arbejde fra en arbejdsbåd eller stående på cirklen, hvor der er en ca. 30cm bred plastikring man kan stå på.

Stålanlæggene har gangbroer, der er løftet ca. 1/2 m over havoverfladen. Det betyder, at der er et fast underlag at arbejde fra, og muligheden for brug af hjælpemidler, såsom kraner, sækevogne, øges.

Det sidste anlæg er landanlæggene. Her har man fast grund under fødderne, og sikkerheden øges væsentligt. Ligeledes er det muligt at anvende alle former for hjælpemidler, kraner, trucks mv. Desuden sparer man transporttid og -udgifter ud til anlægget. Man skal heller ikke transportere hjælpemidlerne frem og tilbage i en båd, men kan have dem stående uden på landanlægget.

Arbejdsmæssigt set er den største fordel altså at have et anlæg med gangbro, derved er sikkerheden større og man sparer sig selv for at medbringe alle materialer til produktionen hvergang.

Selvom stålanlæggene har gangbroer er det ikke ensbetydende med at de er mere stabile end polarcirklerne. F.eks. sank Havlaksur (et stålanlæg) i vinter stormen.

Lakseproduktion

Smolt:

58

Produktionen af smolt er i de seneste år øget væsentligt. I 1985 var der 10 smoltstationer med en samlet produktion på 2 mill. smolt. I 1988 var den samlede smoltproduktion beregnet til at være 4,5 mill stks. At antallet af smoltstationer er øget skyldes dels, at antallet af havbrug er steget og dels, at efterspørgslen på god smolt øges. Flere havbrugere har søgt koncessioner til smoltproduktion, men de har endnu ikke modtaget svar. F.eks. har Vestmanna søgt koncession til smolt d. 2/1 85 og han har endnu ikke fået svarbrevet. Årsagen kan være, at der i tørkeperioder er mangel på ferskvand, så smoltstationen er afhængig af at ligge i nærheden af et vandresservoir.

Produktionsgangen på P/F Lakså - en smoltstation:

Strygning:

Moderfiskene hos P/F Lakså varierer i størrelsen fra 7 til 30 kg. De største på 30 kg har en længde på 1 meter!

Fiskene bliver kønsmodne i oktober måned, og i kolde år sker det først i november - december. Før fiskene stryges bliver den bedøvet, så den er nemmere at håndtere. Normalt får man ca. 1,5 liter rogn ud af en fisk. Rognen samler man i nogle spande med vand, og man befrugter æggene med mælk fra hannerne. Derefter fordeler man rognen i nogle klækkekasser, så der er ca. 5 liter rogn i hver kasse svarende til ca. 25000 æg pr. kasse.

Klækning:

Klækkestativerne på P/F Lakså er nogle store reoler med 8 "aluminiumshylder" eller klækkerender på hver reol. Hver enkelt klækkerende fungerer i princippet som et lille vandløb, hvor ferskvand ledes ind i den ene ende af klækkerenden og ud af et afløb i den anden ende af hylden.

Rognen lægges oven på en nupret gummimåtte i bunden af klækkekasserne, og kasserne stiller man i bunden af klækkerenderne.

Efter ca. 1 måned får æggene små øjne. Øjetrognen skal bruge mere ferskvand for at udvikle sig, så rognen fordeles så der er ca. 1,5 liter rogn i hver klækkekasse. Ca. en måned senere klække øjetrognen, og de første laks ser dagens lys!

Laks er følsomme dyr, og i varmt vand vil de indtage mere føde end i koldt vand. Klækkecyklusen er meget præcis, hvis vandtemperaturen er ca. 8 grader i klækkehallen betyder det, at laksen klække juleaften! For at hindre dette sænkes temperaturen

i dagenen op til jul, og laksen klækker tørst 1. juledag!

Når æggene klækker vejer ynglen 0,18 g. Ynglen fødes med en stor blommesæk, som den lever af den første måned, imens den gemmer sig mellem dupperne på gummimåtten. I den første måned består arbejdet med smolten af at pille døde fisk op af måtten, overvåge vandtemperaturen, iltforholdene og lyset i hallen.

Startfodring:

Når ynglen er ca. 4 uger gammel flyttes den fra klækkekasserne over i de store kar, som står i lange rækker i foderhallen. I starten er der ca. 30 000 stykker yngel i hvert kar. Når fisken har spist sin blommesæk op begynder den at svømme op til overfladen og spise fodret.

I de første 2 måneder fodrer man ynglen 4 gange i timen døgnet rundt. Fodringen foregår automatisk via computer, som blot skal have oplysninger om hvor meget fiskene i hvert kar vejer i gennemsnit og vandets temperatur.

Vandtemperaturen holdes konstant på 14 grader.

P/F Lakså har lov til at opdrætte 400 000 stks. smolt pr. år. Der klækkes 1 mill. æg pr år, deraf dør ca. 20 % i løbet af startsfodringsperioden (første 2 mdr.). Af de resterende 800 000 stks. yngel bliver ca. 50% kasseret eller de går tabt.

Udendørsanlægget:

Når fiskene har lært at tage føde til sig, og de kan tåle større variationer i omgivelserne sættes de udenfor i store kar. P/F Lakså har ialt 96 udendørskar. hvoraf de 90 er på 7 m³ og de resterende er på 35 m³.

Ynglen går ude til den bliver smolt, d.v.s. ca. 1 1/4 år. Vandet i de udendørs kar er ikke opvarmet, så vandtemperaturen svinger meget. Fiskene fodres 4 gange i timen mens det er lyst. Fiskene sorteres i karrene efter størrelse så fodringen sker optimalt. De større fisk skal have mere end de mindre fisk. Man undgår også stress blandt fiskene når de har samme størrelse.

Ynglen sorteres i tre størrelser. Dem der er for små og store kasseres, da havbrugerne ønsker at have smolten i ensartede størrelser.

Smolt:

Når ynglen bliver smolt betyder det, at der sker en kemisk reaktion i fisken som gør den i stand til at leve i saltvand, da fisken nu kan udskille salt.

Der er mange kendetegn for hvornår fisken er smolt. På P/F Lakså ser de på, at fiskene bliver helt sølvblanke, og at den begynder at svømme med strømmen rundt i bassinet, (før ynglen bliver smolt svømmer den altid op mod strømmen).

Selve smoltificeringen sker inden for 14 dage. Hvis man ikke flytter fisken fra ferskvand til saltvand indenfor denne periode, bliver fisken ikke i stand til at leve i saltvand, og fisken må vente til den bliver smolt igen til næste år.

Den mindste smolt kan holdes tilbage, så den går i ferskvand i 2 år. Derved bliver den (naturligvis) større, også kan den sælges som 2 års smolt.

Omkring april - maj kan man se hvor stor smolten bliver. Smolten inddeles i tre grupper: under 40 g., 40-50 g. og over 50 g.

For smolt stationerne gælder det om, at få ynglen til at blive smolt så tideligt så muligt, bl.a. for at spare foder, men også p.g.a. havbrugerne der ønsker at få smolten tideligt, da den vokser mest om sommeren.

I 1988 kostede smolt over 50 g. 19 kr, 40-50g kostede 17,5 kr og endeligt smolten under 40g. 15 kr. pr. stk. Efter 15/6 falder prisen med 2 kr pr stk. og yderligere med 1 kr efter 30/6 og atter efter 15/7.

I Norge er prisen på smolt nede på 10-15 kr. pr.stk. Det er færingerne mål at få deres smoltpriser ned på samme niveau. Men det er svært da der er import forbud af smolt på Færøerne.

På P/F Lakså giver de garanti på smolten. ! måneds garanti hvis smolten er dårlig. Køberne får pengene tilbage, da det ikke er muligt at fremskaffe mere smolt.

På Færøerne er der smoltmangel. F.eks. bestilte Vestmanna 115000 stk smolt, men fik kun 85000stks. Havbrugerne er klar over at der ikke er smolt nok, og at de ikke kan forvente at få det antal de bestiller, derfor bestiller de mere end de egentlig har plads/behov for. Dette giver en fordrejning i efterspørgslen på smolten (større efterspørgsel end der egentlig er behov for, og fisk til. Dermed skrues prisen yderligere op).

En god smolt er kendetegnet ved at den er rigtig smoltificeret (det kan bare ikke ses!). For den gode smolt gælder også at alle fiskene har samme størrelse. Den dårlige smolt kan være smittet fra moderlaksen med IPN-virus (se afsnit om sygdomme). Det kan også være at den ikke er blevet vaccineret ordenligt på smoltstationen, og dermed bliver hurtig syg i havvandet.

Som tommelfingerregl bruger man ca. 1 liter frisk ferskvand pr. kg. fisk i minuttet til opdræt af smolt. I maj og juni er vandforbruget størst, for her er ynglen størst. Men samtidig er maj og juni tørkeperioden på Færøerne, og tilgangen til ferskvand er begrænsende faktor i smoltproduktionen. P/F Lakså ligger godt i nærheden af et stort vandbassin (ferskvand), og alligevel må de ind imellem pumpe op til 20% havvand ind til den største yngel.

P/F Lakså har brugt ca. 25 mill. kr. på deres anlæg.

Laksesmolten sættes i søen i maj/juni måned. Den enkelte fisk vejer nu 40-60 g. og har en alder på ca. 1,5 år regnet fra klækningstidspunktet.

Fisken fodres først med ca. 2mm foderpiller. Fodringen sker enten automatisk eller manuelt.

Tilvæksten måles jævnligt i starten ved kontrolvejning af mellem 50 og 100 stk. af fisken.

Fra fisken vejer ca. 0,5 kg til en salgsklar vægt, benyttes både tørfoder og blødpiller. Foderstørrelsen vokser parallelt med fiskens vægt.

Fodringen er et stort problem for havbrugerne, idet man indtil nu ikke har fundet en fodringsmetode som kan siges at være den rigtige. Generelt gælder det, at man forsøger at opnå en lav fodringskvotient. Her er det vigtigt at notere sig, at foderudgifterne udgør 38 procent af de samlede driftomkostninger. Så det er på dette område der er mange penge at spare for det enkelte havbrug.

Desuden forsøger man at få så mange fisk som muligt til at gå i samme net. Dette betyder, at man forsøger at optimere produktionen pr. m³ vand.

Fra fisken har opnået en vægt op over 2 kg. begynder man at slagte den. I de senere år har der været tendens til, at forbrugeren ønsker fisken mindre, på 3-4 kg.

Således slagtedes der:

1987

2-3 kg. fisk	20 procent
3-4 kg. fisk	34 procent
4-5 kg. fisk	22 procent
6-7 kg. fisk	3,7 procent

Den totale mængde af slagtet fisk i forhold til størrelse i 1988 forventes at blive:

1988

2-3 kg. fisk	8,5 procent
3-4 kg. fisk	17,3 procent
4-5 kg. fisk	22 procent
5-6 kg. fisk	18,4 procent
6-7 kg. fisk	11,2 procent

Prisen pr. fisk er stigende i forhold til dens vægt.

Mængden af såkaldte sekunda-laks d.v.s. laks som ikke kan klassificeres som kvalitets-laks, steg fra ca. 1,0 procent i 1987 af den samlede slagtede mængde til 12,4 procent i 1988. Denne laks opnår typisk en pris som ligger under halvdelen af kvalitets laksen. Sekunda-laks er fisk, der har været udsat for sygdomme eller har taget skade på anden vis f.eks. ved hårdhændet håndtering.

Selve slagtningen overvåges af sundhedsmyndighederne og repræsentanter fra salgsorganisationen Fiskesøla. Fisken stikkes i halsen og afbløder i store kar. Ikke alle fisk renses for indvolde, da nogle eksportmarkeder (f.eks. Spanien) ønsker hele fisk.

Laksen sorteres efter vægt, hvorefter den placeres i isfyldte plastkasser, så de kan holde sig friske under transporten. Transporten skal foregå hurtigt, for at sikre høj kvalitet. Enkelte udvalgte fisk slagtes ikke, men tages fra til stamfisk. Således sikres den fremtidige produktion.

Kartering af havbrugene i Kaldbaksfjærdur.

Ja - det færøske havbrug har det svært, men produktionen vokser da stadig. Der uddelles koncessioner og havbrugeren holder endnu næsen oven vande trods forurening, økonomi, politik eller hvad der nu er imod ham. Han tvinges til at overskride sine koncessioner, d.v.s. at han opstiller et større anlæg end tilladelsen giver ret til, og derudover holder han flere fisk i nettene, end de retningslinier landstyret har udstukket. Vi kan nævne et enkelt tilfælde, hvor en producent havde ca. 10.000 m³ over tilladelsen. De fleste af de havbrugere vi talte med, indrømmede at de producerede mere end de havde tilladelse til. Vi har lovet at være diskrete.

Det er klart at en skjult produktion, også er en skult belastning for miljøet. Myndighederne kan ikke indregne den i sine beregninger, og den reelle belastningsgrad kan ikke blive taget med i de overvejelser der ligger til grund for nye koncessioner, og resultatet kan være at et område belastes i en grad ingen har regnet med.

Myndighederne fører ingen kontrol med produktionsenhedernes størrelse. Om det er en bevidst eller ubevidst negligering kan ikke besvares. Vi har forsøgt at sammenholde resultatet af en kartering over et område med en liste over koncessionerne for det samme område. Dette kunne give et billede af, i hvor stort omfang havbrugene i et område overskrider deres koncessioner. Vi kørte langs Kaldbaksfjærd og på et kort plottede vi områdets produktionsanlæg ind.

Der var flere grunde til at vi netop valgte denne fjord. For det første ligger den lige rundt om hjørnet til Thorshavn, og det var derfor nemt at komme til og fra området, "hvis man lige skulle spørge en havbruger om et eller andet". For det andet er Kaldbaksfjærdur en af færøernes mange tærskelfjorde, hvilket åbner for nogle miljømæssige betragtninger, der er meget problematiske for den færøske havbruger og miljøet og derfor indenfor gruppens interessefelt. Kaldbaksfjærdur er en af de 3 tærskelfjorde³, hvor man har konstateret forandringer i bundforholdene efter at havbrugsproduktionen blev indført.

³De øvrige er Skálafjærd og Sundalagið

At fjorden har en tærskel betyder, at der ved mundingen findes et område der er mindre dyb end området indenfor tærskelen (se fig. 1). Tærskelen gør at fjorden er godt beskyttet mod strøm og bølger, og tærskelfjorde er derfor et attraktivt sted at lægge de strøm- og bølgefølsomme produktionsanlæg.

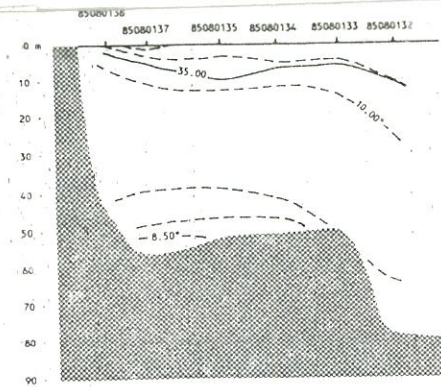

Fig. Temperatur og salinitet i Kaldbaksfjord (Fig.1) i august 1935.

(Fig 1 Nordforsk - Miljøvårdsserien publikation 10987:1)

Med sine 5km² er fjorden den mindste af de 3 tærskelfjorde⁴ med miljøproblemer. Den maksimale dybde er ca. 62 meter, hvorfra bunden skråner 10-12 meter opad mod mundingen og tærskelen. Det er denne tærskel der hæmmer fjordens vandudskiftning og fastlåser bundvandmasserne indenfor tærskelen. Pga disse forhold er muligheden for, at havbrug kan forårsage ekstreme forhold her større end i almindelige fjorde, men det vil vi vende tilbage til senere.

Som allerede nævnt kørte vi altså langs Kaldbaksfjord for at kortlægge anlæggendes antal og størrelse. Det viste sig at være temmeligt besværlig opgave, for ringe og stål anlæg lå temmeligt spredt langs fjordens nordlige side, og de præcise ejerforhold var derfor ikke lige til at gennemskue. Stålanlæggende var lette nok at afgrænse, men et sted lå 3-5 ringe uden adressat. Vi kan ikke præcist fastlægge ejerforholdene på disse "løbske" Polarcirkler. Hvis man ønsker en præcis kartering af havbrugsproduktionen i et område, er man nødsaget til man besøge og interviewe samtlige producenter i et område. Måske har vi her en af forklaringerne på den manglende kontrol med de færøske havbrugeres koncessioner - det er et resourcekrævende arbejde.

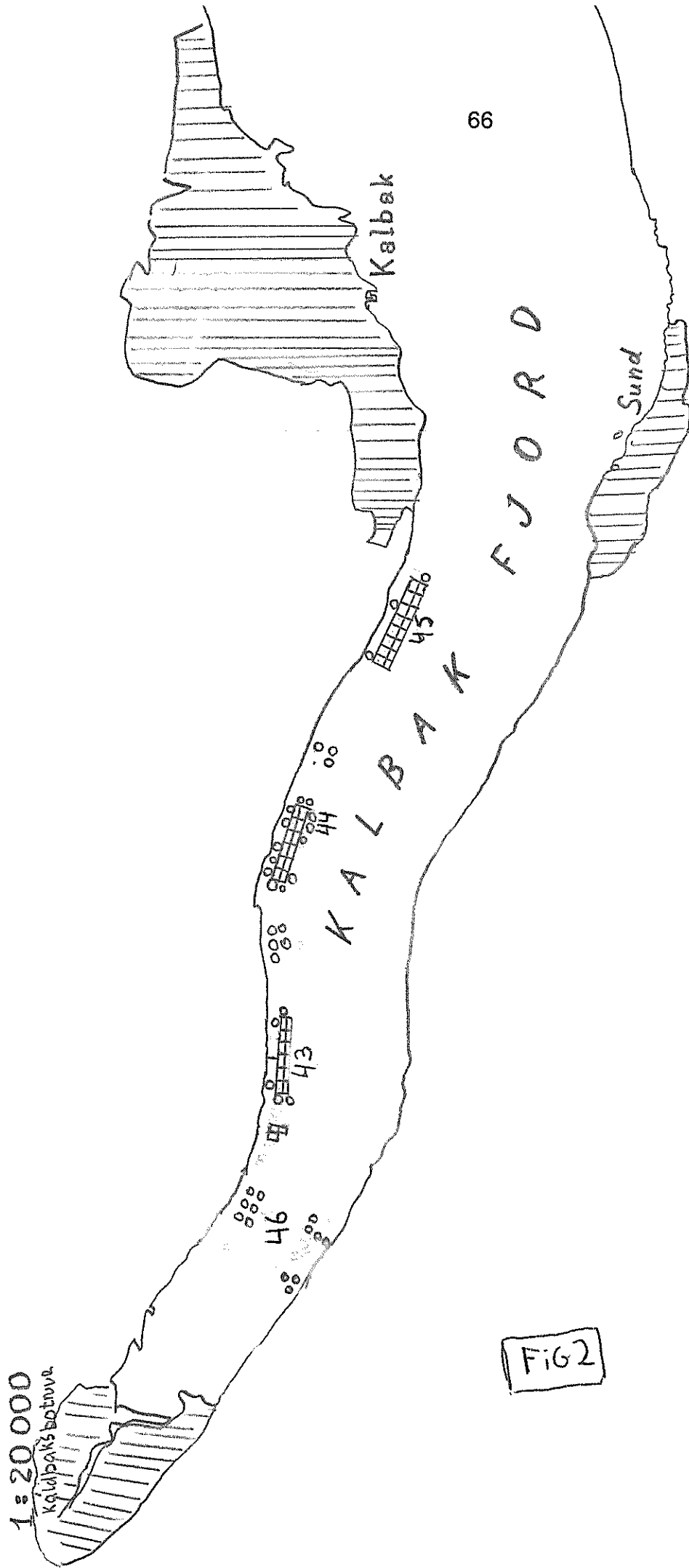
⁴Skålfjord - 14 km² -

max. dybde 70 m.

Sundalagid - 8,5 km²

Max dybde 60 m. .

1 : 20 000
Kålbakstovu.

66

FIG 2

Bø

Anlæggene i Kaldbaksfjædur er koncentreret langs fjordens nordøstlige side, hvilket giver den optimale beskyttelse mod vind og vejr.

På karteringen (fig.2) ses at havbrugenes lokalisering nogenlunde stemmer overens med interesseorganisationens⁵ trykte planche (Fig.3)

Der var i fjorden 21 store polarcirkler, 21 små og 3 stål anlæg med ialt 40 bure, fordelt mellem (måske) 6 producenter. Da vi ikke ved om store polarcirkler har en større volumen end standard polarcirklen, er der en mulighed for at koncessionsoverskridelsen kan være endnu større. Vi har i vores lille regnestykke sat volumen af de 21 store ringe til 500 m³ pr. stk

Nedenfor til venstre findes en listning og optælling af produktionsenhederne i fjorden. Hvis man sammenholder den med karteringen (fig.2) får man et nogle lunde billede af havbrugenes placering i fjorden. Enhedernes størrelse er forstørret uden hensyn til noget kendt målestol - det tjener blot et illustrativt formål.

	Optalt	Ifølge koncession
43:	10000 m ³	7500 m ³
44:	12500 m ³	15000 m ³
45:	9500 m ³	10000 m ³
46:	6500 m ³	7500 m ³
<u>Løse ringe:</u>	<u>4000 m³</u>	
Total	42500 m³	40000 m³⁶

Ovenfor til højre findes en listning over samme anlægs koncessioner, og heraf kan man se at produktionsvolumen er overskredet med 2500m³. Øjensynligt er det nr.43 der er synderen i dette tilfælde. De 8 polarcirkler der ikke har noget synligt tilhørsforhold, må tilhøre stål burs anlæggene, vi ved ikke hvem der ejer disse Polarcirkler.

⁵Føroya Havbúnadarfelag 1989.

⁶Vi ringede til Christian d. 12.09.89., der oplyste tallene.

At drive havbrug i tærskelfjorde kan give store miljømæssige problemer. Indtil for ganske få år siden kendte man ikke til problemet, algeopblomstring og iltsvind i de færøske fjorde. Det gør man idag, og det specielt i de 3 tærskelfjorde, hvor helt specielle forhold gør sig gældende. At anderledes forhold gør sig gældende i disse helt specielle fjorde, vidste man allerede i 1925, hvor man via undersøgelser påviste en stagnation⁷ indenfor tærskelen om sommeren. Det vil fysisk sige at iltindholdet her bliver reduceret, og dengang viste forsøgene en normal reduktion på 50 % iltmætning i sommermånederne.

I 1985 pålagde landstyret de 3 institutter; Fiskeriundersøgelser, Hygieinisk institut og Historisk museum at foretage regelmæssige undersøgelser af de færøske tærskelfjorde. Undersøgelserne viste resultater der mildt sagt var chokerende. Bundforholdene havde ændret sig væsentligt, og værst stod det til i Skålafjord, færøernes mest udprægede tærskelfjord. Resultaterne her viste en iltmætning på 5%. Godt nok var der naturgivne forhold i 1985 der var anderledes⁸ end i årene omkring 1920'erne og idag, men forskellene var ikke store nok til at forklare den kraftige reduktion. Idag har Skålafjord i stagnationsperioden en iltmætning på omkring 10%, og det er langt under målingerne fra 1925.

Siden har man fuldt tærskelfjordene meget nøje, og i dette efterår udkommer en dybtgående rapport omkring iltforholdene, vandudskiftningen, og forureningskilderne i de færøske tærskelfjorde.

Men ellers findes der utroligt lidt information om forholdene i de færøske fjorde, hvilket i 1980'erne har forårsaget store problemer i forbindelse med uddelingen af koncessioner til havbrug, for man er idag ikke i tvivl om, at det er fra denne produktion miljøproblemerne stammer fra. Indtil for ganske få år siden, var miljøproblemer, som algeopblomstring og iltsvind størrelser der hærgede i fx Danmark og Norge, og problemer færingen derfor ikke nødvendigvis behøvede at tage stilling til. Hvis man trækker problemet omkring Sundini frem, får man belyst i hvor stort et omfang man mangler viden om fjordene. Sundini er nok den af de færøske fjorde, der har den største koncentration af havbrug. I strædets

⁷ Om vinteren vil det koldere havvand strømme ind i fjorden og synke til bunds, da koldt vand er tungere end varmt. Bundvandet presses op, og føres ud af den udadgående strøm. Vandet udskiftes og iltforholdene er stabile. Om sommeren er havvandet varmere end fjordens bundvand og vil modsat vinteren ikke synke bunds. Det varmere vand vil lægge sig som en dyne hen over det kølligere iltfattige vand. Vandudskiftningen sker kun i de øvrige lag.

⁸ Blanding af ilt i de øvre vandlag til bundvandet er en væsentlig faktor i stagnationsperioden. Blandingsintensiteten var mindre i 1985 end normalt.

smalleste del ligger der 16 havbrug på ialt 146300 m³,⁹ og idag er Sundini en af de mest forurenede fjorde på Færøerne. Da man i sin tid begyndte at give koncessionerne, havde man den overbevisning, at Sundinistrædet havde en meget stor vandudskiftning. Man mente måske, at når der er en kraftig tidevandsstrøm i fjorden, så er der også en stor vandudskiftning. Da algeopblomstringen så alligevel en dag dukkede op, og da man så lavede nogle undersøgelser, viste det sig at vandudskiftningen i sundinistrædet var dårligere end først antaget. De forurenede vandmasser, der føres ud af strædet ved tidevande, blandes næsten ikke med de omkringliggende vandmasser nord og syd for strædet. "giftproppen" føres ind igen ved flod.

Fiskeopdræt og algeopblomstring.

Når fjorden stagnerer om sommeren opstår der en kritisk perioden for fiskene og miljøet. Det blæser mindre, iltindholdet er lavere og vandets temperatur er højere, og den høje vandtemperatur øger fiskenes iltforbrug.

Belastningen skyldes forskellige faktorer, der giver en øget tilførsel af kvælstof, fosfor og organiskmateriale. Laksen bruger ilt og den udskiller ammoniak, kvælstof og fosfor. Samtidigt er der et stort spild af foder, idet laksen ikke når at spise hele den tilførte fodermængde der kastes ned i noten.

Den øgede tilførsel af næringssalte giver gode væksbetingelse for alger. Om sommeren når forholdene er bedst for algevækst, opstår anormal algeopvækst, hvis forholdene er gunstige¹⁰. Når algerne synker tilbunds nedbryder bakterier algerne under brug af ilt. Iltforholdene forværres ved bunden, og forhold med 5-10 % iltmætning af bundvandet kan være resultatet. Man risikerer bundvendinger, hvilket vil betyde en total ødelæggelse for produktionsgrundlaget.

Der investeres store summer på forskning i computerteknologi og i specielle fodertyper. Havbrugeren kan spare mange penge på driftsbudgettet. Det betyder også, at man efterhånden har fået øget fiskens næringsoptagelse, og nedsat forbruget af foder. Det omgivende miljø belastet mindre idag af næringssalte og organisk materiale end tidligere, efter at man har indført computerstyrede fodringsanlæg og udviklingen af ekstruderede fodertyper.

⁹ Uddelt siden 1983

¹⁰ Problemet har endnu ikke været så stort i Kalbaksfjærd og Sundalagid, som i Skåla

Den automatiske, computerstyrede fodring giver en mere nøjsom og kontrolleret fodring. Man kan løbende indtaste vandets temperatur, fiskens størrelse, o.a., hvilket er afgørende parametre for den fodermængde fisken optimalt kan udnytte. Foderspildet minimeres ved at man kan fodre mellem 6 til 15 gange på en dag, og de mange små rationer sikrer en langt bedre udnyttelsen end tidligere. Her tænker vi på den manuelle fodring, hvis man fodrer på gammeldags maner og skal ud til buret for at kaste en stor portion ud til fisken to gange om dagen.

Ekstruderet foder er et næringspræperat med en masse fortrin fremfor de gamle fodertyper. Det har en højere fordøjelighed, det er mere energirigt, det har en langsommere synkehastighed, og fisken vokser hurtigere. Det er et tørfoder i pilleform og hele hemmeligheden ved de mange fordele er at man forarbejder foderet under høj varme og under stort tryk - det kaldes såmænd "ekstruderingsprocessen".

Ved almindeligt foder kan fisken kun fordøje 10 % af kulhydratmængden, men ved ekstruderingsprocessen åbnes stivelseskornene og så kan fordøjelsesprocenten komme helt op til 60 %. Det gælder også fordøjeligheden af proteiner. Når denne øges, kan man tilsætte foderet mindre proteinstof. Samtidigt kan fedtindholdet øges op til 35 %, og foderet bliver mere energirigt. Fisken udnytter derfor en større del af foderet til vækst og energi og en mindre del af foderet vil passere ufordøjet gennem fisken.

Synkehastigheden gør at fisken får fanget næsten alt den uddelte foder og foderspildet minimeres.

SYGDOMME.

Udover de naturmæssige og økonomiske problemer, samt mangelen på god og billig smolt, har havbrugerne haft stigende problemer med forskellige sygdomme hos laksen i de seneste år. Dette medfører udover en større dødelighed hos laksen, med medfølgende nedgang i indtjening, også en merudgift til medicin.

Først skal nævnes Lakselusen, som de fleste havbrug havde problemer med.

Lakselusen er en parasit, der forekommer i saltvand. Den angriber for det meste laksen på hoved, langs ryggen og bag gatfinnen. Hvis laksen behandles, hvilket kan ske ved tilsætning af aflusningsmiddel til vandet (evt. ved stykvis skyldning af fisken) dør den ikke, men kan ikke sælges som 1. kvalitets laks.

Bliver den derimod ikke behandlet, kan den få infektioner som følge af sårskader og i sidste stadie dør den af problemer med at osmoregulere.

Det store problem ved lakselusene er, at de kan leve frit i vandet i flere uger. Det aflusningsmiddel som mange havbrugere anvender dræber kun de lus, der allerede sidder på laksen. Havbrugerne kan således være nødsaget til at afluse flere gange om året.

En anden sygdom, som har voldt store problemer for havbrugerne er Hitra sygen. En sygdom, som smitter fra moderfisk til yngel og som forårsager celledød og misfarvning i lever, muskelsygdomme og indre blødninger, samt opsamling af vand i de indre organer.

Egentligt er det meningen, at smoltstationerne skal vaccinere mod Hitrasygen. På P/F LAXÅ vaccinerede man smolten med en maskine, man selv havde udviklet. Ved hjælp af denne kunne man på stationen vaccinere mellem 38.000 og 44.000 smolt om dagen.

Vaccinen er dyr. Derr forbruges 1 liter vaccine pr. 100 fisk.- 1 liter vaccine koster 900 kr. Herudover ved man ikke hvor lang tid den virker.

Hitrasygen følges altid op af IPN - en virussygdom. Der er 11 kendte IPN virus, hvor den godartede Ab-virus og den ondartede Sp-virus er mest kendt på Færøerne. Ab-virus kan udrydde 10-20%, mens 80-90% af laksen udryddes ved Sp-virus.

Der er andre sygdomme hos fiskene, hvor FULUNKULOSE og COSTIA kun lige skal nævnes. I Norge er nogle helt nye sygdomme begyndt at hærge i havbrugene. Sygdomme man ikke har forklaring eller behandling til.

Smittefaren har bl.a. været grunden til, at der er importforbud af smolt.

Et egentligt logisk mønster kan ikke iagttages for sygdommene, men der gisnes om at lakseopdrætterne pgr. af den stigende produktionspris og den faldende verdensmarkedspris (se s. xx) sætter flere fisk i burene end der er plads til. Fisken kommer i en stress-situation, hvilket nedsætter immunforsvaret så fisken bliver mere modtagelig overfor sygdommene.

En anden forklaring kan være, at den medicin og vaccine man giver laksen ikke får sygdommene til at forsvinde fra vandet, men bare forhindrer fisken fra at få sygdommene. Det store antal koncessioner i nogle af fjordene kan betyde, at de forskellige sygdomme bevæger sig imellem de forskellige brug. En udtalelse fra Vestmanna kan indikere dette. Opdrætteren der har kun haft sygdom hos sine laks det første år. Grunden var, at smolten ikke var vaccineret fra smoltstationen og den blev angrebet af Hitra. Siden har der ikke været sygdomme i bruget - heller ikke lakselus.

Opdrætterens forklarede det med den store vandudskiftning i fjorden (alt vandet udskiftes 1 gang i døgnet) og da dette havbrug er det eneste i fjorden, er der ingen andre smittekilder.

På P/F LAXÅ fortalte man, at man betalte for 4 dyrlæger til overvågning og undersøgelse af sygdommene. Man så dem imidlertid ikke.

Specielt havbrugerne har haft stort behov for vejledning pgr. af stigningen i antallet af sygdommene. P/F North Atlantic Fish Breeding havde ansat en norsk dyrlæge og havde brugt for 200.000 kr til medicin og vaccine dette år. Endda udfra andre havbrugeres udsagn et lille beløb. Nogle havde brugt op til 1/2 mill. på aflusning og sygdomsbekæmpelse.

Kilder:

Apotekernes Laboratorium A.S.: Behandling mod lakselus.
Tek-Sam. rapport: Havbrug på Færøerne.

Interviews med:

Kristian á Neysterbu
Suna Duurhus P/F Vestlaks
Egil Toftegaard P/F Laxå
Finnboga Hansen P/F North Atlantic Fish Breeding.

Tek-Sam. rapport: Havbrug på Færøerne.

I lighed med det færøske samfund som helhed, er opdrætternes ude i en økonomisk krise. Dette skyldes først og fremmest lavkonjunktur på verdensmarkedet.

I begyndelsen af 1980'erne var prisen pr. kg. laks oppe på 80-100 kr., den befinder sig i dag lige omkring de 40 kr. De store investeringer som var nødvendige i opstartsfasen, blev baseret på en gennemsnitspris på ca. 60 kr/kg. Indtjeningen har derfor været for lille og mange havbrug har således ønsket at udvide deres anlæg, for at producere flere fisk. Prisen for et opdrætsanlæg ligger på et sted mellem 2 og 5 mill. kr. Eksporten af laks fra Færøerne har været stigende op gennem 1980'erne. Fra ca. 1200 tons til en samlet værdi af ca. 73.3 mill. kr. i 1984 til ca. 5.300 tons i 1987 til en samlet værdi af ca. 240 mill. kr.

Da produktionen startede op i begyndelsen af 1980'erne lå der en overordnet bygdepolitik til grund for de mange koncessions- tilladelser. Disse blev især givet for at skabe arbejdspladser og indtjeningsmuligheder. De mange tilladelser var også udtryk for en regional spredning af økonomiske aktiviteter, samt en udbygning af den traditionelle lille selverhvervende enhed. Derfor var mange havbrug rene familieanliggender. Mange havbrug startede forsigtigt op, da selve produktions- teknikken var ny. Dette indebar bl.a. at man producerede ganske få tons laks i de enkelte havbrug. Udviklingen har vist, at de havbrug som klarer sig bedst økonomisk, er dem som startede op med fuld produktion samt dem, som ikke er blevet ramt af sygdomme.

Af de 66 havbrug (1988) som i dag findes giver 5-8 stk. et overskud fra 0.5-1.0 mill. kr.

De fleste havbrug er, ca. 30 stk., balancerer rent økonomisk med enten et mindre over- eller underskud. En ca. 8-10 havbrug har underskud som strækket sig fra 200.000 - 1.5 mill. kr. i underskud. Disse forsøger bankerne at hjælpe.

Ingen havbrug er til dato officielt erklæret konkurs. Bankerne forsøger at opfordre de enkelte havbrugere til at slå sig sammen om driften d.v.s. benytte samme fodringsanlæg, lave fællesslagtninger eller skyder ny kapital ind, typisk til nye fodringsanlæg.

De kapitalstærke smoltstationer er dog også gået ind med økonomiske midler og har inddirekte købt sig ind i havbrugene.

De kommende år vil man derfor bl.a. se en koncentration af ejerforholdet til de mange havbrug.

Udviklingen mod konkurser er dog endnu ikke slået igennem. Dette skyldes bl.a. at investorerne ikke ønsker produktionen stoppet, da den samlede Færøske investering i opdrætsnæringen er på 545 mill. kr. (1988)

Bankernes fornyede långivning til konkurstruede havbrug sker på betingelser af enten pant i fast ejendom eller krav om likvide kautionister.

Den generelle udvikling peger i retning af rationaliseringer herunder en øget indførelse af ny teknologi.

Færøernes produktion af opdrætsfisk er marginal set i forhold til det internationale marked, hvor Norge er det dominerende eksportland med ca. 120.000 tons. Færøerne eksporterer 7.000 tons.

Salget af de færøske opdrætsfisk sker overvejende gennem salgsorganisationen Færoya Fiskasøla som ikke ejer fisken, men blot videresælges den, for de havbrugere, der er medlemmer af foreningen. Det koster en medlemspris + 3 procent af den opnåede salgspris at få sine fisk solgt gennem Fiskasøla. De 3 procent dækker transport, salg, lønninge og til medarbejdere og PR for færdige produkter på verdensmarkedet.

Fiskasøla har for nyligt ansat en konsulent specielt til at varetage opdrætsmæssige forhold. Dette betyder bl.a., at man skærper kvalitetskontrol over for havbrugene.

Hidtil har kvaliteten af de færøske laks til det store internationale marked ikke altid været god. Dette betyder, at den færøske opdrætsfisk ikke har opnået at få sin egen profil på markedet.

Dette forhold har gjort, at den pris som de enkelte havbrug har kunnet opnå har været svingende og vigende, hvilket igen har medført, at man holder sin fisk tilbage indtil prisen igen har rettet sig op. Således sker der ikke en jævn tilgang af laks til eksportmarkedet fra Færøerne.

Finansieringen af det samlede havbrug kan deles op i to former. Dels i anlæg d.v.s. bure, net, fodringsanlæg, både mv. som udgør fast kapital, dels i selve fisken som kommer fra smoltstationerne. Forskellige institutioner står bag disse investeringer.

Af offentlige finansieringsmuligheder findes på Færøerne : Menningargrunnur idnadarsins (udviklingsfonden) og Føroya Iðnagrunnur (industrifonden)

Industrifonden finansierer kun udstyr som er produceret på Færøerne. I enkelte tilfælde har de dog finansieret udenlandsk udstyr. De har et fast beløb i kr. som gives til hvert anlæg på søen pt. ca. 90.000 kr. forudsat en egenkapital på 15.000 - 20.000 kr. Lovmæssigt har fonden lov til at finansiere op til 90 procent af investeringerne i udstyr.

Samlet har de bevilliget 28.2 mill. kr. til smoltstationerne pr. april 1988.

Til anlæg på søen er bevilget 24.9 mill. kr., hvilket er 2-6 procent af de samlede investeringer i havbrug .

Færøernes Realkreditinstitut finansierer også udstyr. Investeringerne ydes til "mindre" både, der benyttes til transport til og fra burene på søen og transport af fisk. De finansierer ca. 50 procent af en båds pris. Bådene koster typisk mellem 500 - 900.000 kr. Deres andel af den samlede investeringer er på 5 - 10 procent.

Udviklingsfonden har lov til at finansiere op til 90 procent af driften d.v.s. især fisk. Udviklingsfonden har tidligere givet 50 procent finansiering af fisk pr. anlæg indenfor havbrugernes 3 års opstart.

Udviklingsfondens andel i finansieringen indenfor havbrug er faldende, da fonden også skal støtte al anden industriel udvikling på Færøerne. April 1988 havde de samlet bevilget smoltstationerne 25 mill. kr. og til anlæg på søen 175 mill. kr.

Bankerne , Sjøvinnubankin og Føroya Banki finansierer resten, udover egenkapitalen, som tidligere typisk var på 100-300.000 kr. Egenkapitalen har generelt været for lille. Derfor ses også at egenkapitalen har været voksende op til 0,5-1,5 mill. kr. Med så store egenkapitaler er der ofte tale om, at flere personer har slået sig sammen.

Sjövinnubankin havde i april 1988 et udestående i næringen på ca. 80 mill. kr.

Færoya Bankin havde på samme tidspunkt et udestående på ca 200 mill. kr.

Færoya Fiskasøla, opdrætternes salgsorganisation, havde i april 1988 35 medlemmer. De har mulighed for, at finansiere op til 56 procent af forsikringssummen af fisken i anlægget. For 15 af disse medlemmer havde Fiskasøla i april 1988 et udestående på ca. 12 mill. kr.

I øvrigt bør det bemærkes, at Fiskasøla har en aktiepost på ca 30 % i Sjövinnubankin.

Udenlandske sælgere finansierer også en del. Her er der tale om det udstyr som de sælger til smoltstationerne og havbrugerne. Indtil i dag har det været ganske lidt, men nu hvor det færøske samfund har mangel på risikovillig kapital, vil denne form for finansiering nok tiltage.

Opsamling og perspektivering

Det overordnede problem for det færøske lakseopdræt er nok, at verdensmarkedspriserne har været jævnt dalende de sidste år. Det skyldes en voldsom stigning i produktionen på verdensplan - der er masser af laks på markedet, og priserne presses i bund. Færøerne er globalt set en lille producent i forhold til matadorerne Norge og Storbritanien. Det ville være en utopisk tanke at tro at Færøerne overhovedet kunne have indflydelse på verdensmarkedspriserne.

Hvis man skal løse de problemer vi har skitseret i rapporten, skal løsningsmodellerne derfor findes inden for Færøernes grænser. Her mener vi, at det bl.a. må være landsstyret der bør træde ind og gøre det til en politisk beslutning, om hvorvidt man ønsker en decentral eller central produktionsstruktur.

Landsstyret har igennem årene givet mange koncessioner uden at kende produktionsgrundlaget bæreevne, og her findes en af hovedårsagerne til at man idag har en del miljøproblemer. Dette kan i den yderste konsekvens betyde en ødelæggelse af havbrugenes produktionsgrundlag.

Hvis man tidligere havde foretaget undersøgelser af de økologiske forhold i de færøske farvande og hvis man havde lavet recipientplaner for de fjorde der er relevante i forhold til fiskeopdræt, så havde man måske idag ikke haft algeopblomstringer og iltsvind.

Landstyret har tidligere foreslået at enkelte havbrug kunne flytte til andre og mindre belastede lokaliteter, men opdrætterne krævede en fordobling af koncessionerne i modydelse, og forslaget faldt til jorden. Idag er der, såvidt vi ved, ikke andre initiativer end at man måler og tegner kurver over de faldende iltprocenter i 3 færøske tærskelfjorde.

Der er dog en del forskning på det tekniske område, der søger at løse problemet med den organiske og uorganiske forurening. Der forskes i anlæg der kan placeres ude i åben sø, men der er problemer med at lave konstruktionerne stærke nok til at kunne modstå de voldsomme naturkræfter der hersker ude på det åbne hav.

Der forskes i miljøvenligt foder, computerstyrede foderanlæg, og enkelte havbrugere er begyndt at "støvsuge" fjordbunden under burene. Spørgsmålet er bare om de tekniske løsninger på lang sigt kan dæmme op for den tiltagende miljøforværring.

Et andet overordnet problem er mangelen på smolt. Monopoliserede forhold indenfor smoltproduktionen har presset priserne på smolt i vejret, og den færøske havbruger står dårligt overfor fx. de norske konkurrenter der kan købe smolt til under den halve pris. Et import forbud sikrer smoltproducenternes stærke position og der er sket en kapitalakkumulation hos smoltproducenterne, og dermed en udvikling der går mod en central produktionsstruktur.

På nuværende tidspunkt skyder smoltstationerne kapital ind i de små havbrug og og man får dermed en centralt styret opdrætsproduktion. Når man tænker på at der engang var en politisk beslutning om at havbrugserhvervet skulle komme bygderne til gode så undrer det os at landstyret ikke forsøger at gøre noget ved problemet. Hvis man skal bremse denne udvikling for at imødekomme en decentral struktur, skal der snart komme et udspil fra både landstyret, hvor man fx gør smoltpriser til et landsstyreanliggende, og fra havbrugerne der må organisere sig bedre.

En mulig løsning kan findes i "samdriftsformen". De små havbrug kan slå sig sammen i en form for andelsbevægelser. Samdriftsformen indebærer at man deles om fx. materiel, arbejdskraft og udgifter til dyrelæger og slagtning - dette ville betyde en nedsættelse af driftsudgifterne.

Med et samdriftssystem ville man ikke bare stå stærkere overfor smoltstationerne, men også i det politiske liv og -debat. Havbrugerne kan via en organisering i et samdriftssystem og via deres interesseorganisation formulere et fælles krav om lavere smoltpriser og støtteordninger.

Men når man taler om disse muligheder, trækker havbrugeren skeptisk på skuldrene. Han er måske gået ind i erhvervet for at være selvstændig - og er derfor ikke interesseret i kommunikation og samarbejde med "naboen". Måske kan man sige at "den færøske pionerånd" i dette tilfælde er kommet på tværs.

RAPPORT FRA FELTKURSUS PÅ FÆRØERNE 1 - 11 JULI 1989:

BYGDEOVERLEVELSE PÅ SVINOY

Udarbejdet af:

Anette Jørgensen
Bente Hansen
Ingrid Hastrup Jensen
Jens Fugl
Lars Funch Hansen
Lone Mouritsen
Lone Krogsgaard-Hansen
Thor Slavensky

Vejledere:

Jesper Brandt
Kai Lemberg

80

Bygdeoverlevelseshesgruppens dagbog.

- Onsdag 28/6 Ankomst og indkvartering på studentskolen. Bytur i Thorshavn med Senegalesisk harpespil og Grønlandsk dans på diskoteket.
- Torsdag 29/6 Vandretur fra Agir til Kirkjuböur og besøg på gartneri i Kirkjuböur.
- Fredag 30/6 Tur til saksun og besøg på matrikkulstovan for at få udskiftningskort. Her mødte vi en svinning.
- Lørdag 1/7 Fra Thorshavn til Leirvik til Klaksvik til Svinoy. Indkvartering i to huse på Svinoy. Vi forsøgte at få kontakt til beboerne og holdt derefter et opsamlings møde. Vi fik en aftale om et interview.
- Søndag 2/7 Resten af gruppen ankommer og to beboere bliver interviewet.
- Mandag 3/7 Vi fik lavet fem aftaler og interviewet to svinninge.
- Tirsdag 4/7 Tilbage til Thorshavn. Vi hørte Holger Lauman og hans Færøske venner på diskoteket.
- Onsdag og torsdag. fællesprogram
- Fredag 7/7 Retur til Svinoy. Fælles tur til smoltstationen. Vi lavede fire interview.
- Lørdag 8/7 Dagen gik med at lave fire interview og nogle aftaler.
- Søndag 9/7 Vi fik lavet fire interview og så var vi i kirke.
- Mandag 10/7 Tilbage til Thorshavn til fælles opsamling og afskedsgilde.
- Tirsdag 11/7 Dem der var med fly tager afsted og resten rydder op. Besøg på matrikulstovan.

Indholdsfortegnelse

1.	Introduktion	s. 82
1.1	Metode	s. 82
1.2	Interviews	s. 83
1.3	Indsamling af oplysninger på Færøerne	s. 84
1.4	De kvalitative interviews med øens beboere	s. 85
1.5	"Sesam luk dig op", om hvordan vi lavede 15 interviews	s. 85
1.6	En vurdering af det indsamlede materiales værdi som kilde	s. 86
2.	Kort og billeder	s. 87
3.	Svinoys natur, mennesker og produktion	s. 90
3.1	Naturmæssige produktionsbetingelser	s. 92
3.2	Projekter på Svinoy	s. 92
3.3	Bygderåd	s. 93
3.4	Svinoys befolkningsgrundlag	s. 95
3.5	Erhverv på Svinoy	s. 97
4.	Svinoys historie	s. 101
4.1	Erhverv omkring 1911 - 1934	s. 102
4.2	Erhverv omkring 1934 - 1955	s. 103
4.3	Erhverv og udvikling på Svinoy 1955 - 1989	s. 103
4.4	Arbejdsfællesskaber og samvær før og nu	s. 104
5.	Strukturering af interviews	s. 106
5.1	Den enkeltes tilknytning til erhvervs funktioner på Svinoy	s. 106
5.2	Tilknytning til øen - lyst og mulighed for at blive på Svinoy	s. 106
6.1	Arbejdet og Svinoyboerne	s. 108
6.2	Svinoyboerne og naturen	s. 114
6.3	De sociale bånd på Svinoy	s. 118
7.	Konklusion og perspektivering	s. 124
	Bilag 1: Interview med Marianne	
	Bilag 2: Interview med Lise	
	Bilag 3: Interview med Mads	

1. Introduktion

På Færøerne er der en klar tendens til, at væksten i erhverv og beboelse især sker omkring Thorshavn, dernæst Klaksvik og Skalafjærdur. De øer, der ligger fjernt fra disse centre har oplevet en stagnation - et fald i indbygger tal, flytning af erhverv osv. På den anden side er der dog ikke sket en direkte affolkning af småøerne. I de senere år er en række mindre industrivirksomheder - især havbrug, oprettet i disse områder. Samtidig er der sket en kraftig udbygning af infrastrukturen f.eks i udbygning af transportforbindelser, oprettelse af skole og sundhedsvæsen og støtte til landbrug og fiskeri.

Spørgsmålet er så, hvem det egentlig er til gavn for, og hvem der har interesse i at bevare det gamle bosætningsmønster. Det koster dyrt at udbygge infrastrukturen og opretholde f.eks støtte ordninger til landbrug, skolevæsen osv.

Vi ønsker at se på fordele og ulemper i at bevare bygderne. Hvad er det, der får folk til at blive i bygderne eller flytte fra dem.

Vores indfaldsvinkel til at besvare dette spørgsmål er:

Hvordan opfylder bygdelivet forskellige grupper af færingers levestandard - materielle og kulturelle behov - som de selv opfatter dem.

Det drejer sig både om de behov, der kan gøres op i kroner og ører, og på den anden side om en nedarbejdet bygdestruktur, der i de fleste færingers liv stadig har betydning som socialt og økonomisk tilhørsforhold. Samtidig er der en række livskvaliteter, der følger med at bo i et lille øsamfund: nærheden til naturen, samhørigheden med de andre i bygden osv.

1.1 Metode

Vi valgte at koncentrere os om at beskrive en enkelt ø - Svinoy - en af de nordøstligste øer, som ligger fjernest fra Torshavn.

At valget netop faldt på Svinoy, skyldtes en kontakt til en gymnasielærer på Færøerne (tidligere RUC - studerende). Gennem ham lejede vi to hytter på Svinoy.

Vores forhåndsviden om øen var ret sparsom - en bog om Svinoy og øens befolkning skrevet af Simon Hansen fra århundredeskiftet og opslag i en færøsk telefonbog, hvor vi dannede os et overblik over repræsenterede erhvervsgrupper, samt et luftfoto over øen for at kunne få en ide om naturgeografien.

Derudover satte vi os ind i regionaludviklingen generelt for Færøerne, for at kunne få en ledetråd til de spørgsmål, vi skulle stille os - og stille til dem, vi ville interviewe.

- arbejde, erhvervsstruktur, infrastruktur
- uddannelsesmuligheder, offentlig service
- den informelle økonomi
- sammenholdet i bygden: arbejdsfællesskab, generationsforskelle, familieband.
- demografiske forhold f.eks alders- og kønsfordeling
- nærheden til naturen

Vi ønskede at stille disse spørgsmål til forskellige grupper på øen, delt ud på forskellige generationer - køn - erhverv. Et omdrejningspunkt for udvælgelsen af interviewpersoner skulle være at se på forskellige generationers tilhørsforhold til bygden, især de yngre generationer, for at kunne danne os et indtryk af hvordan de tror øens fremtid vil tegne sig.

1.2 Interviews

Interviewformen skulle være kvalitative interviews, med et lille udpluk af mennesker. Interviewpersonerne skulle repræsentere et bredt udsnit af befolkningssammensætningen på øen.

Kernen i spørgsmålene skulle være at finde ud af, hvad der er vigtigt for den pågældende person i forhold til at henholdsvis blive eller flytte fra øen.

Til den teoretiske ramme om spørgsmålene har vi valgt en livsformstilgang. Dette skyldes, at vi ved læsning af bl.a. et RUC projekt: "Landbrug og livsform" v. Susanne Grøne fik indblik i at den selvstændige livsform er kraftig repræsenteret i livet på småøerne - fåreavl, småfiskeri, fuglefangst mv, mens lønarbejderlivsformen repræsenterer opbruddet fra bygderne og koncentrationen af erhverv i de store centre Klaksvik og Thorshavn. Begge livsformer vil ofte indgå i den enkeltes livshistorie:

- arbejdet som fisker trækker væk fra øen - ingen uddannelsesmuligheder på småøerne.
- bygdelivet giver et vist økonomisk grundlag i form af adgang til jordlodder, fårehold, småfiskeri og navnlig et socialt tilhørsforhold - faktorer, der gør bygdelivet attraktivt.

Vi forestillede os at benytte os af den spørgeliste, som er opstillet i Lone Rahbæk Christensen: "Livsformer i Danmark" Kapitel 5: "Undersøgelsens planlægning og gennemførelse."

Men hvordan skulle vi introducere os i bygden og nærme os dem, der bor der?

Inden afrejsen tog vi kontakt til Ulla Bøje Rasmussen, som på de danske filmstudier i Lyngby er i færd med at klippe en film sammen om en lille bygd på 15 beboere - Gasadalur på øen Mykines - som er en af de sidste bygder uden regelmæssige forbindelser til de andre øer. Hun har fulgt bygden i to år.

Hendes råd til os var, at vi skulle tage os god tid og ikke komme farende ind i den første og den bedste dagligstue med mikrofonene fremme. Vi kunne f.eks. bare passe os selv de første dage, gå ture på øen, drysse rundt ved havnen o.l. - og sørge for at der var kaffe på kanden og kage i ovnen. Den tilgang havde været frugtbar i hendes eget tilfælde - at lade det være op til folk selv at henvende sig, hvis de var nysgerrige eller havde noget på hjerte. Og så var der en kulturel barriere, f.eks. sproget: hun mente, vi burde skaffe os en tolk, da færinger har et noget blandet forhold til det danske sprog. Forskellige generationer har haft forskellig motivation for at lære dansk - alt efter deres forhold til Danmark som kolonimagt. Som dansker er man heller ikke nødvendigvis velset af samme grund. Denne barriere ligger måske ikke lige på overfladen, men bliver måske mere synlig ved længere bekendtskab.

Vi var klar over, at denne tilgang ville være lidt for ideel for feltturen, eftersom vi kun havde 2 gange 3 dage til vores rådighed og derudover bestod gruppen af 10 mennesker, der har hver sin måde at nærme sig andre!

1.3 Indsamling af oplysninger på Færøerne

Vores primære informationskilde har været kvalitative interviews med 15 beboere på Svinoy.

Til de kvantitative oplysninger har vi desuden henvendt os til Matrikelstovan i Torshavn, som har været yderst behjælpelige med materiale om jordudskiftningerne på Svinoy: før og efter udskiftningen af henholdsvis inden- og udengårds udskiftningen. Til kortet er knyttet en fortegnelse over ejerne af matrikelnumrene. Senere har vi fået tilsendt en fortegnelse over fastboende på Svinoy, frit efter hukommelsen fra en af matrikelstovans medarbejdere Jukin Olsen.

Disse oplysninger kan give viden om hvem af de fastboende/udeboende, der ejer jord på øen - og dermed har en umiddelbar interesse i og tilknytning til øen. Derudover fik vi forhåndskendskab til ejerforhold til jorden.

Til at registrere beskæftigelse har vi udover interviews slået op i telefonbogen. Men det kan være svært at rubricere en Svinoyboer som enten fisker eller landmand, for ikke at tale om fordeling på serviceydelser, handel osv.

Vi har desuden ved bygderådsformanden fået registreret helårsbeboede huse - der er mange tomme huse på øen.

På en lille ø med omkring 50 indbyggere kan man faktisk skaffe sig de mest pålidelige oplysninger ved at spørge sig frem - og sammenligne med centralt registrerede oplysninger.

1.4 De kvalitative interviews med øens beboere

Som tidligere nævnt havde vi håbet, at udlejeren af de to hytter på Svinoy havde spredt rygten om vores ankomst og ærinde til øens beboere.

Dette håb blev meget nærværende, da vi landede på øen en smuk, solrig og vindstille lørdag formiddag i begyndelsen af juli. Udefra så vores opgave overskuelig ud: der var 20 - 30 huse, der lå trygt klinet op ad hinanden omkring den lille landingsplads til båden.

Men mennesker var der ikke mange at se til den formiddag. Der var ingen ved havnen, ej heller nogle oplagte steder at henvende sig: hvor var købmanden, posthuset, værtshuset - ja, bare eet samlingspunkt, hvor vi kunne sætte os og se tilfældigt interesserede og interessante ud?

Nå, men en nøgle til hytte skulle vi have - og blive vist hen til hytterne tillige. Udlejeren fulgte os til døren, men det lød ikke til, at han kendte vores ærinde, han troede vist bare vi var til sinds at nyde naturen et par dage.

1.5 "Sesam, luk dig op", historien om, hvordan vi lavede 15 interviews

Vi sætter kaffe over og lægger hovederne i blød. Men der mangler først og fremmest en personlig introduktion - og ikke mindst tid til at kunne skabe en tillid til at vores ærinde er ok. Ingen tvivl om at vi kommer til at gøre os bemærket - 10 mand høj.

Vi vælger at tage et "officielt" udgangspunkt, at finde medlemmer af bygderådet, der kan fortælle os generelt om øen - dens beboere og erhverv. På denne måde får vi indkredset nogle emneområder til videre spørgerunder, og får måske formidlet kontakt til andre af øens beboere via de første interviewpersoner.

Øens beboere finder hurtigt ud af, hvem vi er. Vi laver stort set alle aftaler enten ved at falde tilfældigt i snak eller henvende os direkte ved gadedøren. Der er stort set ikke formidlet aftaler gennem tidligere interviewede personer.

Der bliver lavet livsformsinterview i den udstrækning, situationen lægger op til det. Men i cirka halvdelen af interviewene har vi valgt at spørge mere alment til øen, dens indbyggere og mulige fremtid.

Alle aldergrupper er blevet repræsenteret i interviewene, og vi har ligeledes tilstræbt en så stor spredning på køn og erhverv som muligt.

Udover de kvalitative interviews får vi fælles rundvisning på smoltstationen, ser dansastovan, skolen, det nedlagte friluftsbad, deltager i en gudstjeneste i brødremenigheden - og går lange ture.

1.6 En vurdering af det indsamlede materiales værdi som kilde

Der er blevet gennemført kvalitative interviews med knap en tredjedel af øens faste beboere. Dem, vi har interviewet, har alle være imødekommende og venlige - der har været et par stykker, der ikke ønskede at blive interviewet.

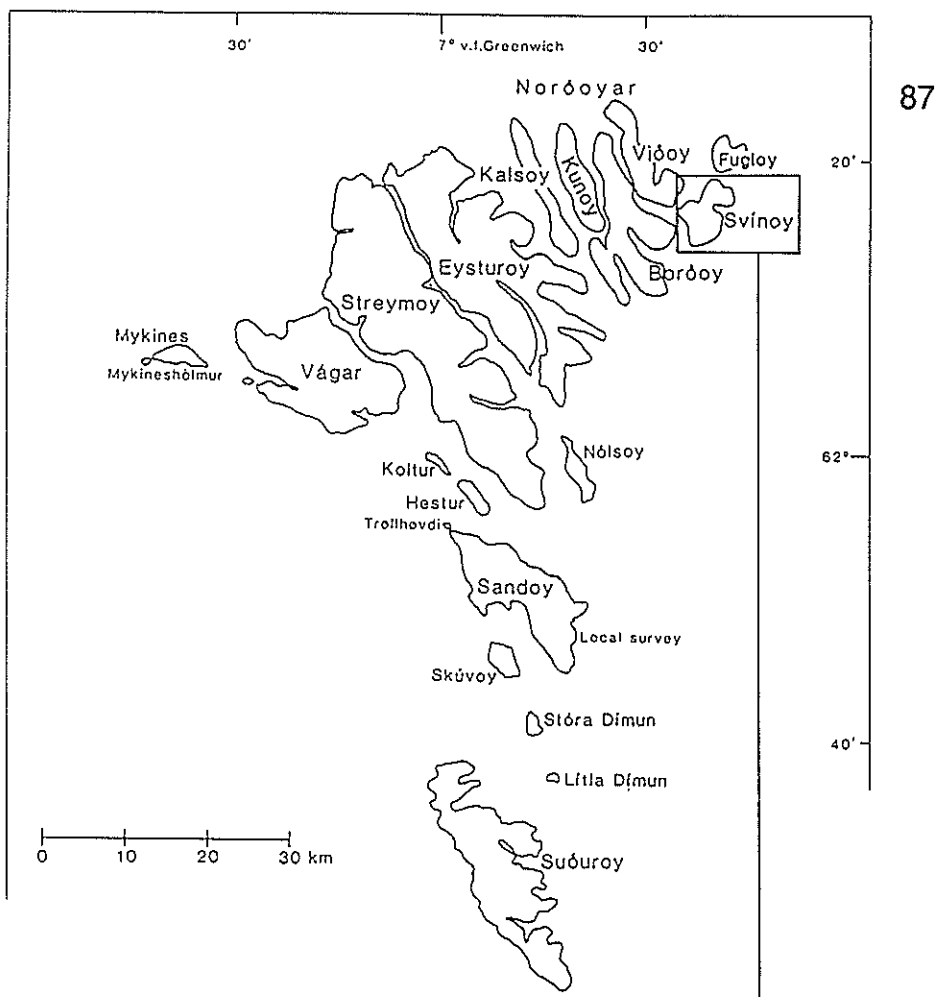
Som nævnt har vi søgt at tegne et så bredt billede af befolkningssammensætningen som muligt. Det er et gennemgående træk for vores interviewpersoner, at de har været væk fra øen i længere perioder. Måske har vi netop ikke fået fat i de personer, som fortrinsvis har opholdt sig på Svinoy. Det er måske de samme personer, som også kvier sig ved at tale dansk - og derfor holder en afstand til os. Der er mindst et eksempel på et dobbeltinterview, hvor sprogbarrieren bevirkede, at det kun var den ene, der sagde noget.

Vi har ikke gennemført livsformsinterview med alle interviewpersoner - eller prøvet at "presse" det igennem. Men gennem en bredere snak om bygdelivet kan vi alligevel stykke en stor del oplysninger sammen, som indgår i livsformsinterview. Her tænkes på følgende grupper af spørgsmål:

familiesituation - livscyklus - dagscyklus - årscyklus - socialt netværk i bygden - gøremål i hjemmet.

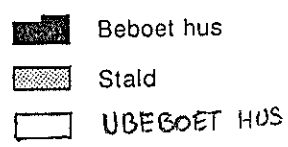
På spørgsmålet om interviewpersonens ønske om at blive/flytte fra bygden er vi stødt ind i reaktionen, at det er et lidt "overflødigt" spørgsmål. Det handler ikke om et personligt valg, men som flere personer udtrykker det: det kommer som tingene falder.

Generelt må vi ikke glemme, at oplysninger meget nemt kan sive rundt i bygden. Hvad der måske er ganske neutralt for os i farten, kan blive en oplysning der kan være generende at komme ud med i et samfund, hvor man går op ad hinanden og skal leve med hinanden - uenigheder til trods.

Heimatkundstreifung
(Gedruckter)

+

3. Svinøys natur, mennesker og produktion

Fra tid til anden hænder det, at strømforholdene eller fremfor alt at vindforholdene er så gunstige, at kutteren fra Hvannasund lægger ind til den af øens to landingssteder, som er anlagt lige neden for bygden. I så fald får man den syd-østlige tur rundt om Svinøys sydlige del, hvilket viser øen vekslende fra stejle fuglefjelde til græsbeklædte skråninger der lyser mere grønt end, forekommer det, noget andet sted på øen.

I langt de fleste tilfælde går kutteren dog den anden vej rundt til landingsstedet på den vestlige side af øens lavning, der deler "svinets" måske lidt over-proportionerede "hoved" fra resten af "dets krop". Fra denne side ser man hverken mange fugle eller særligt meget af de grønne farvenuancer, der ellers kendetegner den færøske naturskønhed. Øens farvespektrum forekommer herfra nærmest at spænde fra gråt til brun, og dette indtryk forrykkes ikke ved, at det eneste tegn på liv, når man træder op på den øde stenmole, er den røde traktor som kommer ned for at hente hvad det nu end er, som folkene fra kutteren laster op på molen for de vuggende skvulp, der den dag venligt nok ikke truer med at kvase den lille samling træ og metal, kød og blod op imod stenen og klippen.

Når man så begynder at gå ud af den lille asfalterede vej i stor tiltro til at man snarest skal få den lille bygd i syne, afløses det grå-brune billede af indmarkens grønne bælte, der følger os og den lille sorte strimmel asfalt hele vejen ned til den anden vig, hvor bygden da ganske rigtigt osse dukker op. Undervejs har vi passeret et par får, der bogstaveligt talt "hænger i laser" samt et ihærdigt nybyggeri af op til flere bygninger. Første gang vi kom gående denne vej til bygden, havde vi overnattet i Norddepil/Hvannasund, og indtrykket herfra kontrasterede i høj grad det som fremsprang fra den lille Svinøy-bygd. Norddepil var materielt ganske ramt af udkants-stagnation, og de fleste huse havde ikke fået nyt blod tilført i deres årer af træ efter at vinterstormene år ud og år ind havde tappet dem herfor.

Hvannasunds nybyggeri med de større og mere moderne huse faldt dårligt sammen med Bordoy's cirkus-dale og Vidoy's skråninger. Bygden på Svinøy forekom at have lige den den rette modgift parat til et par øjne inficeret af rejsetræthed efter at have taget på "tværs" af Færøerne på under een dag. Der var ikke mange nye huse, måske et enkelt eller to, men de ældre huse var velholdte, selvom nogen af dem var fra opsvinget ved århundredeskiftet. Og deres placering var støbt harmonisk ind i skråningen fra vigen op imod den gennemskærende lavning på en sådan måde, at det dannede små gyder, der gav et forfriskende strejf af uoverskuelighed.

Svinoy hører til blandt de nordligste  er. Den ligger lidt syd for Fugloy og adskilles fra denne ved det strømfyldte Fugloyarfj rdur. Bygden på Svinoy ligger ved en vig på  ens  stkyst og her 60 indbyggere. En dalsænkning, der ligger 34m over havet deler  en på tværs. På den sydlige del af den 27,35 km²   ligger  ens højeste fjeld Havnartinn dur på 587m.

Der er ikke broforbindelse til andre  er og  en er derfor forholdsvis isoleret fra det nærmeste regionalcenter Klaksvik.  ens beboere er meget afhængige af vejret, når de skal til og fra Svinoy. Specielt om vinteren indstilles den daglige sejlads ofte på dårligt vejr. Det kan vare i op til flere uger. Mange af beboerne er tilknyttet Klaksvik på den ene eller den anden måde. Nogle har familie her, fordi det har været muligt at finde arbejde her, andre har hus her foruden det på Svinoy og endnu andre kommer hertil i en ung alder for at gå i skole.

Da bygden på Svinoy er lille er der kun en asfalteret vej fra det ydereste landingssted til bygdens midte. Herfra er der et par mindre asfalterede veje, som løber så langt der er huse. Dette gør at der ikke er brug for andre biler end dem der benyttes af smoltstationen, k nmanden og de to kongsbønder. Bygden er ikke større end at man nemt kan komme rundt til fods.

Der er en sejlads til  en dagligt. B den der er en gammel fiskekutter fra Hvannasund, ligger til ved 11 tiden og sejler så videre til Fugleoy. Herefter kommer den tilbage til Svinoy ved 11.45 tiden. B den er stor nok til at fragte et begrænset antal varer/byggemateriel og ca. 20-30 mennesker. De to landingspladser   som ligger i bygden og én som ligger på den modsatte sideaf bygden (ca. 2km) er begge s  små at der kun er plads til den ene b d.

Beboerne har dog en anden transportmulighed, nemlig helikopteren, som blev indført som forsøgsordning i 1983. I 1984 blev den en permanent ordning. Den kommer 3 gange om ugen: søndag, onsdag og fredag eftermiddag. Helikopteren flyver til Klaksvik og Torshavn.

3.1 Naturmæssige produktionsbetingelser

Svinoy's naturmæssige ressourcer er vandet og jorden. Der er rent og strømtfyldt vand omkring Svinoy, som giver gode fiskepladser. Grunden til at det ikke udnyttes mere end det gør, er at transporten af fisken væk fra Svinoy ofte er problematisk grundet det dårlige vejr. Det samme gælder udnyttelsen af jorden. Den bruges hovedsageligt til græsningsarealer til får. Der er en opdyrket indmark som bruges om vinteren og en udmark som bruges om sommeren. Man kunne godt lave yderligere opdyrkning af jorden til mere kvægdrift, men det er igen problematisk at komme af med mælken, da transporten til majeriet er så ustabil pga vejret. Der eksisterer ingen særlig støtte eller garantiordning for mælkeleverandører i fjerntliggende øer eller bygder.

Man har dog formået at udnytte vandet til andet end at fange fisk. Der er bla bygget en dæmning som leverer vand til bygdens smoltstation. Det er vigtigt at der er en god gennemstrømning af vand til smoltstationen og det er der ved Svinoy.

Man har i mange år inden der kom elektricitet brugt tørv til opvarmning. Der laves stadig tørv, men nu bruges det mere i tilfælde af strømafbrydelse.

Der er desuden et rigt fugleliv på Svinoy og fuglefangst har da også tidligere været en væsentlig del af føden. I dag er det i højere grad en hobby, da det ikke er en livsnødvendighed.

Desuden er der grind, som dog ikke må fanges på Svinoy. Men når der fanges grind ved Hvannasund får Svinoy sin del af udbyttet.

3.2 Projekter på Svinoy

Bygden er i gang med et nyt havneprojekt, som skal gøre det muligt for de lokale fiskere at fortøjre deres både i havnen i stedet for som nu at tage dem op på land hver gang de har brugt dem.

Det lader nu ikke til at dette projekt i den nærmeste fremtid kommer til at øge de offentlige transportmuligheder til og fra øen. Tværtimod er ideen med projektet at der skal fiskes direkte fra Svinoy. Fiskene skal kun delvist bearbejdes på Svinoy. De skal fryses og måske laves til saltfisk (klipfisk). Bygden betaler 15% af havnebyggeriet resten betaler landsstyret. Pengene til projektet er søgt gennem lagtinget (10 mill.).

Et andet projekt som kunne øge transportmulighederne til og fra Svinoy er ideen om en tunnel gennem det ene fjeld. Bygderådet har søgt om 20 mill kr til projektet, men forventer dog ikke at få penge pga den dårlige færøske økonomi.

En tunnel ville betyde at sejladsen til Hvannasund ville blive på et kvarter i stedet for en halv til en hel time. Det ville også blive muligt at sejle flere gange om dagen, da vandet på denne rute ikke i samme grad som den hidtidige rute er afhængig af vejret.

Man har yderligere planer om et havbrug ved enden af den nye tunnel. Det ville ligeledes skabe et behov for oftere og forskellige former for sejlads. Desuden ville et sådant havbrug skabe arbejdspladser og mere liv i bygden.

3.3 Bygderåd

De forskellige projekter der igang på Svinoy har sin grobund i bygderådet (kommunalbestyrrelsen). I en bygd af Svinoy's størrelse har rådet dog begrænsede funktioner. Det drejer sig især om diverse offentlige anlægs vedligeholdelse, f.eks. veje, kloakker, gadelys etc. Men det er altså også bygderådet som diskuterer diverse forslag og ideer til projekter og sender dem videre til Landsstyre. Således med skolen, som er startet igen, og som bygderådet skal stå for driften af. Rådet stod også for forsøgsordningen med helikopteren.

Det største nuværende projekt er havnebyggeriet. Dette projekt har gennem de sidste 25-30 år gentagne gange været rejst fra Svinoy's side overfor landsstyre. Først for 4 år siden blev det vedtaget. Dette projekt har som sagt mange

fordele for bygden. Bedre havn, bedre fiskemuligheder, fast beskæftigelse til 7-8 personer i 5-6 år, på længere sigt muligheder for at tiltrække nye tilflyttere til øen. Projektet er en slags bygdeoverlevelsespolitik fra bygderådets side. Det samme gælder ideen til en tunnel.

Bygderådet består af 5 personer, som vælges hvert 4. år. Man opstiller ikke på politiske lister, men som enkeltpersoner. Ifølge den nuværende formand Eydun Jacobsen er det ikke videre populært at sidde i rådet eller lade sig opstille hertil. Der skal tages nogle upopulære beslutninger og gives afslag til personer man kender meget godt og møder hver dag. Selv er E. Jacobsen blevet opstillet og valgt medens han var på søen. Man er tvunget til at sidde i rådet i mindst to valgperioder, altså 8 år.

Skatteprocenten på Svinoy er på 11%, hvilket er meget lidt (eksempelvis har Torshavn 17%). For ca. 10 år siden skulle rådet opkræve og beregne disse skattekrone, men det er nu overgået til det administrative mellemniveau, Sysslet (amt). Desuden betales 33-50% til landsstyre.

Pengene bruges for tiden især til havnebyggeriet, som bygden skal betale 15% af og landsstyre resten. Men projektet er stort set selvfinansierende for bygderådet, da de ansatte på byggeriet bosætter sig på Svinoy og betaler sin skat her, hvor de ellers ville søge arbejde udenfor Svinoy og skattekrone forsvinde.

Regnskabet bestyres af næstformanden Frødi Thomsen for 10.000 kr pr år. Dette revideres i Torshavn.

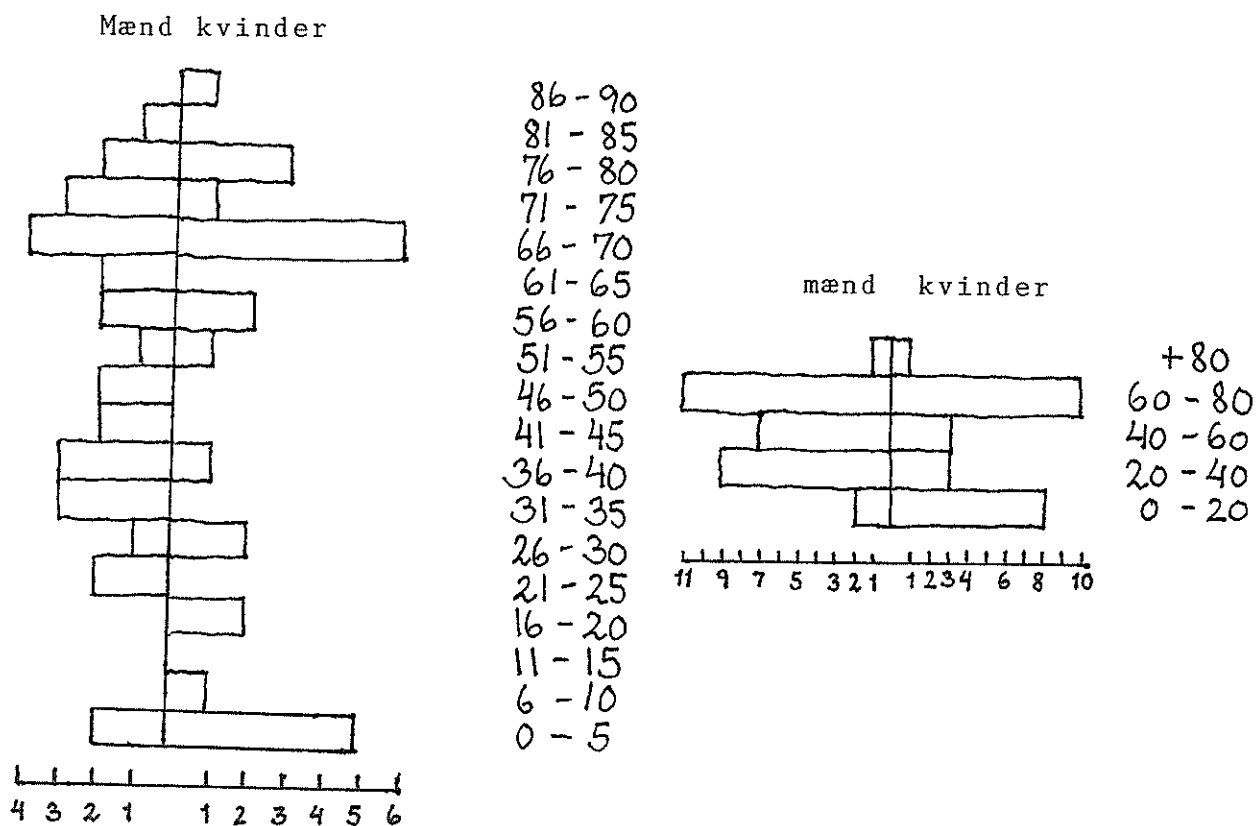
Der skal nedsættes et bygderåd i hver bygd, men der er ingen tvang mht deres aktivitet. Ifølge formanden eksisterer der ingen regler og vedtægter for et bygderåd, så det er op til dem selv hvor aktive de ønsker at være.

Svinoy hører under norderøernes syssel. Det er herigennem at ansøgninger om fælles projekter for norderøerne søges. Sysselmanden som er bosiddende i Klaksvik fungerer som overmyndighed og politimand.

Til trods for bygderådets begrænsede funktioner, må det siges at have stor betydning for udviklingen i bygden. Det er bygderådet som er primus motor mht igangsætning af diverse projekter. Og eftersom der ikke stilles krav om aktiviteter i bygderådet er bygden meget afhængig af initiativrige personer. Desuden bliver projekter som havneprojektet mødt med velvilje i landstyret fordi det fremmer bygdens overlevelsesmuligheder.

3.4 Svinoy's befolkningsgrundlag

Efter at have beskrevet de naturmæssige betingelser for produktion på Svinoy og den måde Svinoy-boerne har forvaltet de politiske muligheder for at udforme beskæftigelsen og erhvervene bygderådet, er spørgsmålet nu, hvad det er for nogen mennesker, der finder på at bo på en klat ø midt uden i Nord-atlanten? Ja, de er færinger og de er småbygds-beboere, hvilket, rent statistisk set, gør dem til for størstepartens vedkommende til hovedsageligt folkepensionister. Men derfor ligner bygden alligevel ikke et plejehjem, forstået på den måde, at det er ægtepar der klarer sig selv, eventuelt med assistance fra en af børnene, sædvanligvis en søn. Lad os kaste et blik på statistikken, hvad angår aldersfordelingen i en grafisk fremstilling:

KILDE: Udarbejdet på grundlag af materiale fra Jukin Olsen
(Matrikelstovan - Torshavn)

Disse mennesker fordeler sig på 26 husstande, hvilket efterlader 20 huse til at stå mere eller mindre tomme. Det karakteristiske her er ikke blot den relativt store andel af 60-80 årige, ca. 38%, men også kvindernes andel blandt de erhversaktive aldersgrupper, som er ned på ca. 27%. Dette forhold medfører naturligvis osse sociale konsekvenser, da "rest-gruppen" af mænd i disse aldersgrupper ingen, dvs. reelt ingen, chancer har for at finde en samlivspartner på øen (størsteparten af kvinder under 20 er som vist mellem 0 og 5 år)

Imidlertid er det ikke altid, hele året rundt, at man finder disse 58 fastboende Svinoy-boere på selve Svinoy. Om vinteren er der knap så mange, hvilket må skyldes at nogle rejser ind til Klaksvik eller Tórshavn, hvor de enten selv har et hus eller måske bor hos nogle familie, sikkert børnene. "Vores officielle kilde" opgiver endvidere 5 som bor på øen i visse regelmæssige perioder, nemlig 3 pensionister, en midaldrende mand og hans hustru - men derudover kommer et par gymnasieelever hjem i weekenden, for det meste, og i hvert fald i ferierne. I sommerferien strømmer der osse en hel del familie til, som bor hos deres ældre slægtninge eller i de tomme huse, hvoraf i det mindste de 4 bliver brugt permanent i denne egenskab. Mange af disse sommergæster kommer fra Danmark og holder på denne måde kontakten ved lige med Færøerne og med Svinoy. "Vores officielle kilde" angiver at der til tider i sommerperioden kan være op til 3 gange så mange som der normalt er, hvilket også skyldes, at færøske turister tager til Svinoy, som "er en yndet ferieplads om sommeren kendt for sit gode vejr. Der kommer mange ... som gør et kort ophold (...) fra eet par dage til en uge."

3.5 Erhverv på Svinoy

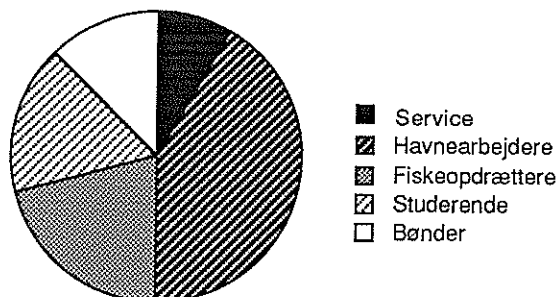
For ikke så lang tid siden var det havdybet, der gav og tog Svinoy-boerne, som om det virkelig havde en guddommelig ret til at lade sin lunefulde vilje bestemme over menneskenes skrøbelige symbiose af bevidsthed og legeme. Men vibrationerne fra den bue der sender tidens pil afsted var ikke gunstige for arbitrære vejr-guder, og udviklingen har ikke efterladt mangel på en erhvervsfisker på Svinoy. I vores erhvervsstabel findes 4 personer, der står opgivet som "havets mænd", men det er deres officielle status - midlertidigt, dvs. reelt, er de ansat ved havnebyggeriet.

Tabel 1: Erhvervsstatus og -fordeling.

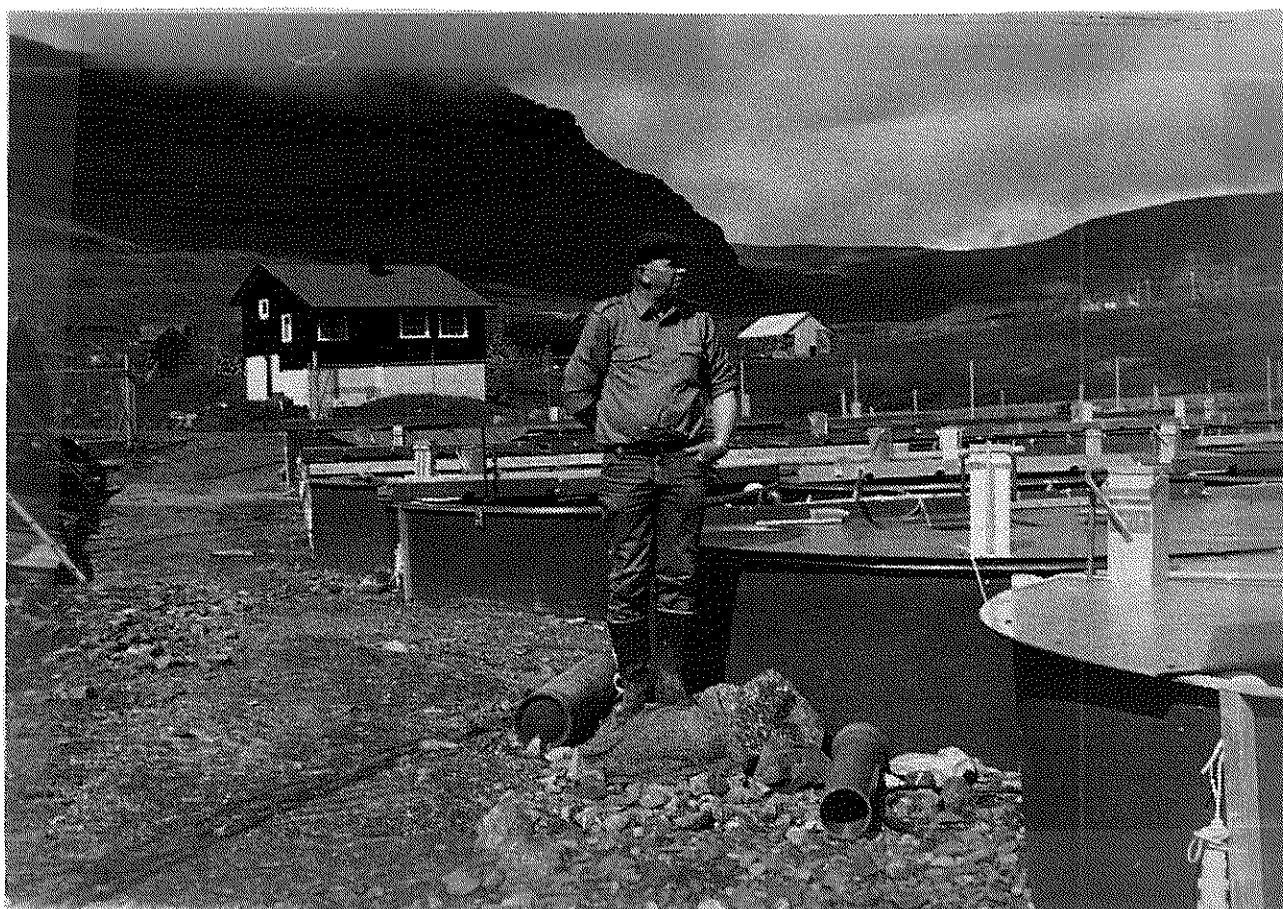
	I alt	mænd	kvinder
Folkepensionist	20	9	11
Styrmand	2	2	-
Fiskeopdrætter ("smoltist")	5	5	-
Fisker	2	2	-
Arbejder	4	4	-
Hjemmeplejerske	2	-	2
Studerende (inkl. gymnasiaster)	4	1	3
Invalidepensionist	1	1	-
Maskinmester	1	1	-
Bonde	3	2	1
Købmand	1	1	-
Sygeplejerske	1	-	1
Håndværker	1	1	-
Hjemmegående husmor	1	-	1
Do. (+ 'postmester')	1	-	1
Lærer	1	1	-
Børn og unge	8	2	6

Dette kan osse fremstilles på følgende grafiske facon, hvilket tillige indebærer en hensynstagen til den faktiske beskæftigelse for de i tabellen medtagne personer, som deri i visse tilfælde står opført under deres uddannelse, når ingen anden beskæftigelse er kendt:

Figur 3:

Reelt kan man derfor operere med 3 erhverv som forsørger Svinoy-boerne: Havnebyggeriet, smoltstationen og landbrug. Da det forømtalte havnebyggeri er kommunens/bygderådets eneste mulighed for at sikre indbyggerne arbejde, er man meget fleksibel med hensyn til ansættelser, og forsøger at aftage den arbejdskraft, der ønsker det (uheldigvis er det jo decideret-kulturelt mandearbejde, så det sætter visse begrænsninger). I denne sommer 1989 var der ca. 14 medarbejder på havnen, dvs. inklusiv feriejobs, o.l. - men normalt er der kun en 7-8 stykker. Byggeriet hører under en entreprenør-afdeling under landsstyret i Tórshavn, som har mange ingeniør-medarbejdere til at stå for projekteringen. En gang om ugen kommer en ingeniør på besøg og efterser sidste uges arbejde, tilrettelægger derefter næste uges. Til daglig er det den lokale bygderådsformand, der er tømreruddannet, som leder arbejdet.

Jens Justinusen, smoltstationen

De fleste af arbejderne ved havnebyggeriet havde tidligere været ansat ved opførelsen af smoltstationen og en dæmning til dennes vandforsyning. Dette var færdigt i juli 86 og

siden har smoltstationen beskæftiget en 5-7 Svinoy-boere. Arbejdet består hovedsageligt af kontrol af måleudstyr, som registrerer vandtemperatur og iltprocent; generelt i overvågning af anlægget. 3 af de ansatte har natlige vagter, hvor de bliver ringet op af alarmsystemet hvis temperaturen eller ilten kommer på faretruende mængder. Disse vagter haves for en uge af gangen og går på skift imellem de tre. Stationen solgte lidt under 300.000 stk. smolt i år, men de håber på at kunne få lov til at afsætte på imod 500.000 til næste år.

Derudover er der to 'heltidslandbrug' på øen, begge (naturligvis) drevet på kongsjord. Hvor det ene er decideret familiebrug omhandlende faderen til svigerdatter, er det andet "et solo-projekt", med 3 malkekøer overfor 'familiebrugets' 8 og planerede 20 stk. kvæg. Men ellers forsørger øens får, i hvert fald på bidragsbasis, så godt som alle øens familier. Der er på Svinoy 32 3/4 mark, og da der må gå 2 moderfår pr. gylden (der svarer til 1/16 mark) kan der gå op til 1024 får plus lam på haugen om sommeren.

Får på svinoy

Omend landbruget er knapt så tids-strukturerende som tidligere, hvor mændenes langfarts-ture blev lagt i vinterhalvåret hvor jorden og fårene ikke behøvede nogen videre pasning - bliver havnebyggeriet dog stoppet i oktober, hvor lammene slagtes. For de jordejere der ikke driver heltidslandbrug, er der udover slagtingen kun pasning af fårene, hvorunder der hører slåning/høstning af græsset på indmarken, og tørringen af dette til fårenes vinterfoder. Fodringen af fårene, som altså primært foregår i vinterhalvåret, hører med til de daglige gøremål i dette tidsrum, men tager vel ikke mere end et kvarter til en halv time. Som nævnt ser det ikke ud til at fårene bliver klippet selvom det var høj-aktuelt på det tidspunkt hvor vi var på øen. Flere af de interviewede bygdeboere medgav da også, at det ikke var "altid", at fårene blev klippet. Fårepasningen omfatter osse et vist kollektivt opsyn med dyrene, og fra tid til anden om at komme et nødstedt får til undsætning.

Det hænder også, at dørene til de små skure går op, og små både bliver trukket ned og sat i vandet. Så går turen ud til de gamle fangssteder, hvor mange af de ældre bygdeboere tidligere tjente til livets ophold. Dette foregår sådan noget som een gang i måneden, når vejret, arbejdet og fisken tillader det. Distribueringen af fisk dækker i en rimelig udstrækning beboernes efterspørgsel, hvorved de er så godt som selvforsynende på dette område.

Der er også visse offentlige servicefunktioner der varetages af visse af bygdens indbyggere og som nærmest har karakter af halvtidsjob. Der er postkontoret, fragtning af gods fra landingsstedet, her fra efteråret også en skolelærer, samt naturligvis det administrative arbejde hørende under Svinoy kommune, som dermed osse disponerer over nogle feriejobs til de unge. Centralt står ligeledes købmandsforretningen, der nærmest også kan betragtes som en offentlig servicefunktion, da det er øen eneste forretning og dermed forbindelsesled til resten af det færøske samfunds pengeøkonomiske varecirkulation. Men der er jo heller ikke basis for meget handel med Svinoy's fastboende indbyggere.

1) De statistiske oplysninger i dette afsnit stammer fra Jukim Olsen, matrikelstovan.

2) Jvf. note 1.

4. Svinøys historie

Først i dette afsnit vil vi vise udviklingen i befolkningstallet på Svinø fra 1890-1989. Dernæst vil vi fortælle om hvordan folk ernærede sig fra 1912-1989, og om arbejdsfællesskabet før og nu.

Befolkningstallet på Svinø fra 1801-1987

1801		47 ialt
1840		72 -
1860		90 -
1890	56 mænd og 68 kvinder	124 -
1901		165 -
1906	87 mænd 83 kvinder	170 -
1911	104 mænd 83 kvinder	187 -
1916	109 mænd 91 kvinder	200 -
1921	107 mænd 97 kvinder	204 -
1925	112 mænd 102 kvinder	214 -
1930	99 mænd 111 kvinder	210 -
1935		214 -
1945	111 mænd 87 kvinder	198 -
1950		174 -
1955		176 -
1960	83 mænd 63 kvinder	146 -
1966	70 mænd 47 kvinder	117 -
1970	61 mænd 48 kvinder	109 -
1974		105 -
1977		91 -
1986		67 -
1987		61 ialt

Kilde: Trap Danmark, Landsbiblioteket i Thorshavn.

Fra 1847-1860 var der en jævn befolkningstilvækst. Fra 1860-1911 var der en stor vækst i indbyggerantal på Svinø, og at dette fortsatte indtil 1935. Hvis vi lytter til vore kilder ser vi at befolkningstilvæksten nok skyldes at folk fik mange børn og at tiderne var så gode at mange folk blev på øen. Fra 1935 faldt indbyggerantallet jævnt indtil 1966. Hvilket sikkert skyldes at folk begyndte at flytte fra øen pga. mangel på arbejde. Men dette blir først rigtig synligt i perioden 1960-1987.

Som baggrund for at forstå befolkningsudviklingen skal der her inddrages lidt historie om Færøerne. I 1856 blev danskernes handelsmonopol på Færøerne ophævet. Den fortjeneste som færingerne fik af dette blev investeret i brugte britiske fiskeskibe, man kaldte dem slupper. Oftest var det en købmand og skipper som i fællesskab ejede skibet. Denne udvikling medførte at der blev arbejde til jordløse og de små bønder på skibene. Dette gjorde det muligt at ernære den voksende befolkning. Dette må tages i betragtning når man se på befolkningsudviklingen.

Det er desuden iøjnefaldende at der generelt har været flere mænd end kvinder på øen. I Simon Hansens bog om Svinø kan vi også se at kvinderne ofte har været ældre end deres

mænd. Fra 1945 og i årene op til 1970 er der i forhold til mændene forholdsvis færre kvinder, hvilket nok skyldes at mange er rejst væk fordi der ikke har været arbejde til piger. I det hele taget skyldes underskuddet af piger nok at mændene pga. jorden og fårene har været tættere tilknyttet øen og er derfor blevet.

Om befolkningssammensætningen kan siges at der idag bor mange midaldrende og ældre på øen, om sommeren er der også mange unge, som ikke har fast bopæl her. Der er til gengæld ikke ret mange 30-40 årige, altså typiske børnefamilier. I det hele taget er der en del enlige på øen også i den giftefærdige alder !

4.1 Erhverv omkring 1911-1934

En vigtig indtægtskilde for folk på øen på dette tidspunkt var de fiskeskibe som lossede fisk på Svinoy om sommeren. Vi ved ikke om det enten var skibe fra Svinoy eller udefra, eller begge dele som lossede fisk på øen. Det var et meget arbejdskrævende arbejde at have. Fiskene blev vasket og tørret på klipperne til klipfisk, hvorefter de blev sendt videre til den store verden (Spanien) Men disse fiskeskibe holdt op med at komme i 1934. På Svinoy blev der istedet lavet tørrehus til fiskene, og idag tørres og saltes fisken ombord på skibene.

Det var kvindernes arbejde at vaske og tørre fiskene. Deres arbejde bestod derudover i at spinde, væve og strikke og sy familiens tøj og passe deres børn. Familierne havde jo som før nævnt ofte en stor børnefolk.

De fleste familier havde får og noget jord. Nogle havde køer, andre fiskede fra øen. Før anden verdenskrig fangede man fisk i en afstand af 3-4 sømil øst for Svinoy. Nogle vel de få kunne ernære sig selv og familien ved dette arbejde og mange mænd måtte derfor tage ud og fiske på langfart eller fjernfiskeri. De var derfor kun hjemme en del af året, så ofte har børnene måtte hjælpe en del til. Peter Danielsen (77 år) fortæller at han efter skoletid måtte hjælpe forældrene med jorden, høet og fårene. Regina Solvoy (76 år) hjalp til med at hente tørv eller arbejdede med fiskene.

Regina Solvoy er enebarn og voksede op hos sin mor som var blevet enke da Regina var 1 år. Bedstemoderen boede også hos dem. De klarede sig godt de fik lidt penge fordi faderen var forsikret og resten af familien hjalp til med kartofler osv. Moderen syede tøj til folk, vævede spandt og arbejdede i fisk om sommeren.

Opsummerende kan vi sige at mændene var væk en stor del af året, og at der var meget arbejde til kvinderne dengang pga. arbejdet med fiskene, siger Regina, og det var det

samme arbejde som i de større bygder, men at der i Klaksvig ikke var så meget arbejde, byen blev først senere til en vigtig by for fiskeriet. Udover arbejdet udenfor hjemmet som lønarbejdere med fiskene, havde de en del børn at passe. De lavede al tøjet selv, passede fårene, jorden og lavede tørv. Kort sagt man var selvforsynende med mange ting. Børnene var også meget med i arbejdet. De gik i skole i 7 år og drengene kom så ud, og fiske pigerne kom gerne i huset oftest et andet sted på Færøerne, før de blev gift og nogle flyttede tilbage til øen, men mange blev også.

4.2 Erhverv omkring 1934-1955

Under anden verdenskrig tjente man på Færøerne mange penge på at sejle til England med fisk. De fisk der blev fanget af Svinoyboerne blev hver dag sejlet til Hvannasund (en tur der ca tager 1 1/2 time)

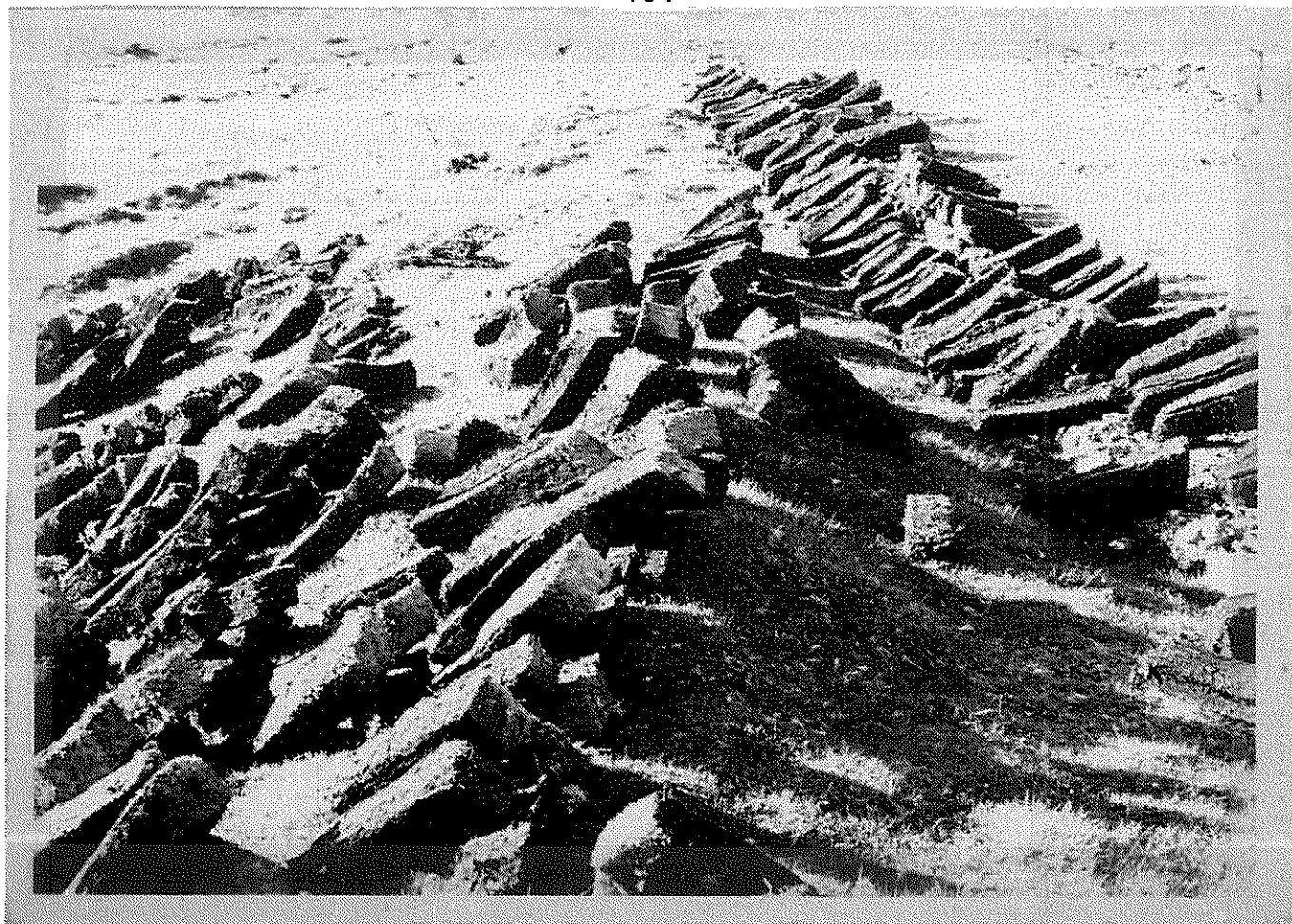
Efter krigen flyttede mange pga. mangel på arbejde. Som Hanne Hervør siger, dem som blev var nogen som havde jord.

Selvom mange familier var næsten selvforsynende var det ikke nok. Regina siger at det var svært for hendes mand at få arbejde da deres børn var små, og de overvejede at flytte selvom de ikke havde lyst. Så selvom man på mange måder var selvforsynende var det alligevel nødvendigt med en indkomst som blev udbetalt i penge.

I denne periode havde Regina små børn og var alene med dem i lange perioder når manden var på havet. Han var på langtur til Grønland og var ofte væk fra april til september. Regina lavede ikke bare tøj til hele familien hun syede også for andre og strikkede færøske trøjer til at sælge. Når børnene kom hjem fra skole var de ude og lege eller lavede lektier. Når manden var ude og sejle var det drengenes arbejde at hente tørv, ellers var der ikke noget arbejde til dem. Her er der altså en tydelig generationsforskel idet der i Reginas barndom var mange opgaver som børnene skulle hjælpe til med.

4.3 Erhverv og udvikling på Svinoy 1955-1989

I forbindelse med interviewet med Peter Danielsen Jr. fik vi oplyst at telefonen kom til Svinoy i begyndelsen af 50'erne, og at den første bil kom dertil i 1952. Elektriciteten kom for 21 år siden altså i 1968. Dog har de fleste stadig udover elkomfur et gammeldags komfur, hvor man kan bruge tørv. Dette fordi der ofte er strømsvigt, men også fordi de ældre beboere hårdnakket påstår at julestegen ikke blir ligeså god i en elovn. Indtil 1950'erne blev der gravet tørv i større stil 2 steder på øen. Da vi var på øen så vi tørv ligge til tørring.

Peter Danielsen Jr. (46 år) har sejlet i 30 år. Først med kutter, senere med hvalbåd og sidst på fjernfiskere til New Foundland, Novo Scotia. Han vendte tilbage til øen for 3 år siden for at tage sig af faderen, og fik så arbejde på havnen.

4.4 Arbejdsfællesskab og samvær før og nu

Regina siger om samværet på øen idag at man går mindre på besøg end i gamle dage. Dengang havde man strikkestrømper med og sad hos hinanden og strikkede. Hun ved ikke hvorfor de ikke gør det mere. Der var mere arbejde på Svinoy førhen, og derfor havde man måske mere med hinanden at gøre.

Udskiftningen af jorden skete i haugen i 1979 og i bøen i 1971, her blev jorden lagt sammen og arbejdet på den blev effektiviseret. Kvinde, 25 år, siger at med udskiftningen forsvandt en del af det gamle arbejdsfællesskab, idag er man kun fælles om at klippe fårene. Ellers ordner hver familie arbejdet for sig. Svinoyboerne sagde jo også at det ikke var hvert år at fårene blev klippet. Dette skyldes dels at ulden ikke længere har nogen økonomisk betydning idet spinderiet i Gøta ikke tager imod ulden (og de kan ikke betale en "ordentlig" pris for den) desuden spinder og strikker man heller ikke længere på Svinoy. Når man fisker sker det sammen med familie eller venner og man deler så fisken mellem sig.

Om samværet på øen idag siger Peter Danielsen Jr. at det kan være lidt kedeligt om vinteren, da er der kun 20-30 mennesker. Men de besøger hinanden og han kommer godt ud af det med alle. Om sommeren når familierne er på besøg mødes man på vejen, på havnen og hos hinanden og er oppe til langt ud på natten, om vinteren slutter dagen tidligt ved 22-23 tiden.

Heri, som er 33 år, synes samværet har ændret sig meget siden han var dreng, fordi der dengang var en del unge. Da var man tit nede i dansestovan, som stod åben til afbenyttelse på hverdags aftener, nu ser man mest TV. I gamle dage mødtes byens mænd altid om aftenen på havnen eller i gaderne for at snakke, idag kommer der ikke nær så mange (der bor jo heller ikke så mange mere!) Man snakker om dagens arbejde, fiskeri og fortæller især gamle sømandshistorier, men ikke meget om politik. Desuden snakker man om gamle traditioner. Da vi var på øen, så vi ofte mændene stå og snakke henne på hjørnet, de havde jo også rigtig fået noget at snakke om.

Arbejdsfællesskab i bygden

5. Strukturering af interviews

Vores ledende spørgsmål er følgende:

Hvordan har bygdelivet ændret sig set med interviewpersonernes øjne, og hvad betyder det for deres tilknytning til bygden - dvs. om de har lyst til og mulighed for at blive på Svinoy ?

5.1 Den enkeltes tilknytning til erhvervsfunktioner på Svinoy

Alle interviewpersoner giver udtryk for, at det er alt afgørende for Svinøys fremtid og deres personlige tilknytning til øen, at der er mulighed for at få arbejde.

Vi mener derfor, at man kan dele interviewpersonerne op i forskellige grupper alt efter deres erhverv på Svinoy. Interviewpersonerne kan deles op i tre grupper udfra deres erhvervstilknytning:

1. Under uddannelse, har familieband/socialt netværk på Svinoy:

to mænd på 21 og 33 år, tre piger på 25, 19 og 17 år.

2. Har valgt at have et erhverv i bygden som deres nuværende hovedindtægtskilde:

6 mænd på 31, 56, 61, 38, 46 og 31 år.

3. Pensionerede Svinoyboere:

to mænd på 76 og 70 og en dame på 77 år.

Vi har opstillet nogle yderligere variable for tilknytning til øen på kryds og tværs af erhvervsfunktion på øen:

køn, alder, erhvervsstatus (selverhvervende, lønarbejder, servicesektor, pensionist) familieforhold (gift/ugift osv.)

Den skitserede opdeling af øens indbyggere (interviewpersonerne udgør de væsentlige baggrundsvariable for at forstå og beskrive indbyggernes forskellige tilknytning til øen)

5.2 Tilknytning til øen - lyst og mulighed for at blive på Svinoy

Vi deler begrebet "tilknytning" ud i følgende underpunkter:

1. Sociale bånd. Alle på Svinoy stammer fra øen og har mere eller mindre familiære bånd til hinanden gennem mange generationer.

2. Arbejde. Som allerede nævnt er det hovedårsag til at folk vælger at blive eller flytte fra øen.

3. Jorden. Næsten alle har et stykke jord på øen. Selvom dyrkningen af jorden har et "hobby" præg er arbejdet med jorden/fårene en fællesaktivitet, der samler øens beboere og tidligere beboere. Tidligere eller fraflyttede beboere har måske en jordlod med eller uden hus på - og derfor en vis materiel tilknytning til øen. Flere af interviewpersonerne giver udtryk for at arbejdet med jorden/nærheden til naturen er en væsentlig kvalitet ved ølivet. Dvs. at forholdet til jorden udtrykker delvis en materiel nødvendighed, dels en livskvalitet.

Vi forestiller os at strukturere afsnittene i de tre punkter skitseret ovenfor. I de enkelte afsnit skal der bruges eksempler fra de forskellige grupper af interviewpersoner.

6.1 Arbejdet og Svinoy-boerne

Der er stor forskel på de tre generationers forhold til at arbejde på Svinoy. De pensionerede Svinoy-boere har deltaget i livet i bygden, da der var mange mennesker, og da enhver havde sin funktion for at livet kunne opretholdes. Den næste generation har oplevet skiftet til at leve af lønarbejde og ikke opleve gøremålene i bygden som livsnødvendige, men snarere som en form for hobby, her tænkes på småfiskeriet, fårene og jorden. Denne generation har hovedsageligt levet af langtursfiskeri. Mændene har været væk i 3-5-7 måneder af gangen. Her har konerne haft en afgørende funktion idet de skulle sørge for hus, børn, får, jord m.m. Denne generation har hyppigt gået i skole i 7-10 år, enkelte har dog taget uddannelser. Den næste generation er de unge 17-25 årige, som nu uddannes i fag de aldrig vil kunne anvende på Svinoy, som f.eks. japansk.

I det følgende vil vi se på hvad de forskellige interviewpersoner mener om arbejdet som afgørende faktor for om de vælger at bo på Svinoy. Først ser vi på de unge, så mellemgruppen og så de pensionerede.

Generelt om de unge

De unge tager som sagt videregående uddannelser, som de ikke kan bruge på Svinoy. De giver alle udtryk for, at de gerne vil bo på Svinoy, men problemet er, at der ikke er noget arbejde, der svarer til deres kvalifikationer, men også at der er for få på deres egen alder, der bosætter sig på Svinoy. Hvis de vælger et job, hvor de kan bruge deres uddannelse, vælger de samtidig Svinoy fra som fast bopæl. Som en af de interviewede sagde:

"Bygden vil dø ud hvis der ikke bliver noget arbejde. Der vil kun være tre bondefamilier tilbage, resten vil kun komme til Svinoy i weekenderne. Mændene kan måske få noget arbejde i fiskeriet, men de er gamle og vil blive på Svinoy og passe deres får. De unge ville bo her hvis der var flere der bosatte sig her og hvis der var arbejde - ingen kan leve af får alene."

kvinde, 19 år

Spørgsmålet er om det overhovedet er muligt at leve som selvforsynende på Svinoy i dag. De unge ville måske uanset uddannelse blive tvunget væk fra øen med mindre de valgte at leve af overførselsindkomster.

Det, at de unge allerede af en alder af 12-13 år skal gå i skole i f.eks. Klaksvik, betyder, at de mister noget af tilknytningen til Svinoy. De kommer dog som regel hjem i weekenderne, det gælder også når de kommer i gymnasiet. På spørgsmålet om, hvorfor de tager hjem i weekenderne svarede en af de interviewede:

"Jeg har en eksamen, jeg skal også bruge den til noget".
mand, 21 år

Han skal læse medicin i København og ved, at den eksamen vil han ikke kunne leve af på Svinoy. Der er en tendens til at de unge uddanner sig væk fra Svinoy, de opdrages ikke som tidligere til at fortsætte livet i bygden. Der er ikke længere livsnødvendige funktioner, som skal læres for at overleve. De ældre kan få pension og maden kan købes i supermarkeder.

Modsætningen mellem ønsket om uddannelse og ønsket om at bo på Svinoy

Man får det indtryk, at åndens arbejde værdsættes mere end håndens. En kvinde på 17 år sagde, at hun har vidst siden hun var lille, at hun ikke ville kunne få arbejde på Svinoy:

"Man kan godt få arbejde, men ikke noget godt. Man kan få groft arbejde, men ikke kontor og sådan, det eksisterer simpelt hen ikke.."

Hun tog i gymnasiet - ikke fordi hun specielt kan lide at gå i skole, men fordi "man må have en uddannelse for at få et godt job." Hun vil godt på kontor eller lignende. Hun vil helst bo og arbejde på Svinoy, så hvis der kunne skabes nogle arbejdspladser, ville hun bestemt komme tilbage.

En kvinde på 19 år kunne også godt tænke sig at bo på Svinoy, men hun vil ikke have et hvilket som helst arbejde. Hun vil bruge sin uddannelse til noget. Hun vil videreuddanne sig. Måske vil hun læse færøsk med bifag i historie på færøernes universitet. Men nu vil hun arbejde og tjene penge til at rejse for. Hun vil gerne i Kibbutz i Israel eller til New Zealand.

En kvinde på 25 år oplever ligeledes modsætningsforholdet mellem sit valg af uddannelse og sit ønske om at bo på Svinoy. Hun læser japansk og ved at det er ret usandsynligt at hun kan bruge sin uddannelse på Svinoy, "men det er ikke noget man vælger, det kommer som mulighederne falder".

Opsummering

De unges valg af bosted lader til at være tæt knyttet til skole og erhverv. Eftersom mange uddannes til arbejde, som ikke findes på Svinoy og måske ikke engang i pendlings afstand (i tilfælde af den nye tunnel), flytter de fra øen. De mener alle, at der skal erhverv til øen for at den ikke skal uddø. Problemet her må nok siges at være at den type af jobs, som måske kunne skabes på Svinoy, er jobs som almindeligvis bestrides af ufaglærte. Så selv om der kommer jobs kan det ikke indfri de unges forventninger. Som forholdende er nu bruger de unge øen om sommeren til at få arbejde. De er altid sikret arbejde i deres sommerferier.

Generelt om mellemgruppen

For denne gruppe er det i høj grad arbejdet, der betinger deres valg af bosted. Der er dog enkelte, som selv har startet noget op for fortsat at kunne bo på Svinoy og kunne forsørge sig selv. Det er dog også i høj grad det uformelle arbejde, der gør det attraktivt at bo på Svinoy, fuglefangsten, småfiskeriet, fårene og jorden.

De fleste af mændene er tidligere langtursfiskere. De er vant til isolationen på havet og trives fint med det stille liv i en bygd som Svinoy. Det er desuden meget billigt at bo på Svinoy. Man er selvforsynende med mange varer, fårekød, fisk, grind, fugle, æg, mælk osv. De fleste har store kummefrysere, som er fyldt godt op. At de har disse råvarer på øen begrænser deres udgifter til mad. Desuden er mange af husene gratis at bo i, da de er betalt af tidligere generationer, da husene ofte går i arv. For en af de interviewede syntes 500.000kr ikke af meget, til trods for at han har et job på havnen. Han er tidligere langtursfisker og det har tilsynendeladende givet godt. Det betyder blandt andet, at pga de lave leveomkostninger på øen er det muligt med en almindelig indtægt at leve ret godt.

At klare sig selv

For en kvinde på 60 år skyldtes valget af bosted ikke hendes erhverv men Svinoy. Hun og hendes mand arvede noget kongsjord så derfor bosatte de sig på Svinoy. Hun er uddannet sygeplejer og arbejdede da også som sådan nogle år. Da dette ikke længere var muligt, fandt hun på noget andet, nemlig at åbne en købmandsforretning.

En mand i 50'erne startede smoltstationen da han havde solgt sin fisketrawler. Stationen har ikke fået nogen form for offentlig støtte og han har da heller ikke søgt om det. Han synes at virksomhederne skal kunne klare sig selv, som han sagde " der er så meget der går galt med støtte".

Han har valgt at placere sin virksomhed på Svinoy, dels fordi han er født og opvokset her, hans mor bor her stadig og fordi det her var muligt at få de nødvendige tilladelser. Derudover var det vigtigt at vandet havde den rigtige gennemstrømning.

Han har været fisker før og på spørgsmålet om, hvordan det er at have en smoltstation i forhold til det at være fisker, svarede han:

"Jeg kender ikke til noget andet end at være i ensomhed, det er de samme mennesker ombord på et skib, man går dag ud og dag ind, måned efter måned, det er de samme ansigter man ser, det gynger bare ikke".

På spørgsmålet om han bor på Svinoy pga smoltstationen svarede han:

"For mit vedkommende er det næsten ligemeget hvor jeg bor, jeg tror jeg kunne befinde mig allevegne, bare jeg har et arbejde, som jeg er interesseret i, som sagt, jeg har været på søen i 35 år, boet ombord på et skib...altid...næsten aldrig i land".

For ham er det arbejdet, der bestemmer hvor han bor. Han bor desuden halvdelen af tiden i Torshavn, hos sin familie.

Det at kunne klare sig selv er tilsyneladende vigtigt, som byggerådsformanden sagde:

"Kan man ikke få arbejde på øen, rejser man væk. Det er stadig en gammel moral der trives. Man tager ikke imod ydelser fra det offentlige, hvis det kan undgås. Jeg mindes gamle mennesker som ikke ville tage imod folkepension. Det blev betragtet som almisser. Ingen på Svinoy modtager socialhjælp. En 3-4 stykker er uddannede tømrere, men ellers hjælper man hinanden ved byggerier og klarer sig selv uden autoriserede håndværkeres hjælp. Man har under opvæksten lært at bruge de forskellige håndværk. Når man hjælper hinanden sker det som vennetjenester og ikke med sorte penge"

Isolationen

En 56-årig telegrafist, som nu arbejder på smoltstationen, har altid taget til Svinoy når han havde fri. På spørgsmålet om hvorfor han bor på Svinoy svarede han, at han er født og opvokset her. Men som han sagde:

"Hvis det endelig var, kunne jeg bo allesteder, når man har sejlet er man vant til at bo isoleret... jeg er opvokset her, det var isoleret dengang og så har man sejlet, boet ombord på et skib i flere år af gangen og det var de samme mennesker, 30-40 mand..."

Det tyder på at isolationen er en af grundene til at han har valgt at arbejde på Svinoy. Han sagde, at hvis han var ung i dag ville han emigrere til Australien pga landet, folket og klimaet.

Isolationen går igen hos flere af de interviewede:

Sp: er du glad for at være gået i land?

Sv: næ, jeg trives bedst på søen. Alt på havet er bedst. Jeg er ikke vant til at arbejde på land. Det er for tungt. Det er lækkert at være på båden når det gynger.

Sp: Hvad er det ellers der er godt ved at sejle?

Sv. ved ikke.. det hele..

Sp: kan du lide at det er de samme mennesker hele tiden at du ved hvad der sker?

Sv. Den båd jeg har sejlet med i 10 år var de samme mennesker - samme besætning på 11 mennesker...

Sp: ses i når i er i land?

Sv: næh....

mand, 46 år

Det er især tidligere fiskere som har sejlet i mange år som er vant til isolationen. Derfor er Svinoy et godt sted at bo, når man kommer på land. Her er der også kun et begrænset antal mennesker at forholde sig til.

Det uformelle arbejde

For en 38-årig mand er Svinoy det sted, han vil bo bla pga fuglefangsten, jorden og fårene. "Det er meget sjovere end at se fjernsyn". Dette er en del af livet på Svinoy og bla derfor er det meget bedre at bo her end f. eks i Torshavn. Han har sejlet i flere år, men arbejder nu på havneprojektet. Han kan bedre lide at sejle, det er mere frit end havnearbejdet, der skal man arbejde hele tiden i 8 timer. Han vil gerne sejle igen, men det er jo svært når man har 4 små piger. Hvis han f.eks havde boet i Torshavn ville han tage ud at sejle, det er kun på Svinoy at han vil være i land.

Det er familie og andre forpligtelser, der får ham til at blive på Svinoy. Det er mere det uformelle arbejde end arbejdet på havnen der tæller. Desuden er det billigt for familien at bo på Svinoy. De er selvforsynende med kød, fisk, fugle mv.

En færdig uddannet Svinoy - boer

Hos en 33-årig universitetsuddannet og hans kone, som ligeledes har en universitetsuddannelse, afspejles konflikten mellem at bo på Svinoy og have et arbejde man er uddannet til. Hans kone kan ikke arbejde på Svinoy og han har ikke selv fået en stilling endnu.

"Som kommende fra Svinoy er det umuligt at leje en lejlighed i Torshavn, man skal først have et job. Men det er svært som præst selvom det ville være dejligt med en embedsbolig. Og så koster en lejlighed på 2-3 værelser ofte 7-8000kr. Det er billigere at købe et hus.... som arbejdsløs nyuddannet teolog får man ingen understøttelse, så hvis konen får arbejde i Torshavn tager jeg måske tilbage til Svinoy, hvor jeg kan leve gratis. Jeg kan også få mindre jobs på havnen, el.lign i perioden...."

I dette tilfælde bliver Svinoy brugt som base til at spare penge sammem til en lejlighed/hus i Torshavn.

Fremtidige erhverv

På spørgsmålet om hvilke erhverv de forestiller sig på øen svarede de fleste, at hvis tunnelprojektet blev til noget, kunne der blive et havbrug og måske en lille fiskefabrik. Men der var også en der havde et noget mere utraditionelt forslag:

"Hvis man skulle bevare bygden skulle man bygge en stor fabrik..... en skofabrik... en klædefabrik...10-15 folk.."

mand, 46 år

Problemet er igen at til ovennævnte type af erhverv kræves enten en teknisk uddannelse eller ingen uddannelse. Spørgsmålet er så om de unge vil gå på kompromis med deres uddannelse for at blive på Svinoy.

Opsummering

Mellemgruppen bor og arbejder på Svinoy hovedsageligt fordi de er født og opvokset her, de kender dem, der bor her og de kan lide at passe deres jord, får mm. Det er også isolationen - det stille liv - der trækker. Og for nogle er det et spørgsmål om at leve billigt i et stykke tid. Men det er også et alternativ til arbejdsløshed, da flere af de tidligere langtursfiskere er blevet fyret pga det nye skibsregister. De kan på Svinoy få midlertidige jobs på havnen.

6.2 Svinoyboerne og naturen

Naturen på Svinoy, af os afgrænset til jorden og havet, bliver i hovedtræk benyttet af svinoyboerne på tre forskellige måder. Den bliver for det første brugt som hovedindtægtskilde for de familier har landbruget som primærindtægt, det vil helt konkret sige de to kongsbønder. Derudover bliver den anvendt til at producere et supplement til familiernes indkomster, det sker ved fiskeri, fuglefangst, harejagt, og, som det mest betydningsfulde, fårehold. Alle vores interviewpersoners familier ejede et lod bø og hauge som de anvendte til fårehold. Tilslut bliver naturen også brugt til afslapning, man går ture i den ser på den, lytter til den, og hvad man ellers kan finde på. For flere af vores interviewpersoner var denne anvendelse tæt knyttet til selve arbejdet i naturen.

Naturens anvendelser på Svinoy har indflydelse på svinoyboernes tilknytning til øen. Den kommer til udtryk dels som et behov for et materielt udbytte og dels som en

væsentlig livskvalitet. Tilknytningen til naturen på øen er derudover organiseret i en årscyklus. Græsset til fårene bliver høstet om sommeren, fårene bliver slagtet i oktober, fuglefangsten sker i begyndelsen af sommeren og harejagten sker om vinteren. Alle disse, og andre, aktiviteter har haft indflydelse på den enkeltes tilknytning til øen på de forskellige årstider.

Den ældre gruppe

Ved de ældste interviewpersoner, der nu er pensionerede og derfor mindre materielt afhængige af naturen end da de var erhvervsaktive, viser modsætningen mellem natur anvendelsen før og idag sig tydeligt. En kvinde på 76 fortalte, at hendes mor, der blev enke året efter kvinden blev født, levede af at tørre fisk der kom ind med fiskeskibene fra klaksvik. De blev vasket og tørret på klipperne før de blev sendt videre til udlandet. Derudover kartede, spandt og vævede eller strikkede af ulden fra fårene, og tjente derved penge ved at sy og strikke tøj til de øvrige øboere. Idag går svinoyboerne i meget mindre grad i "hjemmelavet" tøj, en enkelte færøtrøje dukkede dog op i ny og næ.

Det arbejde som kvinden og hendes mor udførte på øen, kaldte hun under interviewet for kvindearbejde, det eksisterer stortset ikke mere. Det kvindefællesskab der skabtes omkring at tørre fisk eller hente mælk på haugen, altså at være i natur, findes derved stortset ikke længere. Bygdefællesskabet, der bl.a. var baseret på arbejdet med fårene, har også skiftet karakter. En kvinde (25) nævner i denne forbindelse, at man før udskiftningen var mere fælles omkring arbejdet med jorden og fårene, at det nu i højere grad er blevet et familieanliggende.

Kvinden på 76 bruger stortset ikke naturen idag, hendes familie passer fårene, og hun går ikke ture udenfor bygden. For hende var det de sociale bånd der var afgørende når hun skulle fortælle hvad der knyttede hende til øen.

Mellemgruppen

For de interviewpersoner der var erhvervsaktive på øen var det nødvendigt at skelne imellem aktive i naturen, eller aktive i andre erhverv med naturens produkter som et vigtigt bidrag til husholdningen, når man skal se på hvilken betydning naturen har for deres tilknytning til øen.

De to kongsbønder og bygderådsformanden ejer de største jordlodder på øen. Den ene kongsbonde og bygderådsformanden har fårene som deres vigtigste indtægtskilde fra naturen, de har hhv 132 får og 6 køer, og 120 får. Den anden kongsbonde satser mere på mælkeproduktion, han var igang med at bygge en stald til 20 malkekvæg. Han har for øjeblikket 200 får og 8 køer.

Mælkeproduktionen på Svinoy er ifølge bygderådsformanden begrænset af, dels usikkerhederne omkring at få mælken transporteret til mejerierne, og dels jordloddernes størrelser. Jordlodderne er for små til at producere nok græs til kvægene og det er ikke muligt at leje lodder, da al jorden bliver udnyttet maksimalt til fårehold. Fåre bruges udelukkende som kød, da det ikke længere kan betale sig at bruge ulden, der bliver smidt ud.

De tre store jordbesiddere er selvfølgelig meget tæt knyttet til naturen og dens årscyklus. Udover direkte at producere på deres jordlodder anvender de også naturen på andre måder. Bygderådsformanden nævner, at han fisker til eget forbrug en gang om måneden, og istedet for at se fjernsyn, fanger han fugle, "det er meget sjovere". Hans kone, der er øens postmester, fortæller, at de går lange ture i fjeldene når vejret er til det. Hun kommer fra Svinoy og hun har boet i Torshavn i en årrække efter hun blev færdig med skolen, men hun tager meget sjældent på besøg i Torshavn idag, der er for meget larm, især nu hvor hun er blevet så glad for freden på Svinoy. Købmandskonen, der er gift med den forhånværende kongsbonde, nævner også at de ofte har brugt naturen som afslapning, når der var tid til det, pakkede de en madkurv, som de tog med op på fjeldene.

For de forhånværende fiskere, der nu har andet arbejde på øen, har naturen en væsentlig betydning for deres tilknytning. Udover at være opvokset med naturen, har tiden på havet tilsyneladende forstærket deres ønsker om at leve tæt på naturen. En af dem fortæller, at han bruger al sin ferie på at passe får, han har 15. Fire uger i august går med at høste græs til fårene om vinteren, og den sidste uge i efteråret bruger han på at slagte. Derudover går han ofte ture i fjeldene. Han lægger vægt på at der er så dejligt fredeligt og roligt på Svinoy. En anden forhånværende fisker lægger ligeledes vægt på naturen, udover at passe faderens får, fisker han, han går på harejagt om vinteren, og han går iøvrigt også ofte ture i fjeldene.

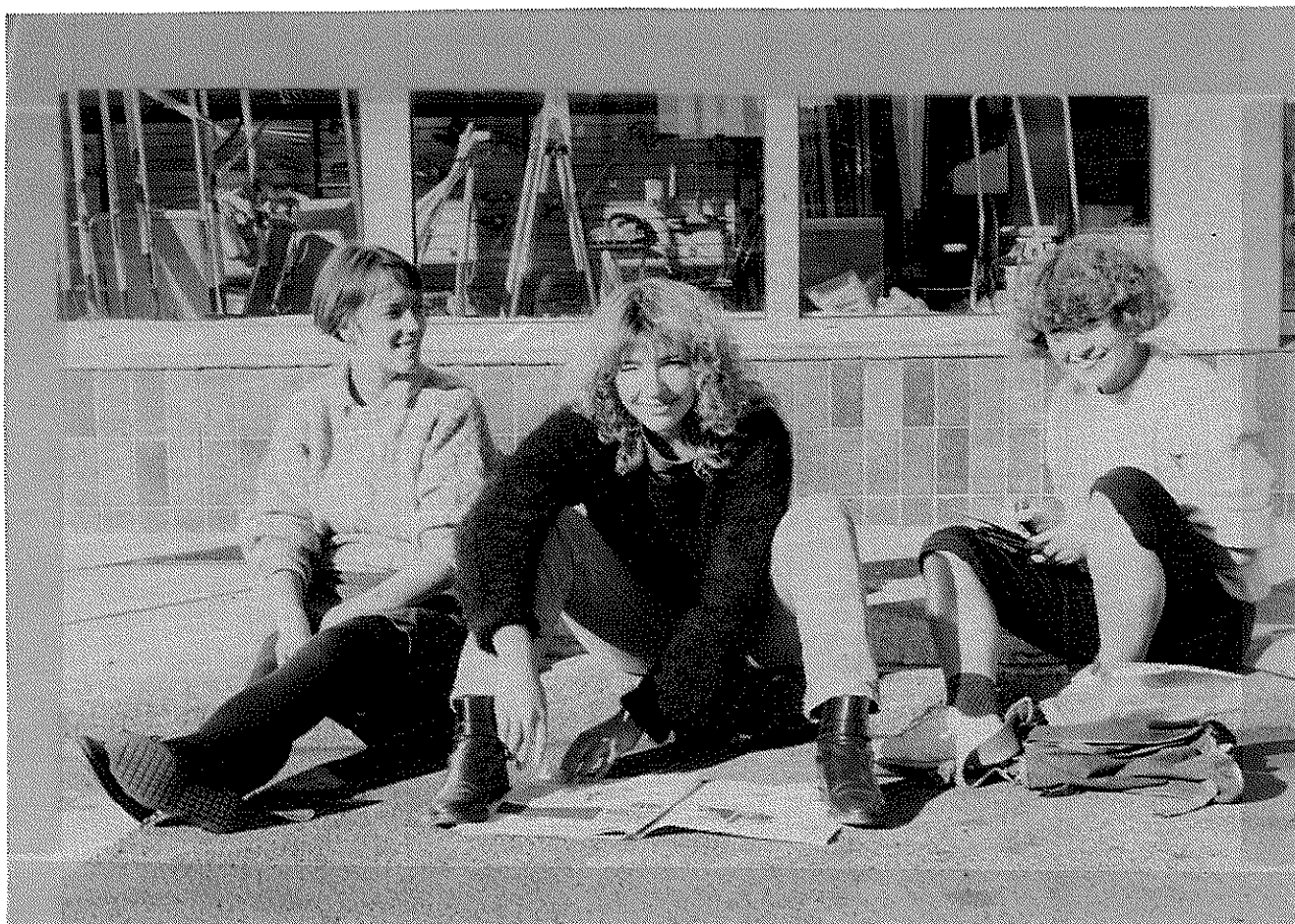
De unge

For de unge vi interviewede, der alle var under eller skulle igang med en uddannelse, og som derfor ikke var fastboende på øen, spillede naturen en relativt mindre rolle når de fortalte om hvorfor de kom hjem i weekenderne og i ferierne. De var dog alle med til at arbejde på jorden når de var hjemme. En af dem nævner, at hun føler et ansvar for stedet, en anden, at hun syntes der er smukt på øen, en tredje valgte at komme tilbage til Svinoy efter at han havde været ude at sejle et par år, fordi familiens jord skulle passes. Men naturen er øjensynligt ikke det vigtigste på øen, for dem. De nævner alle tilstedeværelsen af familie og venner som det vigtigste argument, når de fortæller om hvorfor de kommer hjem i weekender og ferier. Deres forskellige valg

af uddannelsesretning peger alle mod, at de ikke kan få arbejde på Svinoy når de bliver færdige, og det tyder derfor på, at det i højere grad er ønsket om et indholdsrigt arbejde der trækker væk fra øen, end det er ønsket om at leve med Svinøys natur der styre deres uddannelsesvalg.

Opsamling

Naturen som en faktor for svinoyboernes tilknytning til øen viser sig, i vores interviews, at have en forskellig betydning for de forskellige erhvervsgrupper. De ældre svinoyboere har oplevet en meget stærk afhængighed af naturen, der med tiden er blevet mindre. De anvender stortset ikke naturen idag. De erhvervsaktive er derimod tættere knyttet til naturen, dels fordi enkelte af dem lever direkte af den, og dels fordi størsteparten af de øvrige mandlige erhvervsaktive er forhenværende fiskere, som, efter de er kommet på land, fortsat føler sig tiltrukket af naturen. Deres fritid og ferier bliver hovedsageligt brugt på at være i naturen. De unge, derimod, har stortset alle familie og venner som deres vigtigste tilknytning til øen, og de vælger erhverv der bringer dem væk fra øen. Som en ung kvinde afslutningsvis siger, "man kan jo ikke leve af at passe får".

6.3 De sociale bånd til Svinoy

"Vi på Svinoy synes, at Svinoy er det bedste sted i verden, men sådan er det jo med alle." kvinde, 56 år

Alle, der arbejder og bor på Svinoy har familietilknytning til øen, og de fleste har boet der under deres opvækst.

Familietilknytningen stammer ofte flere generationer tilbage i tiden - og samtidig er næsten alle på øen mere eller mindre i familie med hinanden. Der er en enkelt fremmedarbejder, som en af interviewpersonerne udtrykker det - fra Torshavn. Ellers er tilflytningen til øen sket ved ægteskab. Blandt vores interviewpersoner kommer ægtefællen fra nærmest omkringliggende øer - Fugloy, Vidoy/Bordoy og Kunoy.

Familiebåndene holdes ved lige - selvom hovedparten af dem, der bliver født på øen flytter, vender en stor del tilbage i kortere eller længere perioder. Der er for det første pga. familien, og dernæst jorden. I sommermånederne forøges befolkningstallet op til det tredobbelte, hvor de ellers tomme huse bebos for en kortere eller længere periode. I august måned hjælpes familien med høsten og bjærgningen af hø.

Svinoy optræder i de følgende tre eksempler som en social og økonomisk base.

Ingen tager til øen uden de stammer derfra - men i forskellige perioder i en livscyklus vender man tilbage - det kan være i perioder med arbejdsløshed, sommerferiearbejde, eller hjælp til slægtninge med f.eks jorden.

Mand, 46 år : Har både hus i Klaksvik og Torshavn, men han har valgt at bo på Svinoy, for at kunne hjælpe sin far med det daglige arbejde. Desuden arbejder han på havnen - der er for tiden ikke noget arbejde at få som fisker.

Mand, 33 år : Nyuddannet teolog. Han stammer fra Svinoy og boede der under sin opvækst. Tog så til Island for at læse. Han bor nu hos sine forældre i sommer og indtil job eller lejlighed i Torshavn findes. Hjælper med at bygge hus.

Kvinde 25 år : Er født og opvokset på Svinoy, og læser nu Japansk ved Københavns Universitet. Hun har haft forskellige jobs på Svinoy inden hun flyttede til Danmark - har bl.a været med til at bygge vejen på øen. I sommerperioden arbejder hun på øen - i denne sommer med at sortere smolt på Smoltstationen. Har været i Japan et år.

De tre generationers tilhørsforhold til øen

For de ældste interviewpersoner var øen i langt højere grad end nu et socialt og økonomisk centrum. Øen var domineret af kvindefællesskab i lange perioder af året når mændene var ude at fiske. Øen var også isoleret fra omverdenen i en hel

anden målestok end nu - mht kommunikations- og transportforbindelser. I perioder med dårligt vejr kunne øen være isoleret i uger. Til højtiderne var de nærmestliggende øer et mødested for alle - f.eks til nytårsaften. Det var også muligt at opretholde en udstrakt grad af selvforsyning.

I "mellemgenerationen", som har et arbejdsforhold til Svinoy nu, har det været fælles for deres livscyklus, at de har måttet tilbringe kortere eller længere perioder væk fra Svinoy. De har gået 9 år i skole, men har kun tilbragt de syv år på Svinoy. De sidste år er blevet tilbragt i Klaksvik eller Torshavn. Mange er altså i 13 -14 års alderen, og pga de ringe transportforbindelser hovedsageligt kommet tilbage til Svinoy i højtiderne. Det var også i denne periode, at affolkningen af øen virkelig tog fart - efter anden verdenskrig. Mange har oplevet, at de er den eneste fra deres tid i skolen på Svinoy, som er vendt tilbage til øen. Blandt dem, der flyttede tilbage Svinoy har de fleste taget en erhvervsuddannelse, som de ikke anvender direkte i deres nuværende arbejde.

Bygde- contra "storby" livet

Svinoy har i højere og højere grad kunnet forekomme som en kontrast til "storbylivet" i Torshavn eller Danmark.

For Kvinde 56 år var der ingen tvivl om, hvor hun skulle bo efter den afsluttede sygeplejeuddannelse i Danmark: "København havde for mange højhuse - jeg var ikke i tvivl om, at jeg ville flytte tilbage straks efter de 3 år var afsluttet, selvom der var familie, der kunne hjælpe i gang i Danmark."

For Kvinde, 40 år, gik omstillingen knap så smertefrit:

" Da jeg kom fra Torshavn, havde jeg alle mine venner der, og jeg savnede det faktisk meget, der var ingen på min alder, men man vænner sig til det - det går bare - . Faktisk da jeg kom for 8 år siden, kunne jeg ikke tænke mig at blive herude, men det er så mærkeligt man falder til. Når jeg kommer til Torshavn nu, så føler jeg mig helt fremmed, byen er ændret så forfærdeligt siden jeg rejste, den er blevet så stor og når jeg hører trafikstøjen og alle skynder sig - så glæder jeg mig til at komme til freden igen, så tænkte jeg også, hvordan det havde været at stå der med 4 børn på gaden og trafikken, nej, det er ikke noget at ønske sig."

Opvækst - før og nu

Der er mange af interviewpersonerne, der fremhæver barndommen på Svinoy - at øen er et godt sted for børn at vokse op. Især da der var mange børn i skolen. Det fremgår af flere interviews, at man som barn har haft et "særligt"

sammenhold, som kom til udtryk ved at man havde nogle lege som kun børn fra Svinoy kendte. Kvinde, 25 år, siger, at de nye børn, der vokser op vil have helt forskellige opvækstvilkår end hun havde. De var mange børn - og mange af de gamle lege, hun kendte er gået i glemmebogen, fordi der ikke har været en helt generation af børn på øen til at føre traditionen videre.

En af interviewpersonerne, 31 år, flyttede som 11 årig til Torshavn - han trivedes dårligt i byen og følte sig mobbet i skolen. Han kendte ikke de andre drenges lege, og han talte Svinoy dialekt.

Der er ingen tvivl om, at det har været en stor kontrast at skulle flytte skole midt i det hele, når man er 11 - 14 år. Kvinde, 19 år, udtrykker kontrasten på følgende måde: Der var ti elever, da hun startede i skolen. tilsidst var der kun to. De gik alle i en klasse, hvor de hver især blev hørt i hver sin lektie. I løbet af de syv år, hun gik i skole på Svinoy, havde hun 5 forskellige lærere. Det var svært at skifte skole og komme til Klaksvik. Hun kendte ingen, kun to fra klassen kom udefra, resten var fra Klaksvik. Hun var bange for at blive drillet for sin flade Svinoy dialekt, så hun turde ikke sige noget. I gymnasiet var der mange udefra. Halvdelen kom fra bygder, halvdelen fra Torshavn. Hun fik mange veninder i både Klaksvik og Torshavn. Der var et godt sammenhold på kostafdelingen. I Torshavn har de andre interesser end på Svinoy. Den største forskel er at man tænker meget mere på naturen når man er her, man lever meget tæt på den. I Torshavn er der kun biler og mange mennesker. Hun kan godt lide at være i Torshavn, fordi der er jævnaldrende veninder og man kan gå i byen om aftenen, i biografen og på diskotek.

Den generation, der er i begyndelsen af 20'erne og skal i gang med eller er midt i en uddannelse, har haft en mere regelmæssig kontakt i barndommen til øen end de foregående generationer, der flyttede til de større byer i 13 - 14 års alderen. Kvinde, 25 år, udtrykker det således:

" Før kom børnene kun hjem til jul og påske. Når man kommer så sjældent, hører man ikke til. Men når man som jeg er kommet hjem hver weekend føler man, at man hører til. Det er derfor, man ikke skal sende børnene væk, når de er 12-13 år, fordi så føler de sig fremmedgjorte for bygden. Når man er ung, skaffer man jo sine venner og tilhørsforhold."

Hun understreger i denne udtalelse, at de regelmæssige forbindelser til øen har haft en væsentlig betydning for hendes fortsatte tilknytning til stedet. Man har kunnet bevare sine venskaber gennem hele barndommen med de andre unge på øen.

Men barndommen for de nu opvoksende generationer vil være præget af, at man ifølge interviewpersonerne mere passer sig selv - ikke mindst på grund af fjernsynet:

Mand, 46 år: "Livet har ændret sig meget siden fjernsynet. Børnene nu har det bestemt ikke så skægt som os."

Kvinde, 25 år: "Fjernsynet har haft en negativ effekt på samværet mellem børnene - de vil hellere mødes om fjernsynet end lege.

Indførelsen af fjernsynet har i fleres bevidsthed haft en stor betydning for søens samvær - der påvirker hele øens sammenhold:

Mand, 56 år: "... for at sige det, som det er, før fjernsynet kom, der gik man og besøgte hinanden efter arbejdstid, eller også gik man ud om aftenen, både vinter og sommer, så var der altid nogen, man mødte. Nu kan det godt ske en mandag eller en onsdag, hvor der ikke er fjernsyn, men de andre aftener ser man ikke et menneske, de sidder bare inde hos sig selv og ser fjernsyn."

De fleste siger, at man passer sig selv mere end i gamle dage og nævner i næste åndedrag fjernsynet enten som en væsentlig del af deres fritid, eller øens fritid generelt.

Geografer i felten

Samtidig påpeger de fleste, at de kan lide at være på øen fordi "alle kan snakke med hinanden og har et godt forhold." Det er også sammenholdet på øen, der trækker de unge, som går i skole i Klaksvik eller Torshavn hjem hver weekend:

Kvinde, 17 år - på spørgsmålet hvorfor man kommer hjem i weekenderne: " Det er svært at forklare - der er så mange ting. Man har et ansvar for stedet, alle vennerne kommer tilbage og man kan besøge hinanden. Jeg ville ikke komme tilbage i weekenderne hvis ikke de andre kom."

Kvinde, 19 år: " Her er smukt og så kan jeg lide alle menneskene - for jeg kender dem. Alle har et godt forhold til hinanden men jeg ved alligevel ikke rigtigt, om jeg ville bo her, for her er meget få unge mennesker. Jeg ville bo her måske hvis der var andre på min alder."

Det betyder meget for de fleste af de yngre interviewpersoner, at sammenholdet på øen bevares i en eller anden form, selvom man ikke ser en umiddelbar mulighed for at vende tilbage.

Denne holdning kommer til udtryk ved at der er blevet dannet en bygdeforening i 1981, som er for bygdens beboere og venner. Der havde været talt om det i lang tid, og lignende foreninger er etableret på andre øer. Medlemmerne kommer i følge med den nuværende formand, Olli på 23 år, blandt de fraflyttede - dem der besøger øen om sommeren. De aktive i foreningen er at finde blandt de unge - de gamle "bakker op".

Foreningen søger at fastholde sammenholdet og traditionerne på øen ved at arrangere sammenkomster i højtiderne, bingo og kædedans. De har samlet ind til bordtennisbord i dansastovan.

Stadig er der ikke mange fritids- og fællesaktiviteter på øen, men oprettelsen af bygdeforeningen udtrykker om ikke andet et bredt ønske om at bevare et socialt sammenhold blandt fastboende og fraflyttede.

Delkonklusion

I forholdet til omverdenen har kontaktfladen flyttet sig væk fra nordøerne - f.eks. afholdes ikke længere nytårsfest på Fugloy og flere af de yngre har endog aldrig været der. Til gengæld er der knyttet sociale bånd i højere og højere grad til centrene Torshavn og Klaksvik bl.a. på grund af skolegang og erhvervsuddannelse.

Interviewene viser, at der til stadighed er sociale bånd, der fastholder en tilknytning til øen. For flere af de mere "løst" tilknyttede personer er øen en både social og økonomisk tryghed. Men på spørgsmålet om, hvorfor bostedet netop blev Svinoy, opfattes det som noget uforståeligt eller

et overflødigt spørgsmål - det kommer, som mulighederne falder. For de fastboende taler dette svar sig eget sprog:

Mand, 56 år: Jeg er født her jeg har boet her hele mit liv, jeg har været tilmeldt denne kommune fra jeg blev født indtil jeg var på Lyngby Radio i 1 1/2 år, der blev jeg nødt til at flytte kommune."

En tredjedel af Færøernes befolkning bor stadig på småøerne, og af de resterende 2/3 kommer en stor procentdel fra de mindre øer. Selvom f.eks. Svinoy har oplevet en markant affolkning, er befolkningstallet imidlertid ikke anderledes end omkring århundredeskiftet - men kønsfordelingen har ændret sig. I disse år er der en vis tilbageflytning - bl.a. starter skolen op igen. Den sociale tilknytning til øen fastholdes også ved de nu regelmæssige og hyppige trafikforbindelser, hvilket vores interviewpersoner påpeger. Mange drømmer om engang at vende tilbage til Svinoy, selvom uddannelsesvalget snarere peger væk fra livet på småøerne. Anno 1990 flytter et flertal af dem, der stammer fra øen bort derfra, men der sker lige nøjagtig så meget lige nu, f.eks. ved åbningen af skolen, at der fortsat er sociale bånd til øen, på kryds og tværs af den enkelte familie. Og som interviewene viser, er der kontinuerlige bånd til øen i den enkeltes livsforløb. Øen er stadig et socialt og økonomisk alternativ til livet i f.eks. Torshavn. De fleste færinger har nok stadig en tilknytning til en eller anden ø - om ikke andet vil familiebåndene holde gang i livet på småøerne flere generationer frem.

7. Konklusion og perspektivering

Interviewenes repræsentativitet

De personer, vi har interviewet, er lidt usædvanlige i forhold til dem, der er født og opvokset på øen. Som nævnt flere gange er de ofte de eneste fra deres årgang, der er vendt tilbage eller er forblevet på Svinoy.

Derudover har vi kun interviewet tre pensionister ud af vores 15 interviewpersoner. Der er i realiteten flest mennesker over 65 år på Svinoy. Blandt de unge har vi interviewet 4, som ikke bor fast på øen, men skal igang med eller er igang med en uddannelse. De er på øen på grund af sommerferie, både for at arbejde og være hos familien. Vi har koncentreret os om mellemgruppen, de erhvervsaktive, som driver de virksomheder, der er på øen. Denne gruppe består hovedsageligt af mænd.

Gennem denne sammensætning af interviewpersoner har vi lagt vægten på at beskrive erhvervsmæssige aktiviteter på øen og de fremtidsperspektiver, der er for disse erhverv.

Sikringen af sociale bånd

Hvis ikke der skabes nye arbejdspladser på øen når havneprojektet er færdigt, er der sandsynlighed for at der vil ske en fraflytning. Hvorvidt genåbningen af skolen og de forbedrede transportmuligheder vil medvirke til en fortsat sikring af de sociale bånd, vil afhænge af om der er arbejdspladser.

Fraflytterne (de unge) drømmer om "på et eller andet tidspunkt at vende tilbage". Svionoy udgør stadig et socialt og kulturelt alternativ til livet i "storbyen" Torshavn. Ølivets kvaliteter er f.eks. at alle kender hinanden og hjælper hinanden.

Erhvervenes fremtid på øen

Et af de store problemer er mangelen på kvindearbejdspladser. Som billedet tegner sig nu, er der kun to kvinder, der har fast arbejde på øen - med at uddele post og bestyre købmandsforretningen.

Hvis folk på Svinoy fortsat skal blive boende, kræves der en meget fleksibel holdning til arbejdslivet. Det er f.eks. ikke muligt direkte at anvende en videregående uddannelse på øen, og det er nødvendigt at kunne omskifte sig til de forhåndenværende arbejdsmuligheder, eller skabe nye arbejdspladser. Det lønarbejde, der er på øen kræver mest ufaglært arbejdskraft. Arbejdet består hovedsageligt i

udbygningen af infrastruktur. Dette har dog en klar tidsbegrænsning. Havneprojektet skal være en 4-5 år endnu og udbygningen af vejen har mest karakter af vedligeholdelse. Måske vil der være mulighed for ansættelse hvis tunnelprojektet bliver til noget. Men det afhænger af politisk vilje, og på grund af sparetider er det nok heller ikke det mest oplagte projekt.

Men det er forholdsvis billigere at leve og have husholdning på øen, end i de større bygder og byer. Alle nuværende beboere har adgang til jord og småfiskeri og husene er billige i drift. Svinoy fungerer for en stor del af vores interviewpersoner som en slags social og økonomisk sikring. Smoltstationen og havne/vejbyggeriet sikrer de unge en indtægt om sommeren. En enkelt af interviewpersonerne bor på øen, mens han venter på at etablere sig efter endt uddannelse - det er for ham billigere at bo på Svinoy, og han kan arbejde på havnen.

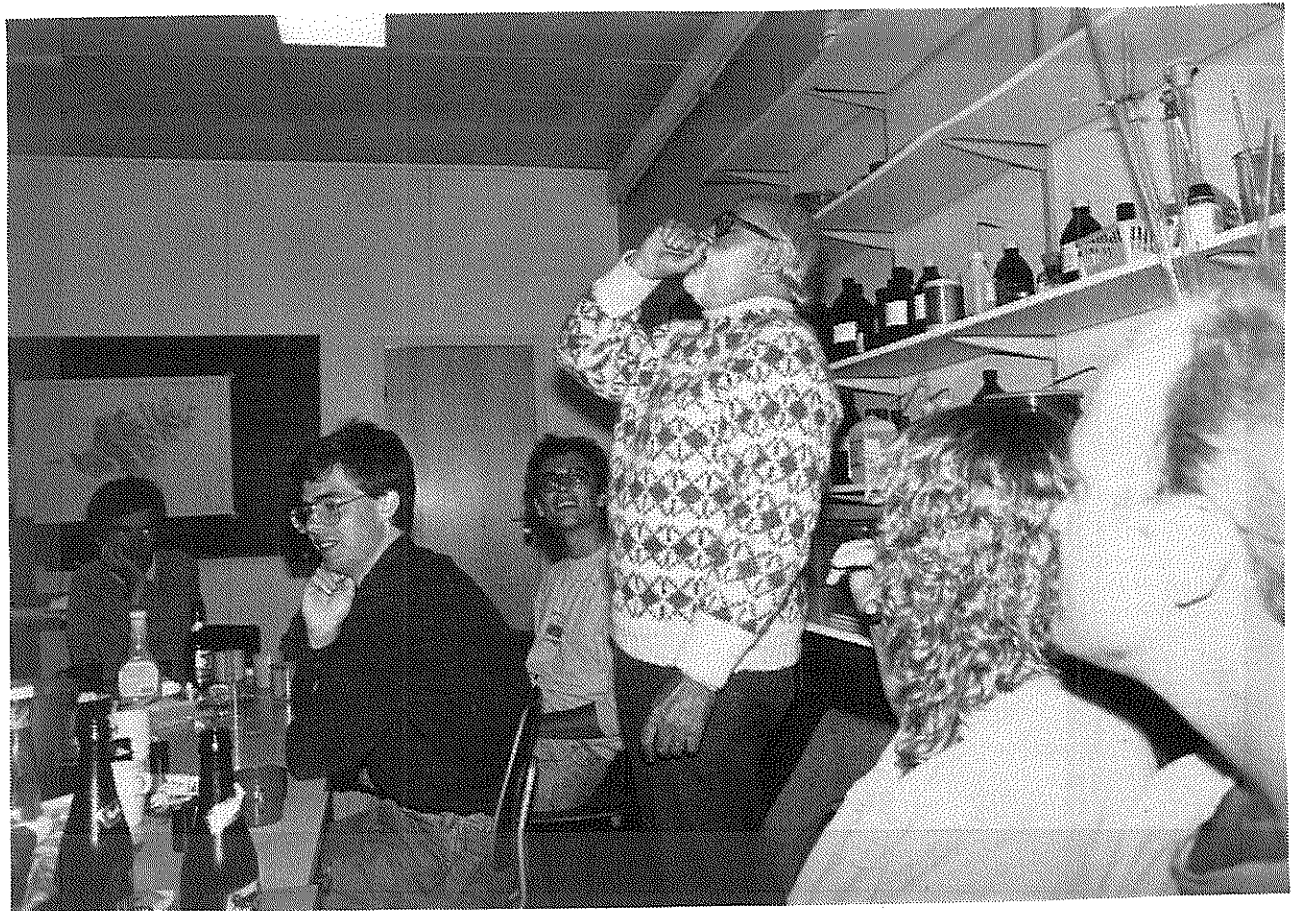
Der er også en gruppe mænd, der er fiskere, som "er gået i land" for en kortere eller længere periode. De hjælper enten ældre slægtninge med f.eks at passe jord eller arbejder på havnen/vejen. For dem er Svinoy også et sted, hvor man er sikret et bagland mellem de lange perioder på søen. Det isolerede liv på øen er for mange en parallel til livet på et skib. På Svinoy kan man også vente på "bedre tider" for fiskeriet. I perioder med arbejdsløshed for fiskeriet kan en ø som Svinoy "opsuge" en del af den ledige arbejdskraft. Der er ikke så mange alternative erhvervsv funktioner for mænd, der normalt sejler med fiskeskibe. Man er heller ikke "arbejdsløs" på samme måde i Torshavn som på Svinoy. Der ville ikke være det samme at tage sig til som i en større by som f.eks Torshavn. På Svinoy er der altid noget at tage sig til med jorden eller familien - eller de årstidsbestemte fællesprojekter omkring jorden, vedligeholdelse og udbygning af infrastrukturen.

Den selvstændige erhvervsvirksomhed på øen er knyttet til udnyttelse af øens naturlige ressourcer. De selvstændige på øen er ejerne af kongsjord og ejeren af smoltstationen. Kongsbønderne er de eneste, der udtrykker at de er sikret et rimeligt udkomme fra jorden. Men på nuværende tidspunkt er der begrænsede muligheder for udvidelse af produktionen. En udvidelse af mælkeproduktionen er afhængig af bedre transportforbindelser fra øen. Desuden er mælkeproduktionen finansieret via billige støtteordninger, som ligeledes kun er knyttet til kongsjord. Selvom jorden kunne udnyttes mere effektivt som græsningsareal til køer, begrænses mulighederne af, at hovedparten er odelsjord.

Den tilsyneladende mest rentable produktion er smolten. For tiden er der gode priser på smolt, men afsætningen af smolt afhænger af havbrugene. Havbrug er i disse år i store

vanskeligheder - bl.a er prisen på færøske laks betydelig lavere end canadiske og norske laks. Det er pga strømforholdene omkring Svinoy svært at forestille sig oprettelse af havbrug. På grund af øens isolerede beliggenhed er det også svært at omstille sig til anden produktion indenfor fiskeindustrien - f.eks oprettelsen af en filetfabrik. Alene transporten af byggematerialer er med til at fordyre et sådant projekt.

For de fleste af vores interviewpersoner er svaret på øens problemer at der kommer en tunnel, der gør sejltiden til Hvannasund op til 1/2 time kortere - så den højst ville tage et kvarter. Og som bygderådsformanden påpeger er der altid "nok der vil arbejde på Svinoy", hvis bare mulighederne var der.

Fællesspisning i kemilokalet på studentskulan

Interview med Marianne, 19 år.

Marianne er 19 år og datter af kongsbonden og købmandskonen. M's mor er fra Fugloy, faren og hans familie fra Svinoy 5-6 generationer tilbage.

Marianne er født i Torshavn, men familien flyttede tilbage til Svinoy kort tid efter hun var født. Hun er vokset op på Svinoy og har gået i den lokale skole indtil 7 klasse. 8 og 9 klasse har hun gået i Klaksvik og hun er netop blevet færdig på gymnasiet i Torshavn. I Klaksvik boede hun hos en faster. I løbet af skoletiden er hun taget hjem til Svinoy hver weekend, bortset fra når vejret var for dårligt til at komme frem.

M's nære familie på øen består af en faster og hendes to børn, hendes mor og far, og hendes bror. Hendes fars øvrige søskende (de var 11) er alle rejst til Torshavn eller til Danmark. M har 3 søskende, alle ældre end hende. En bror er i Danmark for at uddanne sig til maskinmester, ham og hans kone vil måske flytte tilbage til Svinoy når de bliver færdige med deres uddannelser. En søster arbejder på postkontoret i Torshavn, hun vil ikke flytte tilbage. Og så er der jo kongsbonden.

"Når man rejser væk fra bygden som 13 årig, længes man meget hjem i begyndelsen. Men når man så har været væk i 5 år er der mange der ikke gider komme tilbage til bygden. Der er mere spænding og aktivitet andre steder end der er her."

Fremtid

M ved ikke, hvad hun skal nu, hun kunne tænke sig at tjene penge til at komme ud at rejse for. M kunne godt tænke sig at bo på Svinoy, hvis der var arbejde, hun syntes, der er dejligt på Svinoy. "her er smukt og så kan jeg lide alle menneskene - for jeg kender dem. Alle har et godt forhold til hinanden..." "Men jeg ved alligevel ikke rigtigt, om jeg ville bo her, for her er meget få unge mennesker. Jeg ville bo her måske hvis der var andre på min alder." M vil ikke tage et hvilket som helst arbejde. Hun vil bruge sin eksamen til noget. Hun vil videre uddanne sig. Måske vil hun læse færøsk med bifag i historie på færøernes universitet. Måske om to år, ikke nu. Nu vil hun ikke gå mere i skole, hun vil arbejde og tjene penge. Pengene skal hun bruge til at rejse for, hun vil godt i kibbutz i Israel eller til New Zealand ligesom Sunnva. Lige nu arbejder hun på havnen og det kan hun blive ved med det næste halve år. Der tjener hun ca. 1250 om ugen. Bagefter vil hun rejse væk for at arbejde.

M's muligheder for at få arbejde på Svinoy, når hun er færdig med sin uddannelse afhænger helt af, om man kunne starte noget op. Hun vil godt oversætte bøger til færøsk, eller tekste film, og kan hun nok ikke komme til på Svinoy. M's forældre siger ikke så meget til, at hun vil have en uddannelse og flytte fra øen. De syntes selvfølgelig, at

det er kedeligt at der er så få unge mennesker tilbage på øen, men de vil ikke bestemme hvor hun skal bo. De vil godt have, at hun lærer noget, og de forstår, at man i dag må uddanne sig for at komme videre. Hendes far og mor har begge gået 7 år i skole, moderen har derudover uddannet sig til sygeplejerske, man på en anden måde end de bliver uddannet idag.

Skolegang

De var 10 elever på skolen, da hun startede. Til sidst var de kun Stine og hende selv. De gik alle i en klasse hvor de hver især blev hørt i hver sin lektie. I løbet af de syv år, hun gik i skole, på Svinoy havde hun 5 forskellige lærere.

Nu vil man også prøve at have 8,9 og 10 klasse på øen, men det tror M ikke er en god ide. Det er hårdt at flytte fra Svinoy, og det ville være meget hårdt hvis man skulle flytte direkte herfra og til gymnasiet i Torshavn. Man bliver for isoleret her fordi her er så få. Nogle mener, at det ville hjælpe på at holde på de unge, men M mener, at man har godt af at komme hjemmefra - "det så jeg selv for mit vedkommende - senere".

Efter skoletid hjalp M moren i butikken og hun passede en ældre dame i familien, der var meget syg. De deltog i slagtning af fårene og hjalp med at forarbejde skindet. De fik ikke lov til at hente fårene i fjeldene, det var mændenes arbejde. De passede de små forældreløse lam, og om vinteren legede de i sneen. Når det var godt vejr var de med ude at fiske.

Det var svært at komme til Klaksvik - især den første dag - M var meget nervøs. Hun kendte ingen, kun to fra klasse kom udefra, resten var fra Klaksvik. Hun var bange for at blive drillet for sin flade Svinoy dialekt, så hun turde ikke sige noget.

I gymnasiet var der mange udefra. Halvdelen kom fra bygder og halvdelen fra Torshavn. M fik mange veninder i både Klaksvik og Torshavn. M kunne godt lide at være i Torshavn. Der var et godt sammenhold på kostafdelingen.

I Torshavn har de andre interesser end på Svinoy. Den største forskel er, at man tænker meget mere på naturen, når man er her, man lever mere tæt på den. I Torshavn er der kun biler og mange mennesker. M kan godt lide at være i Torshavn, fordi der er jævnaldrende veninder og man kan gå i byen om aftenen, i biografen og på diskotik.

Aktiviteter i bygden

Der er ikke mange. De unge mødes sommetider og snakker og spiller kort. For ca. 7 år siden, startede de et "bygde

fælle". De arrangerede bingospil, så de kunne samle penge ind til et bygdehus. Dansestovan er nu for lille (den skal stå som minde). Ellers fejrer de nytår sammen i bygden. Hver familie tager mad med, og de danser færøsk dans og laver bål.

M ser mest til sine jævnaldrende i bygden og til den nærmeste familie. Den øvrige familie ser hun ikke meget til. Alle i bygden er jo i familie med hinanden.

I weekenderne mødes de unge. Der bor meget få unge fast i bygden (3), og her er flest om sommeren næsten 20.

M kommer hjem i weekenderne for forældrenes skyld og fordi hun kan lide at være her. Hun hjælper til med høsten, faren har 20 køer, så der er masser at lave.

Kvinder

Nogle af mændene mener, at kvinderne skal være hjemme. De er ikke vant til, at kvinder arbejder ude. Som det er nu, har M ingen muligheder for at få arbejde. Om vinteren mangler de måske folk på smoltstationen, men da har M ikke lyst til at være her.

Bygdens fremtid.

M mener, at bygden vil dø ud, hvis der ikke bliver noget arbejde. Der vil kun være tre bondefamilier tilbage, resten vil kun komme til Svinoy i weekenderne. Mændene kan måske få noget arbejde i fiskeriet, men de er gamle og vil blive på Svinoy og passe deres får. De unge ville bo her, hvis der var flere der bosatte sig her og hvis der var arbejde. "Ingen kan leve af at passe får".

Referat af interview med Lise 40 år

Lise er 40 år. Hun er opvokset på Svinoy og gik i skole der de første 7 år. Som 13 årig flyttede hun til Torshavn for at gå i realskole. Senere arbejdede hun 2 år i en forretning og var derefter på telegrafstationen, indtil hun flyttede til bage til Svinoy. I Torshavn mødte hun sin mand, som også er fra øen. De har nu været gift i 8 år og boet på Svinoy lige så længe. De har 4 piger på 7,5,3 og 1 år. De to ældste skal begynde i skolen, som bliver genåbnet denne sommer. Lises forældre er døde, hendes far i 1975 og moderen boede hos dem indtil hun døde i 1988, hun kom fra Kunø og faderen var fra Svinoy. Hendes svigerforældre bor i huset ved siden af.

Lise passer posten, som hun gør klar om aftenen, men hun plejer at være på postkontoret fra kl 9 hvis der lige skulle komme en pakke eller et brev. 10.30 kommer traktoren med post fra båden. Derefter deler hun posten ud og tager tilbage og venter på at traktoren kommer og tager posten med derfra til båden. Der er ikke så meget at lave, der er kun ca 20 huse, men officielt er der 26 husstande.

Svigermoderen passer indimellem børnene for Lise. Det er mest hende som står for husholdningen, hun køber ind i den lille butik, og hvis de skal have noget specielt bestiller de det fra Klaksvig. De tager ud og fiske når de har fri og vejret er til det. Desuden har de selv 100 får, hvorefter de slagter og sælger til folk rundt på øerne. Familien har 2 1/2 mark kongsjord, som Lise har arvet fra sin familie, desuden har hendes mand købt lidt odelsjord.

Da Lise for 8 år siden flyttede tilbage til øen havde hun det svært i starten.

"da jeg kom fra Torshavn havde jeg alle mine venner der og jeg savnede det faktisk meget, der var ingen på min alder, men man vænner sig til det - det går bare"

Hvad så med dine gamle venner ser du dem stadigvæk ?

"nej vi ringer sammen, nej jeg er næsten aldrig i Torshavn heller "

Dvs. i tager ikke ind i weekenden f.eks. ?

"nej det har vi ikke tid til, jeg skal passe posten også på en lørdag og forbindelserne er ikke så gode"

I fritiden går de nogen gange lange ture på øen, en enkelt gang i mellem tager de til Klaksvig og overnatter hos noget familie. På Svinoy kommer de mest sammen med svigerforældrene. Lise er medlem, men ikke aktiv i bygdeforeningen, som arrangerer diverse hyggeaftener med spisning og underholdning, ofte er der nogle som fortæller en historie. Når Lise har mulighed for det strikker og syr hun, desuden læser hun en del. Hun er meget interesseret i kvindelitteratur og har bla. læst Vita Andersen. Når hun skal låne bøger ringer hun til biblioteket i Torshavn og

bestiller dem. Vi spurgte hende om hun havde tænkt på at få en ny uddannelse eller et andet arbejde senere. Hertil svarede hun at det selvfølgelig ville være lidt besværligt at få sig en nyuddannelse, men at de da havde tænkt på at hun kunne tage et brevkursus, når hun fik lidt bedre tid.

I bygden er man fælles om at klippe fårene, men slagtningen og græsslåningen gøres af den enkelte. Vi spurgte Lise om man passede sig selv på øen, hvilket hun svarede ja til. Ved højtiderne sker det at der kommer nogen til bygden som de kender, de kommer så på besøg, ellers går hun gerne på besøg med to af pigerne, for som hun siger: "men vi går gerne ikke allesammen, for nu har vi så mange småbørn".

Familien er baptister, på hele øen er der højst 7-8 aktive medlemmer. Lise mener at troen er personlig, og at man som voksen derfor ikke skal bestemme over børnene og lade dem døbe.

På spørgsmålet om hvad der er godt ved at bo i en bygd svarer hun:

"faktisk synes jeg, at det er godt for børnene, selvfølgelig kan de ikke komme i børnehaven og vuggestue, men jeg synes det er godt for dem at vokse op med det virkelige liv, der er ikke noget kunstigt over det hele, men jeg ville ønske de havde flere kammerater"

Men du var vel også glad for at vokse op herude ?

" ja da jeg voksede op var der så mange børn, så det spekulerede man slet ikke over. Pludselig var alle voksne også var de der ikke mere"

Lise synes, at det er rart at der er ved at ske noget på øen. Hun håber, at det går den rigtige vej for der var en tid hvor alle tog til Torshavn og boede, "det skulle være så dejligt". Hun synes at der skulle være sket noget allerede dengang, man skulle have sat noget i gang, det er sent nu men bedre sent end aldrig. Lise siger:

"da jeg var barn var mændene fiskere, de var væk og konerne de var hjemme og passede hus og børn.....dem som blev var nogen som havde jord"

På spørgsmålet om de gerne vil blive på øen svarer Lise:

"faktisk da jeg kom for 8 år siden kunne jeg ikke tænke på at blive herude, men det er så mærkeligt man falder til. Når jeg kommer til Torshavn nu så føler jeg mig helt fremmed, byen er ændret helt forfærdeligt siden jeg rejste, den er blevet så stor og så når jeg ser trafikstøjen og alle skynder sig så glæder jeg mig til at komme til freden igen, så tænkte jeg også hvordan det havde været at stå der med 4 børn på gaden og trafikken, nej det er ikke noget at ønske sig"

I starten da de boede på øen sejlede Lises mand så hun var alene 4 mdr. i træk og det var kedeligt og lang tid at være alene med små børn. Hvis hun fik mange penge ville hun sætte dem i banken eller måske købe et hus i Torshavn. Fordi hun tænker på at pigerne skal have noget at bo i "de må ihvert fald af øen, hvis de vil i skole og tage uddannelse så må de herfra". Vi spurgte Lise om ikke hele familien så ville rejse derfra. Det svarede hun nej til fordi de så ville være så gamle, at det ville blive svært at flytte.

På spørgsmålet om hun synes der bliver gjort nok for at de små bygder skal overleve svarer hun: "jeg synes at de som bor der skal gøre noget selv". Vi havde også en snak om turisme. Der plejer altid at komme mange på besøg om sommeren, mest familie og venner til dem som bor der. På øen har man ingen planer om at udbygge det, selvom der er en del tomme huse. Men man har talt om, at der burde være noget bedre for turisterne.

På Færøerne er det også sparetider, om færgeforbindelsen til Hvannasund siger Lise:

"de er ikke så gode, sidste sommer da kunne man om mandagen rejse til Klaksvig og komme igen samme dag, det kan man ikke mere, nu skal vi spare, nu er fredag den eneste dag man kan rejse to gange"

Tror du der er mange som har det ligesom dig, som har været væk i nogle år og gerne vil flytte tilbage igen:

"nej det tror jeg næsten ikke, fordi jeg ved ingen af mine venner fra før i tiden, som siger: bare det var mig som flyttede tilbage til Svinoy, nej det er der ikke nogen som siger"

Men som hun selv siger "man skal virkelig prøve det og være her i nogle år for at finde ud af hvor dejligt det er, fordi man lever meget isoleret.

Interview med Mads 56 år.

Mads er 56 år gammel. Han er søn af en fisker fra Svinoy og er opvokset på Svinoy. Dengang var der 40 elever og en lærer i skolen. Da Mads var 14 år, flyttede familien til Torshavn fordi faren blev syg og moren derfor skulle finde arbejde. Mads er enebarn, men har flere kusiner og fætre på Svinoy.

Mads er uddannet telegrafist, men inden han tog sin eksamen i 1955 var han ude og fiske i 1 1/2 år. I 1957 tog Mads tilbage Svinoy til forældrenes hus. Dette skete dog mens Mads arbejdede som telegrafist. Mads var altså på Svinoy i de perioder, han havde fri. I de perioder, han arbejdede var han på havet i 18 - 24 måneder, hvorefter han havde fri i 3-4 måneder. Mads sparede som regel tid sammen så han kunne være hjemme om sommeren. Når han var hjemme ordnede han høet og passede jorden. Hans mor passede fårene.

Mads har i en periode på 1 1/2 år boet i Danmark fordi han arbejdede for Lyngby Radio. Som han sagde: "...nu sad jeg ombord på skibet og havde forbindelse med Lyngby Radio hver dag, så kunne jeg godt tænke mig at se hvordan det foregik derinde, for en kort bemærkning..." Det var altså ikke fordi Mads ville væk fra Svinoy at han flyttede til Danmark, men fordi det virkede spændende i forbindelse med hans arbejde (det er ihvertfald det han siger nu!)

Mads har sejlet indtil 1985 og hver gang han havde fri, tog han til Svinoy. Han har været med til at bygge dæmningen og arbejder nu fuld tid på smoltstationen.

En typisk dag for Mads forløber således:

Mads står op kl 6.30. Om vinteren giver han sine 15 får hø mellem kl. 7.30 og 7.45. Han møder på arbejde kl 8.00. Det første han gør når han kommer på arbejde er at fodre fiskene og derefter rense ristene i bassinerne. Der er kaffepause fra kl. 10-10.15 og frokostpause fra 12.00-13.00. I frokostpausen går Mads hjem og spiser varm mad. Der er en pause igen kl. 15-15.15 og han har fri kl. 17.00. Personalet bestemmer selv om de vil tage overarbejde. De har allersammen vagt hver 3. uge i en uge. Vagten indebærer at kl. 19.00 skal fiskene, temperatur og iltprocent kontrolleres. Ved 23 tiden gentages kontrollen. Om natten er den vagthavendes telefon tilknyttet et alarmsystem, som vækker vedkommende, hvis der er noget galt.

Når Mads har fri passer han jorden og fårene. Jorden skal renses og kunstgødes, fårene skal fodres og klippes. Mads fisker også lidt en gang i mellem. Han ser meget fjernsyn og ordner småting i hjemmet. Han læser færøske aviser, bøger og danske ugeblade.

Mads ser ikke så meget til dem der bor på Svinoy, det er mest familien. Som han sagde: "...for at sige det som det

er, før fjernsynet kom, der gik man og besøgte hinanden efter arbejdstid, temmelig meget for at sige det som det er, eller også så gik man ud om aftenen, både vinter og sommer, så var der altid nogen man mødte også stod man og snakkede og sådan. Nu kan det godt ske en mandag eller en onsdag, hvor der ikke er fjernsyn, men de andre aftener ser man ikke et menneske, de sidder bare inde hos sig selv og ser fjernsyn....".

Mads spiser både dansk og færøsk mad. Han handler ind hos købmanden på Svinoy eller i Torshavn. Han tager til Torshavn et par gange om måneden og besøger sin mor. Mads får tit fisk af sin onkel og fætter. Han betaler ikke noget for det, men gør dem en tjeneste i stedet for.

Mads går som regel i seng ved 23 tiden. I weekenderne ordner han småting ved huset, passer får, jord osv. Han har fem ugers ferie, de fire holdes i august hvor han skal ordne høet. Den sidste uge bruges om efteråret til at slagte får. Mads tager en sjælden gang til Danmark.

Der er ifølge Mads ikke rigtig nogen ting der samler folk i bygden mere. Han tager f.eks. ikke selv del i bingo eller lignende. Der er ikke dans længere, der er kun den årlige julefest. Mads kommer i brødremenigheden (baptisterne) om søndagen, hvis der kommer nogen udefra og fortæller.

Mads havde besluttet at han ville sejle til han blev 50. Da han var 53 tog han tilbage til Svinoy. Han søgte et job i Torshavn, men fik det ikke. Han kom i stedet med i arbejdet med dæmningen og senere blev han tilbudt arbejde på smoltstationen, det var i 1987. Mads synes han er meget bundet af sit arbejde, "man må ikke svinge". Det er et stort ansvar, specielt i den uge han har vagt. Mads er ellers glad for sit arbejde og sine arbejdskolleger. De snakker sammen i pauserne om ting der sker i bygden, men de ses ikke efter arbejdstid.

Mads kunne ikke tænke sig et andet arbejde, heller ikke i Torshavn. Han kunne heller ikke tænke sig at overtage smoltstationen og blive selvstændig.

På spørgsmålet om hvorfor Mads bor på Svinoy svarede han: " jeg er født her, jeg har boet her hele mit liv, jeg har været tilmeldt denne her kommune fra jeg blev født indtil jeg var på Lyngby Radio i 1 1/2 år, der blev jeg nødt til at flytte kommune..."

Mads synes dog at det er meget isoleret at bo på Svinoy, færgeforbindelsen er for dårlig. Det er for lidt med en båd om dagen. Mads synes det er godt at bygderådet har søgt om en tunnel, fordi det vil give mulighed for flere både dagligt og dermed bedre mulighederne for erhverv og for at folk bliver boende på Svinoy og arbejder andetsteds. Mads

mener at der kan bo mange mennesker på Svinoy fordi der er ret fladt og derfor mulighed for byggeri, men det er et spørgsmål om forbindelse til de andre øer.

Det gode ved at bo på Svinoy mener Mads er, at der er "dejlig fredeligt og roligt", og så er der naturen, som Mads sagde betyder meget for ham. Han går tit ture i fjeldene. Men Mads mente ikke at det var afgørende for hvor han bor. "...hvis det endelig var kunne jeg bo alle steder, når man har sejlet er man vant til at bo isoleret...". Jeg er opvokset her, det var isoleret dengang og så har man sejlet, boet ombord på et skib i flere år ad gangen og det var de samme mennesker, 30-40 mænd..." Det tyder på at netop isolationen er en af grundene til at Mads bliver på Svinoy. Mads sagde at hvis han var ung idag ville han emigrere til Australien pga. landet, klimaet og folket.

Det er familierne imellem der hjælper hinanden med at blive færdige med høet, jorden og slagtingen af fårene. Mads mente ikke at man hjalp hinanden på tværs af familierne, fordi "de så skal have noget for det". De fleste gør den slags efter arbejdstid. Mads synes at udskiftningen har haft stor betydning, fordi folk nu er nødt til at være ansvarlige overfor det de selv har, for der er ingen der gør det for dem. Det betyder at alle fårene bliver passet.

Mads mener ligeledes at smoltstationen har haft "en vældig betydning" for bygden pga. arbejdspladser og fordi det viser at det er muligt at starte erhverv på øen. Mads mener ikke at der er nogen fremtid i landbruget, kun "hvis der er en frisk ung mand som får meget jord". Men transporten er stadig et problem.

Turisme på Svinoy mener Mads er urealistisk, dels fordi sommeren er så kort og dels fordi der ikke er nogle specielle attraktioner på øen.

Mads synes at bygden skal bevares og det gælder også resten af de små bygder. "der burde være gjort noget mere for bygderne, man skulle have givet dem bedre vilkår end virksomhederne i Klaksvig og Torshavn. Ikke direkte støtte, men bedre lånevilkår". Mads synes ikke om den tanke at alle flytter til Klaksvig og Torshavn.

Som forholdene er på Svinoy idag ville Mads ikke ønske for sine børn at bo her "hvis de ikke havde været andre steder, set andet, så var det i orden".

Mads fortæller om nogen af de andre i bygden, at for dem "drejer det sig kun om det her (tegner en cirkel), de er så indgroede her, de har aldrig set noget andet, man kan ikke føre en samtale om noget, hvis man siger noget, siger de "det er fandme løgn, du er fuld af løgn", man kan ikke føre sådan en samtale med dem, det er sådan ethandicap...okay, når man ikke har været ude, de har det sikkert godt med sig selv, med at leve indenfor denne synsgrænse og de interesserer der foregår, de snakker ikke om andet...."

FÆLLES *PROGRAM*

for hele holdet

- Tirsdag: Rundvisning på Skansen, Tinganes og i Thorshavn by.
Frokost i nordens hus. Bustur til boligbyggerier 1950-90.
Foredrag om Færøernes ervervsliv i Udviklingsstuen.
- Onsdag: Fuglefjord. Besøg på fiskemelsfabrik, trawlfabrik samt
fiskefilletfabrik. Eftermiddags gå tur i Saksun.
- Torsdag: Besøg på smoltstationen i Hvalvik og havbrug. Så på
dæmningen ved Eide oghørte om geomorfologi mv.
Frokost i Gjöv. Tilsist besøg på jordbrugsforsøgsstationen.
Efter aftensmaden bytur i Thorshavn for
bygdeoverlevelsес gruppen

Rundvisning i Torshavn ved Høgne Mohr i den gamle bydel, skansen, Tinganes, samt havnen.

Tinganes:

Den yderste del af Tinganes - Tinganeshellen, har helt tilbage fra vikingetiden, været tingsted for færingene. En mængde ristninger, bomærker, fra 1500-1600 tallet, antages at tilhøre lagrettemændene, og angive deres plads i tinget. Fra midten af 1500 tallet har tinget dog været afholdt indendøre. Derudover er Tinganes blevet brugt som handelsplads, og store pakhuse byggedes i 1500-1600 tallet til opbevaring af eksport- og importvarer. En brand i 1673 ødelagde de fleste af bygningerne på Tinganes. Handlen var indtil 1856 styret fra Danmark, idet handlen hørte under den danske Konge. Før 1709 blev handlen styret af købmænd, som styrede handlen på kongens vegne, således havde købmændene Gabel handlen fra 1650 til engang i 1670erne.

Tinganæs er idag, præget af store huse, som har været de gamle store pakhuse. Mange af husene er idag ombyggede og bruges til administration. Husene stammer hovedsageligt fra 1700 tallet, de er bygget i træ, og har stenfundament. Arkitekturen er Norsk/Dansk inspireret. Det nuværende tinghus blev opført i 1852.

Skansen:

Havne skansen, blev bygget til værn for handelspladsen på Tinganes, formentlig omkring 1580. Denne er ombygget i 1630 og igen i 1790. Den har aldrig rigtig været brugt ud over som preventiv anlæg til beskyttelse af handlen. Skansen blev herudover i mange år brugt som fængsel (færøernes eneste). Under 2 verdenskrig blev nye kanoner opstillet, og disse anventes en enkelt gang. Kasernen som ligger midt i skansen, er bygget i sten, og har græstag.

Den gamle bydel:

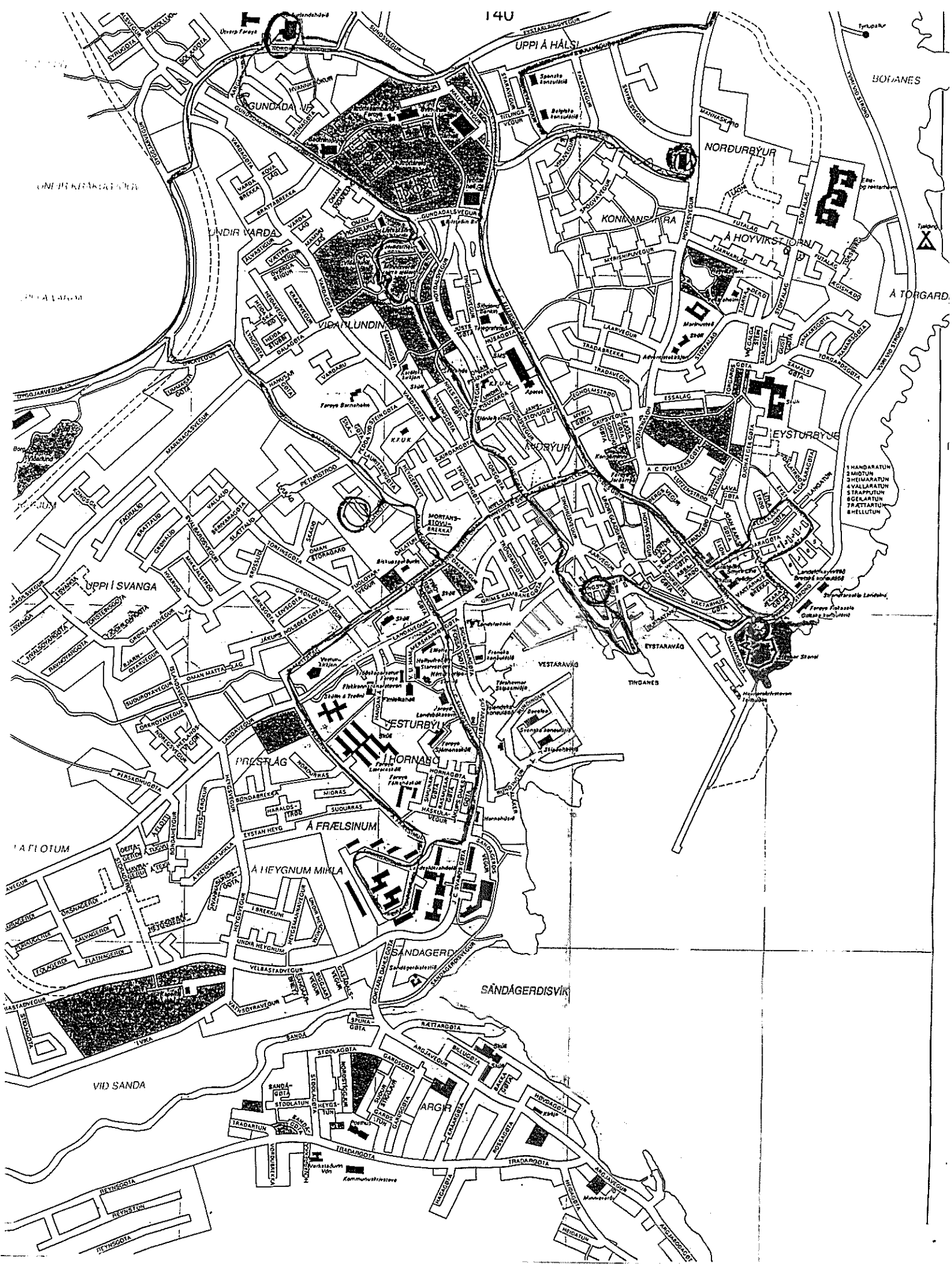
Den ælste del af Torshavn er centreret omkring den gamle havn, ved Tinganes, og ud mod skansen. Bag de store huse på selve Tinganes ligger de gamle arbejderboliger, spredt tilfældigt, uden egentlige veje, men hvor arealet mellem husene bruges som pasage, samt især til private gøremål. Husene er bygget af træ af en ringere kvalitet end de øvrige huse vi så, de har græs tag. Denne del af byen kaldes "gongin" hvilket betyder indgang eller entre, altså indgangen til byen. Bag ved disse små huse, ligger så lidt oppe af skråningerne det lidt bedre borgerskabs huse.

For at bevare de gamle huse, ydes der idag tilskud fra bystyret til vedligeholdelse, og restaurering af de gamle huse.

Havnen:

Første egentlige havn blev bygget i 1929. Idag er den gamle havneplads som er delt i 2 dele omkring Tinganes på ca. 17.000 m² og en ny havneplads på 40.000 m² langs en lang ny mole. Idag er man ved at bygge endnu en havneplads en desideret industrihavn, på 50.000 m² som endnu ikke er færdig.

Referat fra fælles bytur i thorshavn mandag eftermiddag den 3/7

Boligernes udvikling fra 1940 til 1990.

Thorshavn var i 19 århundrede en mindre bygd. I det 20 århundrede især i slutningen er der så sket en stor tilflytning. Efter den gamle færøske byggestil som på Tínganes, sker der i 1940'ernes thorshavn et brat skift i byggestil.

1940'erne:

I 40'erne slå det simple barakbyggeri igennem som lejeboliger. Dette sker som følge af færingerne store indtægter på varetransport under krigen.

1950'erne:

I 50'erne begynder spekulationsbyggeriet samtidig med at grundpriserne er meget høje. Det medfører opførelsen af flerfamilieshuse i form af etage- og rækkehuse. (Rækkehusbyggeriet er bl.a. engelsk inspireret med lange rækker af mindre og smalle boliger med lille eller ingen forhave.)

1960'erne:

Fiskeriets opsving i 60'erne gav Færøerne en god økonomi, der bl.a. betød et opsving i byggeriet. Især det offentlige investerede i byggerier og anlæg. F.eks. havneudbygning, hospital og sociale boligbyggerier, hvor hospitalet og et etageboligbyggeri er opført i samme stil (byggematerialer?). 60'ernes industriudvikling og generelle velstand gav, som i resten af den vestlige verden, mulighed for typehusbyggeri, hvorved der dukkede sammenhængende udstykninger og byggerier med samme bygherre op flere steder i Thorshavn. Det gjaldt både én- og flér-families boliger.

1970'erne:

70'ernes fysiske planlægning og byplanlægning i den øvrige del af Danmark, slog også igennem på Færøerne i 70'erne. Det betød at det tidligere tilfældigt-spredte udbygning" blev erstattet af byplaner med styret udstykning og dermed mere regelmæssig vækst. "Kardemommeby" er et af de første eksempler fra denne tid. Større parcelhuskvarterer dukker op.

1980'erne:

Tæt/lav-bebyggelserne, som vi også kender fra det øvrige Danmark, kom også til Færøerne, og den fysiske planlægning medførte bl.a. større sammenhængende bebyggelser af almenyttige boliger, i form af tæt/lav-typen, men også udbygning af store parcelhuskvarterer i den vestlige yderkant af Thorshavn.

1990'erne:

De meget høje byggemodningsudgifter på Færøerne har sidst i 80'erne og ind i 90'erne medvirket til en ikke tidligere kendt byggeform. Et større område byggemodnes af en privat entreprenør, der derefter opsætter

"betonskaller" som skillevægge til en række selvbyggerhuse, således at den enkelte ejer kan udfylde og bygge sin bolig fra bunden, kun begrænset af afstanden mellem betonelementerne og højden af disse. Derved skabes et tæt/lav boligkvarter med selvbyggede ejerboliger med således varieret og spændende arkitektur. Derudover udbygges de allerede eksisterende parcelhuskvarterer mens nye arealer byggemodned af private entreprenører og investorer. Der er altså ingen offentlige midler indblandet i disse nye byggemodninger.

Referat af foredrag v/K.K

fra "udviklingsstuen"; Thorshavn.

(Et udviklingskontor / erhvervsråd).

Tirsdag 4/6-89 eftermiddag.

For at fremme den økonomiske udvikling på Færøerne blev udviklingskontoret oprettet af landsstyret for 2 år siden. Målet er at kontoret skal virke som kontaktled mellem erhverv og landsstyret, og samtidig som koordinator i, og oplysningsbank for, erhvervet. Der skulle dermed være mulighed for at effektivisere produktionen, så der bliver gjort noget ved Færøernes skrantende økonomi og antallet af private konkurser. Kontoret kører stadig på lavt blus. F.x. fordi bestyrelsen ikke har kunnet enedes om en formand.

K.K fortæller følgende om kontorets baggrund/ forhold på Færøerne:

Fiskeriet, der er færøernes største erverv er ude i en krise. En stor del af fiskeriet er blevet fjernfiskeri og manglende specialisering medfører stagnation.

For mange producenter laver således de samme produkter hvilket er en typisk udvikling på færøerne. -Da folk er meget initiativrige vil en succesfuld virksomhed hurtigt kopieres, så den samlede produktion overstiger markedet med konkurser e.a. til følge. Mht til problemerne i fiskeriet forsøger kontoret at få fiskerne til at interesserer sig for de nære fiskeområder igen.

For at opretholde en hjemmeproduktion har færøerne adskillige indførselsafgifter, extra afgifter og særlige afgifter. På grund af deres tvetydige tilknytning til Danmark har Færøerne hidtil også kunnet hjælpe på landets økonomi ved at udnytte det "inddirekte" medlemsskab af EF, når det var belejligt. (Færøerne er ikke selv medlem af EF). Dette går dog ikke længere og færøerne er nu igang med at forhandle med EF om en handelsaftale.

Landsstyrets generelle planer i øjeblikket går ud på at afvikle (stoppe) de store offentlige bygningsarbejder. Man har således besluttet at stoppe alle store anlæg som tunnelen til Vargar og tunnelen fra Kalbak. Vargar tunnelen er aldrig kommet igang og i Kalbak tunnelen vil man nøjes med at lave loftet færdigt. Havnen ved Kirkebø samt Gåsedals tunnelen, der blev udtænkt i 1950 og først nu begynder at blive bygget vil ikke blive stoppet. Færge havnen ved Kirkebø som skal være thorshavns kontakt til den fejlslagne færgehavn ved Skåpun kan ikke stoppes, da det ville være dyrere end at få den bygget færdigt af kontrakt messige årsager.

Disse anlægsarbejder har været en del af Færøernes regionaludviklingspolitik, som bl.a. har gået ud på at udvikle byggerne ved at udbygge infrastrukturen.

Man har i øjeblikket planer om at opdele Færøerne i 6-7 områder med hver deres centrum. Det nuværende system med 50 kommuner slår ikke til og for meget økonomisk udvikling ender i Thorshavn. De foreløbige forsøg på en sådan deling er dog slået fejl. (For yderligere oplysninger om regionalplanlægning henvises til

"Landplanlægning på Færøerne" af Kaj Lemberg, som kan findes i "Færøerne/ Materialesamling til Geografisk feltkursus" s. 183; eller i "Byplan" 1962 nr.4 s.89-98).

P/F Vónen (Hábet) Fuglefjord.

v/ Jon Poulsen.

Trawlfabrikken, som er den største af slagsen på Færøerne, er et aktieselskab med 5 aktionærer. Aktieselskabet startede ved, at aktionærerne opkøbte 8 østtyske trawlwre. DDR havde givet trawlerne i udviklingsbistand til Cuba, som af en eller anden grund ikke kunne bruge dem. De færøske fiskere kunne derfor købe dem billigt og startede med at fiske skidtfisk i Nordsøen. Ideen til trawlfabrikken kom en dag, hvor et trawl gik i stykker under fiskeriet. Alle aktionærer er således gamle fiskere/skipperere.

Udover trawlfabrikken ejer aktieselskabet også fiskefilleteringsfabrikken i Fuglefjord som stadigt anvender de 8 østtyske trawlere.

Fabrikken har 25 timelønnede ansatte på afdelingen i Fuglefjord. Der er også tilknyttet en afdeling i Torshavn, der efter behov ansætter løsarbejdere. Derudover har aktieselskabet investeret 3 mill. kr. i en afdeling på New Foundland, der skal holde de færøske fiskerbåde, der fjernfisker i dette område, med trawl.

Fabrikken fremstiller trawl udfra færdige net, der indkøbes i baller fra Island. Før har fabrikken indkøbt net i Runavik, men den fabrik er lukket. Fremtiden bliver nok, at nettene indkøbes i Korea, hvor nettene er billige. Nettene er fremstillet af PVC/Polyethylen.

På fabrikken skærer man nettene til og sætter hovedlinen fremstillet af stålwire og kugler på. Denne wire er fremstillet i en underafdeling i Klaksvik.

Trawlenes størrelse, afstanden mellem maskerne i nettet, kuglernes størrelse og udseende afhænger af hvilket fiskeri, der skal udføres med trawlet. F.eks skal fiskeri af rejer, skidtfisk og lodde have små trawlhuller. Fiskeri af fladfisk skal have en lille åbning i trawlet. Arten af kugler varierer alt efter hvor dybt trawlet skal ned.

Trækket på trawlet giver information til en computer, hvorved fiskeren/skipperen kaan aflæse hvor meget, der er i trawlet og oplysninger om, hvornår det ikke kan trække mere. Denne computer kan også indtastes oplysninger om f.eks bundforhold, huller o.a. så trawlet kan fjernes, hvis bunden kan ødelægge det.

I indkøb, varierer priserne meget. Et "typisk" trawl kan koste 70.000 kr. og den dertilhørende wire ca. 35.000 kr., mens de meget store pelagiske trawl kan koste op til 500.000 kr. DA trawl, hvis fiskeren er heldig, kun kan holde et år og da fiskeriet ikke har haft gode forhold på Færøerne de sidste år,

har fabrikken 18 mill. kr. ude. Det har betydet, at fabrikken nu kræver garanti fra fiskere der skylder meget. Fabrikken har en årsomsætning på xxx.

Filetfabrikken

i Fuglefjord v. Peter Knudsen

Produktion og salg.

Fabrikken er en forholdsvis gammel fabrik, købt i 1959 af
 Produktionen er steget kraftigt fra ca. 1000 tons/årligt til 3600 tons i 1978, 11000 tons i 1985 og 9000 tons/årligt i perioden 1986-89.

I 1978 købte fabrikken 8 trawlere som primært skulle fiske for og indhandle til fabrikken, og derved sikre en stabil råvare tilførsel.

Det sker at fabrikken ikke har kapacitet nok til at bearbejde de 8 trawleres fangster. De så må så sejle til Klaksvik o.a. steder, der kan modtage og bearbejde den overskydende fisk. De 8 trawlere indhandler hver dag 1500 kasser fisk à 50 kg. (90 liters kasser). Der arbejder 7-8 mand på hver båd.

Produktionen kan indeles i forskellige produkttyper:

- 80% Sej i blokke.
- 12 % Torskefiletter.
- 5% Kuller.
- 3% Andet.

Produktionen er stærkt automatiseret. Det tager ca. 40 min. fra at fisken er landet til den er færdigt bearbejdet i blokke.

Der sker et meget stort tab i bearbejdningsprocessen fra fisk til fillet. Af Sej er der kun et udbytte på 55 %, mens resten er affald. Af torsk er udnyttelsesgraden kun 45%. Affaldet sælges som minkfoder til Finland, Sverige og Danmark.

Lever og indvolde ryger tilbage i havet, da det ikke kan betale sig at frasortere og gemme disse dele af fisken.

Salg

De største importører af frosne fisk i blokke (primært Sej) er :

1. Tyskland.
2. Frankrig.
3. Amerika.
4. Sverige.

Fabrikken afhænder hele sin produktion til salgsorganisationen Fiskasøla. Kunderne har sat et meget højt kvalitetskrav, for hvis der bare er den mindste tvivl om fiskens kvalitet, vil vigtige kunder som Tyskland og U.S.A. sende varen retur. Derfor har fabrikken indrettet eget laboratorium til kvalitetskontrol, der checker fiskens vægt, størrelse, friskhed og blod. Resultatet er afgørende for den pris fiskerne får.

Fabrikken kan sælge fisk af dårlig kvalitet til Rusland, der øjensynligt har accepteret et lavere kvalitetsniveau.

Arbejdskraft

Fabrikken har 150-180 ansatte, hvoraf kun 20 er fast lønnet. Disse er overvejende formænd, maskinfolk og chauffører.

Den færøske fiskeindustri har et arbejdskraftproblem. Således har filletfabrikken måtte "importere" arbejdskraft i større og større omfang. Fabrikken har købt huse til flere af de tilrejsende, der ofte er finner, danskere og islændinge. Da vi besøgte fabrikken, havde de ca. 25 danskere i arbejde - "...det er gode arbejdere...".

Ca. 70 % af de ansatte bor i Fuglefjord, mens enkelte pendler fra Göta og Skäla. Aldersmæssigt er de færøske ansatte enten helt unge eller gamle. "... dem i fyrrerne laver andet arbejde..."

60% af arbejdet ved fabrikkens fiskelinjer udføres af kvinder, mens det fysisk krævende arbejde ved indhandlingen udføres af mænd.

De ansatte har hver dag 4 pauser à 5 min, 2 pauser à 15 min. og en frokost på 5 kvarter.

Referat fra fællestur til HAVNSBRUN - en færøsk fiskemels- og fiskefoderfabrik, onsdag d. 5 juli 1989.

Fabrikken er beliggende i Fuglefjord på øne Eysturoy og er den eneste af sin art på Færøerne. Bygden Fuglefjord har 17-1800 indbyggere, svarende til ca. 3,4 % af Færøernes samlede befolkning. Ca. 20 % af Færøernes samlede produktion målt i kr. skabes i denne bygd.

I/F Havsbrún startede sin produktion i 1966. Allerede i 1964 begyndte man, at indsamle økonomiske midler til en fabrik i bygden da man på daværende tidspunkt havde en høj arbejdsløshed. Fuglefjord ligger tæt på det åbne hav og har p.g.a. de naturmæssige forhold gode betingelser for et større havneanlæg.

PRODUKTION: Selve produktionen af fiskemel, fiskeolie og fiskefoder så vi ikke da fabrikken var lukket p.g.a. sommerferie, men vi fik en rundtur på fabrikken som skulle skabe et indblik deri.

Produktionsprocessen er skematisk fremstillet på et farvelagt bilag som er udleveret til hver enkelt deltager.

Bådene som lægger til kaj med fisk til fabrikken opnår en pris svarende til fiskens kvalitet d.v.s. afhængig af vand og olie indhold samt hvor mange døgn fisken har været undervejs til fabrikken. (se iøvrigt ang landninger s.)

Af fisken udnyttes ca. 75 % til fiskemel og -olie resten bruges til fiske- og minkfoder, sidstnævnte eksporteres især til Danmark og Norge.

Udnyttelsesgraden er således næsten 100 %. Fabrikken oplyser, at den kun udleder ca. 0,1 % af den samlede lande mængde, svarende til ca. 160 tons i 1988, i havet. Affaldet fra fabrikken udledes gennem et 1,5 km. langt rør ud i fjorden resten forsvinder op gennem skorstenen.

Kilde: T/f Havsbrún

Modtaget fisk:

	1985		1968		1988		19888	
	Tons	%	Tons	%	Tons	%	Tons	%
Lodde	96.613	56	83.434	49	79.268	49	75.385	46
Blåhvilling	47.954	28	53.787	31	31.361	19	24.306	15
Sperling	10.286	6	20.432	12	32.894	20	27.569	17
Hestemakrel	1.439	1	2.630	2	4.562	3	23.221	15
Sild		-		-		-		-
Makrel	362	-		-		-		-
Tobis		-	1.593	1	188	-		-
Foderfisk		-	493	-	169	-	532	-
Fedt affald	22	-		-	29	-		-
Magert affald	14.661	9	9.215	5	15.281	9	11.684	7
Ialt	171.337		171.584		163.752		162.697	

I 1988 kom ca. 31 % af den landede fisk fra færøske farvande, ca. 30 % fra de Grønlandske og ca. 20 % fra de Islandske. Ca. 19 % stammede fra EF-farvande.

Af de ca. 151.000 tons landede fisk i 1988 stammede 101.000 tons fra færøske skibe, ca. 30.000 tons fra Islandske (udelukkende lodde) og ca. 16.000 tons fra engelske fartøjer.

Havsbrún modtager ca. 40 % af den samlede fiskemængde som landes på færøerne.

Især produktionen af fiskefoder, i pille form, er støt stigende, idet produktionen af havbrugslaks også er stigende. Således forventes produktionen i 1989, at blive ca. 9.000 tons stigende mod ca. 12.000 tons i 1991. Dette foder består bl.a. af fiske-mel og -olie, ny teknologi har også gjort, at dette produkt er blevet konkurrence dygtigt i forhold til udenlandske produkter. Havsbrún er den eneste fabrik på Færøerne som fremstiller disse produkter. Ca. 10 % af olieproduktionen indgår i fremstilleingen af fiskefoder resten eksporteres.

Fiske olien eksporteres som råolie til brug i raffinaderier som en del af bl.a. margarine. Eksporten af fiskeolie er på verdensplan ca. 1 mill tons årligt. Havsbrún produktion udgør 5-6.000 tons om året.

Den samlede eksport af fiskemel er på ca. 2-2,5 mill tons årligt. Havsbrún produktion ligger på ca 25.000 tons om året.

Økonomi: Værdien af den samlede produktion forventes i 1989, at beløbe sig på ca. 230 mill kr. Heraf de ca. 180 mill kr far eksport og ca. 50 mill kr. fra Færøerne. Salget på Færøerne er stærkt stigende, her er der udelukkende tale om fiskefoder til havbrug, mens eksport tallene er faldende.

Havsbrún dækker idag ca. 40 % af det færøske forbrug af fiskefoder. På eksportmarkedet er vesteuropa det største aftager område, hvor Norge aftager ca 21 % og England ca. 18,5 % af produktionen.

Kunder: Fabrikken har en fastkundekreds, men har dog ikke direkte kontakt til køberne af fabrikken produkter som indkøber til 1-2 mdr. forbrug.

Handlen og dermed prisfastsættelsen af Havsbrúns produkter sker overvejende på det internationale marked, hvor børsen i Chicago er den toneangivende. Fabrikken er derfor adgligt i kontakt med de forskellige børser.

Ansatte: På fabrikken er der ansat 80- 100 personer. Disse for-deler sig følgende: fiskeri far selskabets både 12 pers., last-optagning 20 pers., rep af bådene 6-8 pers, iselve produktionen 12-14 pers. administration og ledelse 11 pers., maskinarbejdere 6-8- pers., elektrikerne 3 pers., resten beskæftiges ved ren-

gøring, transport samt forefaldende arbejde.

På fabrikken er der kun ansat 6-8 kvinder, ingen af disse er beskæftiget i selve produktionen. Ligeløn eksisterer på virksomheden.

Ejerforhold & målsætning & fremtid: Havsbrún ejes af to selskaber, P/F Dagsbrún og P/ Havsild, hvis aktionærer udgøres af et bredt spekter af organisationer og selskaber med tilknytning til det færøske fiskerierhverv.

Fabrikkens målsætning er, at få inført en computerstyret d.v.s. en numerisk styret produktion. På nuværende tidspunkt er det kun administrative opgaver som behandles via edb. Generelt sætter Havsbrún på den nyeste teknologi indenfor området samt en stadig reduktion af energiforbruget. En farvelagt skematisk oversigt over energistrømmen i virksomheden er udleveret til alle deltagere. Der anskueliggøres strømmen af varmt vand og det genanvendelse.

Økonomiske set har fabrikken de senere år, hvert tredje år givet underskud, hvert tredje år balanceret økonomisk og hvert tredje år givet et overskud. I disse år er der store investeringer. Fabrikken er desuden medlem af den internationale sammenlutning af fiskemelsproducenter IAFMM.

PUBLIKATIONER FRA INSTITUT FOR
GEOGRAFI, SAMFUNDSANALYSE OG DATALOGI

Publications from the Department of Geography, Socio-Economic Analysis
and Computer Science

FORSKNINGSRAPPORT (BLÅ SERIE)
Research Report (blue series)

75. Sven Illeris, 1990: Serviceaktiviteter og regional udvikling.
76. Jørgen Thorslund, 1990: Psykologi- kultur- modernisering - omkring den grønlandske ungdoms udviklings- problemer.
77. Povl A. Hansen, 1990: Materiale- anvendelse. Omstilling og teknologisk forandring.
78. Jørgen Ole Bærenholdt, 1991: Bygdeliv. Livsformer og bosættelsesmønstre i Nordatlanten. Om fiskerilandsk bygder i Island og på Færøerne. NOHS NR 22.
79. Jesper Rasmussen, 1991: The local Entrepreneurial Milieu. Enterprise Networks in Small Zimbabwean Towns. Sven Illeris, 1991: Regional udvikling og regional politik.
81. Kirsten Simonsen, 1991: Storbym - en Københavnsk case.
82. Esben Holm Nielsen, 1991: Byen og det moderne.
83. Povl A. Hansen, 1992: Teknologispre- ning og materialeanvendelse.
84. Sven Illeris, Jesper Rasmussen, 1992: Regionalisering af teknologisk service: En evaluering af industriministeriets initiativ 1988-1992.
85. Mogens Buch-Hansen, 1992: Towards sustainable development and utilization of natural resources in arid and semi-arid rural areas of Africa. A case study from Kilu, Kenya.
86. Keld Allan Larsen, 1992: Rural reforms and poverty in China. The case of Guizhou - China's poorest province. (Part 1). Tables Part I & II (Part 2)
87. Laurids S. Lauridsen, 1992: Labour and democracy in Taiwan? Continuity and change of labour regimes and political regime in Taiwan.
88. Laurids S. Lauridsen, 1992: New technologies, flexibilization and changing capital-labour relations - the East Asian NICs, with special reference to Taiwan and South Korea.

ARBEJDSRAPPORT (GUL SERIE)
Working Paper (yellow series)

108. Peder Agger, Jesper Brandt, 1991: Changes in landuse and biotope pattern in Danish agricultural landscapes during the 80'ties.
109. Hans Folke, 1991: Trends in North East Atlantic Fisheries 1980-89, - main fishing nations and main species. A survey funded by Greenpeace. NOHS NR 23.
110. Tom Terkelsen Kristensen, 1991: Ergatiki Estia. Arbejdsforholdens udvikling i Grækenland 1931 - 1991. 60 år med statslig kontrol af fagbevægelsens finansierings- grundlag.
111. Keld Jensen, 1991: Den militære beskæf- tigelse i Danmark - indledende undersøgelse.
112. Tom Terkelsen Kristensen, 1992: Formel og informel beskæftigelse i Grækenland. Et casesstudie om industr- og beskæftigelses- udviklingen i 1970-80'erne.
113. Kirsten Simonsen, 1992: Handling og kontekst - et delprojekt.
114. Keld Buchek, 1992: Vejledning i kvalitative metoder for kulturgeografier. Bind 1: Det kvalitative forskningsinterview.
115. Henrik Toft Jensen, Viggo Plum, 1992: From Command to Market Economy and from Centralised State Organisation to Local Government. The Case of Poland in the Light of Western European Experience.
116. Ole Jørgensen, Susanne Rasmussen, 1992: Undskyld vi flygter! Den bornholmske ungdoms bosættelsesmønstre i et social- geografisk perspektiv.

PUBLIKATIONER FRA INSTITUT FOR
GEOGRAFI, SAMFUNDSANALYSE OG DATALOGI

Publications from the Department of Geography, Socio-Economic Analysis
and Computer Science

MEDDELELSE (GRØN SERIE)

Report (green series)

66. Geografi- Semesterplan, efterårssesimestret 1992.
67. Årsberetning 1990-1991.
68. Kalle Quistgaard, 1992: Et frisk pust til virksomheden? En praktikanter fra geografi på Roskilde Universitetscenter!

69. Inge Birke Lund, Ingrid Jensen (red.), 1992: Oversigt over instituttets publikationer oktober 1992.
70. Pia Frederiksen (red.), 1992: Feltkursusrapport. Dragsholm 1992.
71. Peter Frederiksen, Jesper Rasmussen (red.), 1992: Feltkursusrapport fra Krakow-regionen 1992. Lokale forandringer under den polske omstrukturering, vol. 1.

- Peter Frederiksen, Jesper Rasmussen (red.), 1992: At leve på polsk - et casesudy om småbønderes indkomstmuligheder og reproduktionstrategier i Zawoja, vol. 2 del af "Feltkursusrapport Polen 1992"

FORLAGET GeoRuc

- IALE 1984, bind I - V.
Imperialismens økonomi.
Danmarks U-landsbistand.
Teknologi, beskæftigelsen og fremtiden.
EDB- kontoret og fremtiden.
Grønlandsprojektets model.
Krise i landene - industrialisering i U-landene.
Ny teknologi i industrien.
Teknologiuudvikling, arbejdsdeling og regionaludvikling.
Dansk krisesyrning - ude af spillet.
Landbrugsreform i Kina.
Skibsværftsarbejdere uden værft. Industrial Flexibility and Work.
Planlægning under postmoderne forhold.
Roskilde nu og i morgen.
Decentralization and local government. A Danish-Polish comparative in political systems.
Grækenland mellem land og by - samfundskultur og lokalforvaltning.
IALE 1991, bind I - IV.
Krigens modtryk.

GeoRuc Roskilde Universitetsforlag
Roskilde Universitetscenter, Hus 21.1
Postboks 260
4000 Roskilde

TF: 46 75 77 11 / lok. 2149. Mandag og torsdag kl. 10 - 14
Giro: 1 50 73 03

At pladshensyn er kun omtalt publikationer fra de seneste år.
Vedrørende ældre publikationer, se Meddelelse nr 69.

KOMPENDIUM (HVID SERIE)

Compendium (white series)

62. Peter Skriver, 1990: Materialesamling til Malagakursus, 1990.
63. Feltkursus, Polen, 1990.
64. Kirsten Simonsen, Peter Skriver, 1990: Geografiens historie og videnskabs teori.
65. Rasmus Ole Rasmussen (red.), 1991: Elementer af Geografiens Historie og Videnskabs teori.
66. Commoner, Dupont, Tjadlen, 1991: Elementer af Geografiens Historie og Videnskabs teori.
67. Pia Frederiksen, Povl A. Hansen, Bernd Münier (red.), 1992: Feltkursus Viborg amt 1991.
68. Pia Frederiksen, Tina Hansen, (red.), 1992: Kompendium i miljøgeografi. Forår 1992.
69. Tommy Jørgen, 1992: Geologisk feltarbejde i Skåne og på Bornholm.
70. Peter Skriver, (red.), 1992: Danmark på Sjælland, Danmark i verden. Den regionale udvikling i Danmark i Europa og globalt perspektiv. Natur-produktion-livsformer. Hovedtema 1. modul, geografi, efteråret 1992.
71. Rolf Czeskiewa-Dupont, 1992: Energiforsyningens samfundsmæssige regulering - mod en fornuftig naturtilgængelighed. Ph.D. afhandling lic. samt. AUC 1984. Genoptryk 1992.

NORS-skriver

23. Hans Folke, 1991: Trends in North East Atlantic Fisheries 1980-89, - main fishing nations and main species. A survey funded by Greenpeace. NORS NR 23.
24. Jørgen Ole Bærenholdt, Peter Fris, Rasmus Ole Rasmussen, 1991: Nordatlantens bosætning og fremtid.
25. Stina Hvalsum, Bo Krüger, Susanne Rasmussen, 1992: Østgrønlandsk ungdom - vel også en grønlandsk ressource?